

***Sezon sechrès Ayiti* (roman):**

lexical data bazdone leksikal

Copyright © 2009 by Emmanuel W. Védrine

Note: *Atlantic Creole, Computational Linguistics (Creole), French-based Creole, Haitian Creole, Haitian Creole Lexical Data, Haitian Language, Haitian Linguistics* | Créole Atlantique, Linguistique Computationnelle, Créole à base français, Créole Haitien, Donnée Lexicale (créole haïtien).

E. W. Védrine Creole Project, Inc. /Online
Creole Publishers Boston, Massachusetts
evedrine@hotmail.com, e_vedrine@yahoo.com

* * *

Pwològ Tande kri peyizan yo grangou pa dous grangou ap touye nou yo vòlè tè nou pri manje monte bwa lapli pa tonbe nou bezwen ponp dlo pou wouze tè yo peyizan yo ap pati al lòt peyi yo kouri dèyè yo lòtbò dlo epi yo kontinye ap pran dlo men se pa fòt yo krim tribòbabò nan yon peyi fò nou rebati Ayiti fò mizè ak krim fini Ayiti CHAPIT I Li fè twazè de laprèmidi nan Kapòl Pa tèlman lwen kay li anba yon pye mango Deliram chita ak yon manchèt nan men dwat li ap pran yon bon ti van pandan l ap reflechi sou pwoblèm Ayiti panse a fanmi l a bouk li epi a zanmi l ki ale Sendomeng dèyè lavi miyò Depimmaten yon grangou ap pete fyèl li Lontan moun te konn jwenn vye mango vye zaboka bò chemen yo Men kounyeya menm chen pa jwenn bagay sa yo pou manje Yo koupe prèske tout pyebwa pou fè chabon pou voye vann Pòtoprens Ala mizè moun ap sibi Ala traka moun ap pase Lapli pa tonbe vye zèb pa pouse bèt yo pa jwenn anyen pou manje Te konn gen manje agogo nan tan lontan Jaden yo te konn tèlman donner li te difisil pou yon moun te jwenn moun ede l keyi pwa kase mayi fouye patat Kounyeya menm pale yon nonm pa ka pale de rekòt sa yo ankò Se kòmki dire se reve yon moun ap reve lè l sonje bagay sa yo lè l kontinye ap reflechi sou mizè peyi a Bonswa konpè Deliram Kijan ou ye Mwen wè w ap plenyen w ap pale pou kont ou Sa k pase ou konpè Dyelifèt mande Konpè Dyelifèt monchè pafwa yon nonm dekouraje ak lavi li pa konn sa pou l fè Trip mwen ap kòde ak yon grangou depimmaten Se ak yon kòs bannann mwen mare ren m pou m ka kanpe M pa ka jwenn anyen pou m manje Li kontinye pale ak Deliram di li kijan Kapòl te bèl nan tan lontan Yon moun te konn jwenn kèk mango zaboka bò chemen yo men kounyeya se yon sechrès tout kote moun pase nan peyi a Lapli pa tonbe ankò moun pa ka plante larivyè yo pa desann Moun te konn jwenn kribich ak pwason pou fè bouyon fèy pou kenbe yo Yon moun pa t ka leve yon nas ak yon sèl men tèlman l te lou pwason ak kribich te konn fè mikalaw ladan l Deliram konnen kòman lavi te dous lè l te jenn Yon nonm kounyeya pa konn sa pou l fè Lòt frè l yo pati al koupe kann Sendomeng e li pa janm pran nouvèl yo Akoz fanmi l li oblije rete Ayiti Li pa vle annik leve pati kite madanm ak timoun yo dèyè Li gen sis pitit ak yon fanm ansent prèt pou akouche Li panse se ta yon krim pou ta pati al Sendomeng epi kite yo dèyè Omwen

yo gen espwa lè yo wè papa yo la l ap ba t dlo pou fè bè pou l ba yo manje Timoun yo fin gran Li pa gen lajan li pa gen anyen pou l ta vann pou voye yo lekòl lavil Li pa yon nonm save Li pa konn pale franse men li toujou di Rozita ke l ta renmen wè timoun yo ale lekòl yon jou pou aprann li ak ekri paske demen y ap ka li oubyen ekri yon papye tè pou yo Li toujou di ke Rozita se yon vrè fanm Bondye ba li pou ede l ak timoun yo Nan kèlkeswa pwoblèm manpzèl pa janm lage li e lè Deliram ta sanble l dekouraje li di l Deliram se gason ou ye mete nanm mete nonm sou ou sentre ren ou Se sa k ba l kouraj ki kenbe l vivan toujou Laj ap antre sou li vye kò l kòmnanse tyoule Li prèske fin blanchi Li pa ta renmen timoun yo ap pase mizè lè l mouri Li ta renmen wè yo gen yon bèl avni yon demen miyò L ap priye Bondye pou wè si l te ka jwenn yon ti kòb pou yo ta pran kanntè al Miyami Konsa tèt li ta poze yo ta gen yon pi bon vi nan peyi blan yo Y ap ka travay lòtbò a y ap manje vant plen chak jou Yo di manje an gaspiyay nan peyi sa a chen yo menm gwochè ak bèf tèlman yo manje Yo di nan peyi sa a gen tapi tout kote nan lari moun pa menm bezwen mache ak soulye se tankou yon paradi Zafè senk kòb penich menm yo di yo an gaspiyay nan tout lari Nan chak kwen yo di se pa pil yo ye pa egzansp si w ap goumen ak yon vakabon ou gen dwa ranmase yon ponyen senk kòb penich ou flanke l yon sabò Se nan peyi sa a li ta renmen tout timoun li yo Senprijè Sentou Ti Toutou Ti Pyè Dyelimèm ak Dyemafi ye yon jou pou al keyi dola vèt Deliram kote w te ye Epa m pa wè ou nan kay la depimmaten Rozita mande Mwen t ap fè yon ti pale ak konpè Dyelifèt pandan yon ti kadè sou pwoblèm sechrès la nan peyi a. Bonjou kòmè Rozita Kòmman w ye konpè Dyelifèt Dyelifèt kontinye pale de sechrès k ap touye yo men pou li menm Bondye bon e li panse Ayiti va delivre yon jou Bondye ka fè tout peyizan jwenn tè pou travay ak dlo pou wouze tè yo konsa tout moun va jwenn manje agogo Moun nan bouk la p ap bezwen pran kanntè ankò pou al fè reken filalang Yo p ap bezwen pase anba fil pou al Sendomeng ilegalman Peyi a fin tounen yon zosman yon vye cheval do maleng chaje ak tik vè ak krabye ap pike Kouneyeya se zenglendo k ap pyafe se yo k ap dirije Y ap fè e defè Se tankou yon epidemi rat k ap koupe kou poul se tankou chen ki tonbe nan yon pyès mayi Tout kote moun pase nan peyi a nan tout bouk moun ale se de krim y ap pale Ou tande y ap di Zenglendo te pase yèswo yo vòlè afè moun yo fè kadejak sou pitit fi moun yo touye moun ak lòt krim ankò N ap mande jis kibò bagay sa yo ap rive Twòp krim fèt Twòp san koule nan peyi a Se kòm yon malediksyon ki tonbe sou peyi a se kòm yon lespri malefik k ap dirije peyi a Swadizan chèf nan anpil kote nan anpil bouk ou pase se yo ki ta sipoze bay peyizan sekirite se yo ki ta sipoze pwoteje peyizan se yo ki pou ta ba yo eklerasyon epi malerezman se yo ki lakoz anpil krim fèt Nan tout bouk yo se menm penpenp yo se menm yo menm yo Deliram ta di w ke l pa nan politik ke l se yon iletre men li pa avèg pou otan pou l wè e konprann sa k ap pase Kòmè Rozita bagay yo ale twò lwen Se tankou chen k ap manje chen lè ou gade moun sa yo Bondye bon fò bagay yo chanje yon jou Fò nou leve kanpe pou n di nou pa kapab ankò Dyelifèt kontinye pou l di ke yo ka touye yo yo ka mete baboukèt nan dyòl yo pou yo pa pale de abi y ap fè peyizan dekwa pou yo rete bèkèkè men fout Y ap pran nèt Fò yo fè yon tèt kole nan plizyè bouk pou di se twòp atò yo pa kapab ankò Fò yo rive jwenn sa yo vle Konpè Dyelifèt ou se yon moun mwen renmen wè mwen renmen tande Ou toujou ap bay moun ankourajman ak eklerasyon Rozita konplimante l Rozita se yon fanm kouraj youn ki pa fè bèk atè nan sityasyon malouk e youn ki toujou ap ankouraje Deliram pou l pa pèdi espwa Pafwa Deliram ak mwen pa konn sa pou n fè Tè yo pa bay ankò Lapli pa tonbe pa gen manje nan peyi a Men mwen di Bondye mèsì pou kouraj li ban mwen kòm fanm Chat dòmi nan

fwaye dife lakay mwen prèske chak jou paske chodyè pa monte chodyè pa desann Mwen se yon fanm ki toujou ap ankouraje Deliram Lè nou jwenn kèk bagay pou n manje nou di Bondye mèsè Bagay yo pa t malouk konsa lè m te jèn ti nègès Lapli te konn tonbe souvan tout bò chemen yo moun te konn jwenn vye tyaw kouwè fri pou fè machwè w monte desann Kounyeya yo koupe menm pye mango pye zaboka pou fè chabon Peyi a fin tounen yon dezè yon savann kote ou pa menm ka lage bèt paske yo p ap jwenn anyen pou manje Tout kote ou pase se lafimen dife ou wè k ap monte nan syèl Ni timoun ni granmoun tout tonbe nan komès chabon an pou voye vann Pòtoprens Yo pa travay latè ankò Lè ou byen gade sitiyasyon an ou wè ke se pa fòt moun yo ki fè yo lage kò yo nan komès chabon an Latè pa bay ankò Lapli pa tonbe Sechrès ap minen moun donk anpil moun oblije pati al Sendomeng oubyen peye yon kanntè lage yo Miyami Mwen konnen anpil moun nan bouk la ki gen tan pati al koupe kann Sendomeng Se pa paske moun sa yo ta renmen kite bouk la pou ale nan peyi sa a men akoz pwoblèm sechrès la yo oblije pati al lòt peyi Anpil kite pitit ak madanm dèyè fanmi yo pa konn si y ap viv toujou oubyen si yo mouri Sendomeng Pa gen pèsòn ki pou ta ban n nouvèl yo Mwen sonje lè m te jèn kòman nou youn te konn ede lòt nan kòve jounen bout kadè ak eskwad Bagay yo pa t mal tankou jodiya Rèv mwen sèke m ta renmen wè menm moun nan bouk la retounen isit youn jou Mwen ta renmen wè nou tout k ap travay ansanm nou jwenn tè pou n travay ak dlo pou wouze yo Mwen ta renmen wè chèf nan tout bouk respekte peyizan paske tout moun se moun vye moun pa vye chen Kòmè Rozita kòm mwen di ou mwen se yon nonm ki pa avèg pou m wè pwoblèm peyi a Mwen ka di ou kòmè ke m pa ka siyen non m se vre mwen pa ka fè yon papyè tè men mwen di Bondye mèsè pou de grenn je l ban mwen yo pou wè bagay yo jan yo ye Gen anpil abi chèf ap fè moun nan bouk la anpil zak malonèt Yo vòlè tè nou yo fè anpil magouy pou mete pye sou kou nou paske nou pa konn li yo panse je nan tèt nou pete Bagay yo pa ka kontinye konsa fò yo chanje Dyelifèt esplike Sanzatann pandan y ap pale anba tonèl la y apèsè byen lwen youn moun k ap vini Se Mèsidye youn moun ki kite Kapòl depi kèk tan Li t al nan koupe kann Sendomeng Bagay yo p ap mache byen pou Ayisyen lòtbò a y ap pimpe yo Ayiti Gade Mèsidye k ap vini Te gen youn silans absoli pandan tout moun t ap kwoke kou Mèsidye Deliram Se ou menm Gade konpè Dyelifèt Gade kòmè Rozita Mwen pa ka kwè m ta wè nou ankò Kijan nou tout ye Mèsidye mande ak emosyon Nou pa ka kwè sa yo tout di ak sezisman Kijan tout timoun yo ye Senprijè Ti Toutou Ti Pyè Dyemafi Mwen bliye non lòt de yo Mèsidye manmòte Dyelimèn ak Sentou Rozita reponn byen rapid Se sa kòmè Rozita Dyelimèn ak Sentou Mèsidye souke tèt li Yo tout fin gran kounyeya Mèsidye mande Rozita Yo fin gran men yo p ap regle anyen serye Nou pa gen lajan pou voye yo lekòl Yo la y ap bat mizè ansanm ak nou Anpil moun ou te konnen nan bouk la fin mouri paske yo pa jwenn manje pou yo manje sa yo ki pa t gen tan mouri pati al Miyami Sendomeng ak lòt kote kouwè Naso ak Giyan Fransèz Anpil fwa Deliram dekouraje paske pa gen manje pou bay timoun yo Nou pa ka travay ti rèz tè ki rete yo lapli pa tonbe ankò yo vòlè tè nou chèf ap fè nou abi Dios mio ala traka Kilè peyi sa a ap delivre tout bon vre Problema problema Mèsidye reponn Konpè Mèsidye kounyeya ou fin pale panyòl nèt Men sanble Mèsidye pa t tande klèman kesyon Rozita poze a msye ap pale de esperyans li Sendomeng e kèk pwoblèm Ayiti ap konfwonte aktyèlman Kòmè Rozita tande ak wè se de Lè m kite isit mwen t al jis youn kote ki rele Kwadèboukè La pa lwen ak Pòtoprens Te gen youn nèg mwen te byen ak li misye te konn fè vayevyen Pòtoprens Msye di m si m ba li youn ti kraze l ap regle sa pou mwen pou l fè m al Sendomeng Bon m te pran youn ponya

nan men kouzen m nan Kenòl Mwen kwè ou te konnen l Yo di m zenglendo touye l yon semèn avan blan yo pimpe m tounen Adye Bondye papa Pòv Kenòl Ak kòb sa a mwen te bay zanmi m nan l pou l peye moun ki te an chaj ap regle yon biznis pou fè m pati Finalman sa te vin mache sa te mache epi li mennen m Kwadèboukè kote yo mete nou nan yon gwo kamyon bwat pou al Sendomeng Mwen kwè ou te konn wè gwo kamyon ki konn bwote pit ak vetivè sot Okay nan tan lontan Kamyon sa a te chaje kou Legba ak Ayisyen Nèg sa yo te soti nan tout rakwen peyi a Lè m te pale ak yo mwen reyalize yo gen menm pwoblèm ak mwen Yo t ap kite peyi a tou pou al koupe kann Sendomeng Konpè m kòmè m si nou vle kwè m kwè m Lè m rive nan peyi sa a se tankou m ta di nou se nan esklavay yon nonm te ye Sa k pi rèd la w ap jwenn timoun dizan onzan laj Senpriyè ak Ti Pyè k ap travay nan gwo chan kann Yo travay kou bourik maten midi solèy kouche Gen granmoun bab blanch mwen wè tèlke granmoun tankou Tonton Pyè k ap voye manchèt lage kann atè mare pakèt kann epi leve yo mete sou gwo kabwèt Se bagay ki pou ta fè dlo sot nan je nou paske yon nonm pa wè bagay konsa Ayiti malgre nou pòv se vre Lè m rive lòtbò a nan batey kote yo mete m nan mwen pa ka pale karang ap mòde m mayengwen ap jwe vyolon nan tou zòrèy mwen kochon ap pouse m pou yo kouche kòmkidire se plas yo m pran Si isit te bon si te gen gouvènman tout bon vre Ayiti gouvènman ki rele gouvènman tout bon vre gouvènman ki gen nen nan figi yo frè m ak zanmi m yo pa ta sibi imilyasyon m sot pran nan batey domikiken Lòtbò a Ayisyen pa ka pale kòmkidire pou ta di y ap fè yo abi Ou tankou yon jenn cheval y ap bosale yo fout ou yon baboukèt 2 renn pou pa ponpe Adye wi Yo mete gad dominiken ap veye n tout lasentjounen Gwo zam fann fwa nan men yo se tankou m ta di w lè Tonton Pyè te konn ap rakonte istwa nan tan lontan ke granpapa l te konn rakonte lè pye zansèt nou yo te nan chenn kolon yo te konn gen gwo fizi ak fwètkach byen long nan men ap veye yo Nan tan n ap viv kounyeya anpil Ayisyen k ap viv isit pa konnen si gen Ayisyen ki nan esklavay toujou Sendomeng Si yon nèg ta gen malè ouvè bèk li kòmkidire pou l ta di gad dominiken aji mal avè l nèg sa a se gwo chans li ta genyen pou chèf sa yo ta di l callate san yo pa ta flanke misye kèk pataswèl Gouvènman ayisyen ki te la yo konnen nou pa nan paradi lòtbò a Pouki yo pa t pale ak gwo ofisyèl dominiken oubyen ak gwo chabrak Zafra pou yo ta konsidere n kòm moun pou yo ta pran swen nou ban nou bon kote pou n rete laswenyay ak tandòt bagay braseros ayisyen bezwen San nou menm nèg ayisyen lajan pa t ap antre Sendomeng tout kann yo t ap rete debou pa t ap gen lajan pou menm peye gad sa yo k ap abize nou Si depi Ayiti gwo chabrak gouvènman te respekte nou menm peyizan yo pa ta maltrete nou lè n rive Sendomeng paske se ede n al ede yo Malgre tou w ap jwenn kèk Dominiken ki gen kè touchan lè yo wè mizè n ap pase Te gen yon gwoup jenn dominiken ki te vin pwoteste yon lè devan 2 batey ki pa tèlman lwen ak pa m nan yo t ap mande pou gouvènman an amelyore kondisyon braseros ayisyen ap viv Gad dominiken te mete lapat sou yo epi kale yo byen kale Lè n te wè sa nou wè ke tout Dominiken pa menm Genyen ki sousye de Ayisyen tou Mwen pase dizan lòtbò a mande m sa m regle m pa konnen Ti lajan yo peye m nan menm kote a mwen depanse l pou m achte manje Dèfwa mwen pa menm rete anyen pou m ta jwe yon tèt lotri Gade yo pimpe m tounen isit Yo vòlè tout tre zafè m Mwen pa menm antre ak 2 kòk panyòl sa grav Yo pouse do anpil lòt Ayisyen m te rankontre Kwadèboukè ki te nan menm kamyon ak mwen ta pral Sendomeng Sa k pi rèd la zenglendo dominiken vòlè tout afè nou Yo antre nan batey kote n te kouche epi malandren yo fè piyay nan bagay nou Anpil nan nou antre isit de men vid Te gen yon gwo popilas Ayisyen ki te gen tan fè wout bwa y al tonbe

Jakmèl avan yo ta mete lapat sou yo Se konsa sitiyasyon an ye laba a lè m kite Anpil al kache sa yo ki nan kache e sa yo ki pase lòt kote pou antre Ayiti pou pa gen tan kenbe yo Si yo kenbe ou y ap maltrete w epitou ou p ap gen tan pran anyen Se kòm si m ta di w istwa Ayisyen ki te Kiba avan Revolisyon an lè Tonton Pyè te konn rakonte n kòman yo te pati dèyè yo tankou chen k ap chase chat mawon Nou poko janm pati si Tonton Pyè te vivan toujou msye t ap gen tan konprann mwen Li te di l fè ventan Kiba kòm koupèd kann apre sa te gen yon prezidan m kwè ki te rele Baptista oubyen Batista Chen anraje sa a leve yon lè epi l mande pou tout Ayisyen bay Kiba blanch Se lè tonton an rakonte n istwa sa a m aprann premye mo panyòl anba bouch li Misye di lè sa a tout kote ou pase Kiba ou wè gad ap arete Ayisyen ak tout pitit yo pou pimpe Ayiti Gad kiben yo di Ayisyen Vamos Vamos para Ayiti Lè m mande granmoun nan kisa sa vle di li reponn Ale Ayiti Fout tounen Ayiti Se te premye mo panyòl Tonton Pyè montre m O Bondye depi kilè nou menm Ayisyen ap pase mizè ap pran imilyasyon nan men lòt nasyon Kisa Ayisyen fè y ap peye Ki malediksyon ki tonbe sou Ayiti Toma Gade sa bandi yo fè m lè yo pimpe m Ayiti M pa konn sa m pral fè Mizè nan dengonn mwen tout kote m pase Mizè ak zenglendo prèske fin touye mezi plan fanmi m Kenòl ki te vye kouzen m ki te konn ede m men zenglendo touye l tankou rat ki koupe kou yon poul Kisa l te fè Anyen O Bondye Kenòl nèg inosan bon vye malere Men kisa l fè pou zenglendo sanmanman sanwont san santiman yo touye l Yon nèg ki pa janm enmègde pèsòn Misye se yon peyizan ki te konn travay di tout moun te respekte l nan bouk la menm chèf ki te chat de pye magouyè makout malpouwont te konn ap pale de byen de li paske l te fè respè l Li pa t janm nan kont nan oken tire pye ak pèsòn Mwen tandè zenglendo yo fè tandòt krim nan lòt bouk Lè w ap gade bagay sa yo k ap fèt nan peyi a inosan k ap peye pou koupab ansòm ou ka di anpil chèf ka byen zenglendo anbachal tou Yon nonm pa konn mal ak femèl mayengwen lè y ap vole Li posib paske yo pa janm di anyen nan sa k ap fèt yo Se pa soud yo soud yo tandè kri pèp la yo tandè vwa peyizan yo e yo wè san pitit peyi a k ap koule chak jou tankou yon larivyè wouj Nan ka sa a mwen pa ka di moun sa yo inosan malgre y ap pran pòz ti Jezi nan po krab men se yon dal kabrit ki kouvri kò yo ak po mouton Men pa bliye pwovèb ayisyen an Bay kou bliye pote mak sonje Bagay yo p ap ka kontinye konsa pou toutan Lè yon fanm gwòs se swa l fè movèzkouch oubyen l akouche lè lè l rive Se youn oubyen lòt men l pa ka toulède Konpè m se konsa ou di Sendomeng lan ye Ou fè tout cheve nan tèt mwen tresayi Ou vle di m tout moun mwen te konnen nan bouk la sibi tout mati sa yo Monchè tandè ak wè se de vre Lè moun nan bouk la te konn ap pale de Sendomeng yo pral Sendomeng yo pral koupe kann Sendomeng se kòmki dire m ta di ou se nan yon paradi yo ta prale epoutan se nan yon lanfè yo ta prale Pòv peyizan ayisyen Mwen menm kòm fanm m ta pito reziyen m rete isit pou m bat mizè ak Deliram ak timoun yo paske gen espwa ke Bondye kapab delivre Ayiti yon lè Nanpwen yon priyè ki pa gen amèn tout sa k monte ka desann tout sa ki cho ka vin frèt Ou sot di yon bagay ki ban m anpil kouraj lè yon fanm gwòs se swa l fè movèzkouch oubyen l akouche lè lè l rive Se vre wi sa ou di a Monchè ou menm ak konpè Dyelifèt se de moun ki toujou ap ankouraje moun nou toujou la ap fè moun wè larezon nan bouk la Kounyeya se tout peripesi sa yo ou sot pase konpè Mèsidyè Se yon sipriz tou pou Deliram pou tandè tout peripesi Mèsidyè sot pase L ap fè l konn sa k pase sou sitiyasyon aktyèl nan peyi a e sou fenomèn zenglendo a yon bagay nouvo pou Mèsidyè depi l retounen Ayiti Se lapenn konpè Mèsidyè pou tandè kijan bagay yo ye pou Ayisyen ki laba a Rozita ban m yon grenn sèl pou m met anba lang mwen Se tout peripesi tout kalvè sa yo ou sot pase

Monchè mwen pa t vle di ou sa lè ou te fèk parèt la Mwen sonje kòman ou te kite isit ak figi w byen fre malgre bagay yo pa t pi bon se vre Lè ou parèt la m wè figi w fin dechouse nèt ale Mwen panse lòtbò a se te yon paradi jan Ayisyen ap kouri al koupe kann la epi se konsa ou di m bagay yo ye la Ou di ke Ayisyen nan batey yo se tankou lè nèg ayisyen te nan esklavay Tonton Pyè te konn rakonte n istwa granpapa l te konn rakonte l lè blan fransè te mete granpapa l nan esklavay kòman yo te konn mete chenn nan pye yo kale yo fè yo travay kou bourik maten midi solèy kouche Mwen wè prèske pa gen gran diferans ant sa li te konn di yo ak sa ou sot rakonte de Ayisyen nan batey yo Monchè gen yon seri bagay yon nonm pa ta janm imajine men se lè ou jwenn moun ki pase kwa sa yo ki sibi mati sa yo tou se lè sa a pou kwè tout bon vre Ay Gen bagay ki dwòl tout bon vre anba syèl ble sa a Pou Ayisyen nan esklavay toujou lòt kote O Bondye Mwen pa t nan esklavay men zansèt mwen yo te esklav e yo di se pa yon bagay ki te dous Malgre m pa t fèt nan esklavay men monchè sa touche m anpil paske tout Ayisyen se frè ak sè kit yo sot nan lòt bouk kit yo nan batey Sendomeng oubyen lòt kote nou tout se menm san an Nou fèt nan menm peyi nou pale menm lang Bon franchman Mèsidye m ap di ou sa ou konnen m se yon nonm ki sensè konpè Dyelifèt konnen kilès nèg mwen ye tou Mwen ka di m se yon nonm ki pa rayisab Mwen ka di ou ke menm zenglendo makout makout potovi ti makout makout dèyè manman gwo makout vye chèf chèf magouyè eksetera era M ka di ou sa yo tout se Ayisyen tankou m nou tout fèt Ayiti Se pa pou di ke m rayi yo kòmkidire m ta renmen wè mal pou yo Pa ditou Ou konprann mwen nou konprann sa m vle di Sètadi gen moun ki pa tankou m moun ki ta fè yon jan ak yo pou sispann enmègde abize souse maspinen kraze vòlè touye pèp la ak peyizan inosan Mwen menm an verite m ap di nou tout ke m ta renmen wè kriminèl sa yo chanje yon jou E lè m di yon jou mwen pa vle di nan senkantant men rapidopresto paske tout nèg pa tankou m tout nèg pa panse menm jan ak mwen Ay M ap di nou sa nèg ayisyen pa manje manje bliye non donk yo gen bon memwa Yo kapab manje manje dòmi ki fè yo dòmi men sa pa vle di yo mouri Mwen menm se konsa m wè bagay yo Si moun sa yo pa pran yon desizyon kòm kwa pou ta di yon jerenons sèt fwa epi bese atè fè yon kwa bo l kòm kwa yo ta sèmante pou pa janm enmègde abize souse maspinen kraze vòlè pèp la sa ka vin pi rès pou yo demen Granpapa m ak defen Tonton Pyè te toujou ap rakonte sa Ayisyen te fè an 1803 pou yo te ka soti nan esklavay Li te konn pale de yon seri nèg vanyan gason kanson ki pa t pè goumen pou libète yo Epitou sa k fè m te renmen Tonton Pyè ak granpapa m plis sèke yo te konn di nou nèg sa yo ewo sa yo pa t yon seri sanzave sangwen malandren malpouwont makout makou magouyè zenglendo ke yo te ye Se te yon seri nèg de byen nèg natifnatal Ayiti Toma e yon seri gwo jeneral Lè m di jeneral m ap pale de bonjan jeneral Mwen p ap pale de jeneral fatra souflantyou magouyè makout vandèdpeyi oubyen jeneral zenglendo M ap pale nèg kouwè Tousen Desalin Tonton Pyè te konn pale tou de yon sèten Chalmay Peral Li di misye pa t ap viv nan menm epòk ak Tousen Desalin li vin jis apre mesye sa yo Men li di ke Chalmay Peral te yon gason vanyan menm jan ak Tousen Desalin Chalmay Peral te yon nèg ki te pi bwòdè pase rat men li pa t konn mete kanson pou bèl twal Tout nèg sa yo pa t yon seri lach Se pa t yon seri chèf ki t ap maspinen souse abize touye pèp la men yon seri nèg ki te prè pou bay vi yo pou retire pye zansèt nou yo nan chenn Jodiya si nèg sa yo Desalin Tousen Chalmay Peral te vivan yo t ap nève tout bon pou wè nan ki eta Ayiti ye Ay Nèg sa yo pa t konn manje anyen frèt Tonton Pyè te konn di nou Pitit lè Desalin ap sèmante si ou pa gen gason sou ou pa kanpe kote misye paske dyare ap pran ou Mwen menm yon timoun kirye mwen te toujou

renmen konnen dekiprevyen tout bagay Lè m mande Tonton Pyè kòman yon nonm ta fè gen kakarèl lè Desalin ap sèman te Tonton an di Pwoche pitit mwen pou m esplike ou Ay Mwen ka di nou Tonton Pyè pa t konn siyen non l men se te yon nonm save ke menm filozòf te pè pale ak li tèlman msye te konnen anpil bagay ki pase nan tan lontan Ayiti ke granpapa l te konn rakonte l Tonton an sonje tout nan tèt li depi a jiska z Tonton Pyè di ou lè Desalin fè yon sèman lè Desalin di yon kout tonnè yon kout tonnè kraze l msye frape pye l atè epi tè a tranble Yon lè nan zòn ane 1803 avan Ayisyen te leve kont blan fransè Desalin antre nan yon fò yon gwo kay kote yo mete zam kote y ap veye ènmi anndan an te chaje ak gason vanyan gason kanson ki t ap goumen pou retire nèg Ayisyen nan esklavay Ay Desalin di Tonnè kraze m Tout nèg ki sèman te pou yo ta mouri lib olye pou yo ta rete esklav Fransè pou toutan kanpe bò kote m Tout nèg ki pè mouri kòm nèg lib men ki ta renmen rete ap sèvi Fransè yo toutan fout nou deyò Tonnè kraze m Si Fransè yo ta fout penmèt antre kote nou ye la a kòm kwa pou ta vin manke nou dega tonnè kraze m mwen t ap fout boule fò sa a ak nou tout Ay Te gen Ayisyen brav tout bon vre nan epòk sa a gason ki rele gason gason vanyan gason kanson ki te renmen Ayiti tout bon chèf ki rele chèf chèf ki t ap goumen pou libere tout esklav Se pa t ti chèf lach chèf k ap touye pwòp pèp yo chèf kapon chef ki gen kakarèl pou ti krik ti krak sanzave malpouwont makou makout magouyè zenglendo jeneral fatra jeneral latrin souflantyou vandèdpeyi nèg sa yo te ye O non Se mwen k konnen kòman m sonje Tonton Pyè Depi tonton an di Timoun m pral ban nou istwa tout timoun gen tan pran ti chèz ba yo pou chita devan l mete zòrèy yo an twonpèt epi gade bab granmoun nan k ap lage istwa atè Li te tankou yon nèg save ki kenbe yon liv l ap li epoutan tonton an pa t konn ni li ni ekri Mwen ka di se kòm yon don Bondye te bay granmoun nan pou l sonje yon seri istwa bagay ki te pase tout bon vre sou tè d Ayiti nan tan lontan Pa te gen lekòl nan bouk la se vre men m toujou di Bondye mèsè pou granmoun sa a tout timoun te renmen wè renmen tandè Lè l chita nan dodin li kachimbo l nan bouch li l ap rakonte n istwa se te tankou yon pwofesè lekòl k ap anseye nou Byenke m pa ka siyen non m se vre mwen pa ka fè yon papye tè men lè m sonje Tonton Pyè kè m kontan Malgre tout mizè n ap sibi kounyeya tout kwa n ap pote yo tout kalvè n ap pase yo lè m sonje istwa sa yo lè m sonje kòman bagay yo te ye lè m te jenn ti gason sètadi yo pa t mal jan yo ye jodiya pa t gen sechrès n ap wè kounyeya menm bèt yo te konn jwenn vye zèb pou manje Yon bourik te gen kouraj pou l ranni paske lè l fin manje zèb li bwè dlo vant plen kè l kontan li tonbe ap karakole nan savann lan tankou yon ti chen ki kontan k ap chèche lòt pou jwe Kounyeya ak sechrès la anpil bourik mouri Sa k pa mouri yo kouche toutan sitelman yo fèb yo pa menm ka ranni Mwen sonje valè chen nou te genyen Nou te gen dis chen nan lakou a Yo te mechan anpil Tèlman yo te mechan gen moun ki konn ap mande si se myèl nou te ba yo manje epoutan chen yo te jwenn manje agogo vye zo vye zagribay apre yo te fin touye kochon kabrit chak mèkredi nan lakou a pou al vann nan mache demen Prèske tout chen nan lakou a fin mouri kounyeya akoz manje yo pa jwenn pou manje Gen kèk chen ki rete toujou nan vwazinaj la m vle pale de chen Tant Ateralya yo ak chen Asefi yo Mwen menm kòm moun lè m ap gade zo kou zo kòt chen sa yo kijan yo soti sa fè m lapenn Jan m konnen chen sa yo te mechan lontan Lè moun konn ap pase bò kay Tant Ateralya oubyen bò kay Asefi si yo pa t gen yon baton kenbe nan men yo ou tandè y ap rele Kenbe chen pou mwen Kenbe chen pou mwen souple Kounyeya moun mèt mache de men vid menm kouri chen yo pa ka kouri alevwa pou yo ta gen fòs jape moun Nou te konn an sekirite nan lakou a lè m te piti Se vre te gen vòlè men yo pa t mechan kouwè zenglendo

Vòlè sa yo se te chat de pye kouto de bò vòlè kouwè Toto Anpil moun te konn Toto Msye te yon machann lèt Li te konn travay nan jaden moun travay nan konbit ou an gwoup ak lòt zanmi travay nan fè founacho ansanm ak lòt nèg Toto te yon nèg byen jantiy Anpil timoun nan vwazinaj la te konn rele l gòldipè tèlman msye te wo Kèk moun di ke Toto te pran pwèn pou l vòlè gen lè se te vre Lè nou konn fin kase mayi Toto te konn ede papa m mare yo pou fè gwo makòn pou kwoke nan pye mango Apre yon semèn ou konn wè twa kat makòn mayi manke nan pye mango yo Pafwa yon moun te ka panse se vòlè ki te soti lwen ki pran yo epoutan se rat kay ki t ap manje pay kay kòm pwovèb la di Wi rat kay ki t ap manje pay kay Yon lòt non jwèt timoun yo te konn bay Toto se makou paske anpil moun di ke msye te yon chat de pye Prèske tout moun ki te konn Toto di ke msye pa t gen anpil bèf se sèlman de vaybèf ke l te genyen epi l te gwo machann lèt nan plizyè bouk Lè ou reflechi tout bon vre sou sa ou di si Toto te gen sèlman de vaybèf kòman fè l te jwenn lèt toutan pou pratik li yo Imajine byen yon vaybèf pran prèske menm valè tan ak yon fanm pou l mete ba Yon vaybèf se pa yon bèt ki plenn chak twa mwa oubyen ki pran twa mwa pou l mete ba epi pou bourik Toto te toujou chaje ak galon lèt Men malgre tou mwèn ka di nou ke m pa ka konpare Toto ak zenglendo alèkile Kriz zenglendo sa a se kòm yon flewo tout kote w pase Nou pa an sekirite paske prèske tout plan chen yo fin mouri Leta chèf yo p ap ban nou sekirite paske anpil nan magouy ak zenglendo Toto te vòlè se vre men pèsòn pa di ke l te touye oken moun nan oken bouk Lòt vòlè an chat pent ke yo te konn ap pale de yo se te Elifèt Ti Pòy ak Anou Twa mesye sa yo te kòm Toto trè jantiy e trè sèviyab Kèlkeswa kòve eskwad founacho yon nonm ap fè kay yon moun ap bati yo te toujou la pou bay konkou Men Beniswa ki te konn twa mesye sa yo fen e byen lè Beniswa ap pale de yo se pou kwè l Beniswa se tankou yon kayiman si l di w tèl ou tèl pwason avèg se pou kwè l paske se nan dlo li te ye Beniswa konnen sa l te pran nan men mesye sa yo Se yon peyizan ki respekte tèt li e ki te konn travay di li ede moun lè y ap fè kòve oubyen ede nan nenpòt kòve k ap fèt nan jaden oswa nan lakou moun Oken peyizan pa janm pale mal de li men yo te konn di msye se yon kourèd yon peng yon nèg ki pa te depanse yon peni fasil Menm fanm Beniswa pa t genyen poutèt pou l pa t depanse twòp Kòm pwovèb la di Kourèd antere kou mou se vre wi Byenke Beniswa te yon kourèd anpil moun te konn pran ponya nan men l sitou nèg ki ta pral Sendomeng Byenke l pa janm pran nouvèl moun sa yo ki te prete kòb nan men l pou ta remèt li kòb la msye pa janm plenyen Yon lè te gen yon kòve pa tèlman lwen ak kay Papou Ay Tout nèg t ap bay blag apre yo fin manje yon mayi byen cho Tout moun te fin manje vant deboutonnen epi yo te sèvi tout nèg yon bonjan gwòg Aprè nèg fin fè yon poze tout nèg retounen nan travay Lè lestomak ou kore konsa ou fin pran yon bon gwòg ou santi w anfòm ou santi w gason tout bon Men toujou gen kèk parese tout kote ou pase Mesye yo t ap leve gwo bwa bonjan bwa e bwa ki lou ki itilize pou al boule ansanm ak wòch founacho Anou p ap li pran yon kalte bwa Tout moun sezi Yo bat bravo pou li epi yo di Anou se nèg ki gen nèg sou li tout bon vre Te plen fanm ki te fin sèvi mesye yo k ap travay byen di Fanm yo t ap gade potòrik gason sa a ki rele Anou janm li ak ponyèt li byen miskle Se te yon jeyan lokal Tout moun bat bravo Bravo Anou Bravo Men Beniswa se yon nonm ki toujou ap fè moun ri yon komedyen ki toujou ap pale an daki Toudenkou li rete l di Anou pa manje nan yon sèl jaden Hm Tout moun te rete bouch be Anpil moun te rete bouch fèmen paske te gen moun ki konnen msye gen de pye lajounen kat pye solèy kouche Gen moun ki pa t byen konprann sa Beniswa te sot di a paske yo konn wè Anou ap travay diferan kote swa l ap travay nan eskwad ak ti gwoup zanmi ouswa l ap

travay nan jaden yon moun Men lè n devine sans pawòl Beniswa a li vle di yon chat mawon menm jan ak Toto De tout fason tout kat vòlè sa yo te trè jantiy e trè sèviyab Yo te toujou la pou ede moun nan nenpòt kòve y ap fè An verite nou pa ka konpare yo ak vòlè nou fèk wè ki rele zenglendo k ap degòje moun tankou rat k ap koupe kou poul lage atè Zenglendo yo gen dwa fin antre nan yon kay yo pran lajan moun fè kadejak sou tifi mare papa ak jenn gason nan poto epi lè fini yo touye tout CHAPIT 2 Dyelifèt ta renmen konn nouvèl lòt zanmi l yo ki te pati al Sendomeng Mèsidyete konn wè Nènè Poulik ak Sonson souvan men li vin pèdi kontak yo yon semèn avan yo te kòmanse chase Ayisyen Ak esperyans Mèsidyete aletranje li pa vle vwayaje al lòt peyi ankò men l prefere rete Ayiti sa l fè l fè An menm tan li pa kont sa yo k ap kite Ayiti k ap eseye pran chans pou lavi miyò lòt kote Mèsidyete aprann anpil aletranje e li swete ke l ta yon bèl ide si chak Ayisyen ta vwayaje al lòt peyi epi retounen Ayiti pou met an pratik sa yo obsève Konpè Mèsidyete ou pa janm rankontre ak lòt mesye yo Sendomeng Dyelifèt mande Konpè Dyelifèt pou di w laverite mwen te rankontre Nènè Poulik ak Sonson Mesye sa yo te nan 2 batey ki pa tèlman lwen ak kote m te ye a Mwen te konn wè yo souvan Mèsidyete reponn Mèsidyete ap bay plis detay sou sa k pase kèk jou avan gad dominiken te mete lapat sou li e kisa l aprann Depi nan semèn yo te kòmanse kouri dèyè Ayisyen mwen vin pa wè yo ankò Mwen pa ka di ou si se kache yo kache Sendomeng oubyen si yo retounen Ayiti Yon sèl bagay mwen konnen sèke yo t ap viv toujou avan yo te mete lapat sou mwen Mwen espere y ap viv toujou kit yo kache Sendomeng kit yo retounen Ayiti Lakay se toujou lakay kèlkeswa jan bagay yo ye Apre esperyans mwen Sendomeng mwen mande padon Kèlkeswa jan sitiyasyon an ye monchè Dyelifèt mwen pa wè mwen menm ki pral lòt peyi Anpil moun ap pale de Miyami y ap pran kanntè al Miyami y ap prete kòb pou pran kanntè al la Monchè apre leson sa a mwen sot pran Sendomeng m ap rete Ayiti sa l fè li fè Lè m di sa pa konprann se kont mwen kont moun sa yo k ap kite peyi a Lè ou byen reflechi sou sitiyasyon an se pa fòt yo sechrès fin manje dengonn yo chèf ap abize yo y ap vòlè tè peyizan Ti rès tè ki rete yo peyizan pa ka travay yo paske pa gen lapli oubyen yon sistèm irigasyon menm jan m wè anpil kote Sendomeng Lòt gwo flewo k ap kale yo se koze zenglendo a e nou pa gen yon gouvènman ki pou ta mete yon fwon nan sa Mwen wè mesye sa yo tankou yon tren ki deraye Yon lè m te wè yon tren ki deraye Lewogàn pandan m ta pral Pòtoprens Ay yon bagay tèrib Se pa de ravaj tren sa a pa t fè Li pase sou moun ki ta pral nan jaden timoun ki ta pral lekòl machann ki te bò chemen eksetera era Bon plizoumwon ou gen yon ide de sa m ap di a malgre m pa kapab pale de sa ankò Kòman konpè m Dyelifèt mande Mèsidyete Sa vle di sa pa egziste ankò Ayiti Se kòm kwa m ta di se yon sòt rèv nan tan lontan lè lò te lò Epi Mèsidyete kontinye pale li bay plis esplikasyon Ay Mwen sonje lè nèg te jenn gason nèg t ap mennen gwo towò bèf al vann nan labatwa Pòtoprens Lè nou rive Lewogàn pou t ap gade gwo chan kann tou ble kou digo pyès veritab mango an gaspiyay eksetera era epòk sa a menm si yo ta peye m pou ale nan lòt peyi mwen t ap di non mwen p ap kite Ayiti Se reyèlman yon rèv pou ta konpare tan lontan ak kounyeya De bagay diferan Kèlkeswa kote ou pase Ayiti kounyeya se prèske menm bagay yon dezè yon savann sèk chaje ak wòch san zannimo ladan l Peyi a chaje ak pwoblèm Se kòm yon vye cheval ki chaje ak tik tout kote nan kò l Nou menm peyizan nou viv pwoblèm sa yo chak jou sechrès lafen krim timoun pa ka ale lekòl Ayisyen ap pati kite peyi a Ayisyen ap antre sot aletranje paske yo pouse do yo met deyò Gade m sot fè dizan Sendomeng se pa ke mwen te renmen kite peyi m men w ap gade yon jenn gason ki leve chak jou li pa gen anyen l ap regle Donk mwen te oblije mete kòm

deyò pou pran chans mwen Apre dizan esperyans m sot fè Sendomeng mwen vin aprann kont mwen Mwen wè sa k gen laba a ak sa k manke nan peyi nou Yon moun te ka pati aletranje al vizite epi retounen nan peyi l Se ta yon bèl ide si tout Ayisyen te vwayaje al nan lòt peyi gade kijan bagay yo ye lòtbò dlo epi retounen Ayiti eseye kreye nan peyi a bagay ki pa egziste bagay ki ta ede pèp la Konpè Mèsidye monchè ou se yon nonm mwen renmen tandè Tout sa ou sot di yo tout se verite Se reyèlman yon rèv pou ta konpare tan lontan ak kounyeya paske bagay n ap wè yo tèrib Ou menm konpè m ki pase aletranje ki gen anpil bèl ide nan tèt ou kisa ou wè ou ta ka fè pou ede peyizan Mèsidye ap reflechi tèt bese sou kesyon an pandan kèk segonn epi l kòmnanse kòmante Konpè Dyelifèt se yon bèl kesyon Kòm mwen di ou deja se ta yon bèl ide si tout Ayisyen te vwayaje al nan lòt peyi pou gade kijan moun viv kijan bagay yo ye epi retounen vin ede lòt Ayisyen ki nan peyi a Apre dizan m sot fè Sendomeng malgre yo pouse do m met deyò m retounen de men vid men m pa fin dekouraje nèt ale Pandan m te lòtbò a m wè anpil bagay ki genyen epi nou pa genyen yo Ayiti Pa egzanp ann pran gwo chan kann ki gen Sendomeng Kann nan peyi sa a se danre prensipal danre ki pote lajan bay Dominiken Konpayi menm ki an chaj zafè kann nan sètadi Zafra mwen kwè m te mansyone non sa a deja nan konvèsasyon nou lotrejou lè m t ap pale ak konpè Deliram kòmè Rozita Se yon konpayi ki anplwaye anpil Dominiken Gen Dominiken m konnen k ap travay la depi ven trantan Se kòm si m ta di w se jaden yo Ayiti te ka gen tou yon seri konpayi agrikòl k ap anplwaye anpil Ayisyen Konpayi sa yo ta ka konpayi k ap fè sik tout bon byenke nou pa gen anpil tè plenn menm jan ak Dominiken yo M t ap rakonte ou lè m te jenn ap mennen bèl al Pòtoprens kijan m te konn wè gwo chan kann Lewogàn Se menm rèv sa a lè w ap gade chan kann Sendomeng Sou gouvènman Janklod la yo rache menm ray tren pou vann m pa bezwen di ou anyen ankò Ou gen kafe pa egzanp se te yon danre ki te konn rapòte anpil lajan sou Estime Akoz mòn yo si te gen bonjan gouvènman yo ta ka ede peyizan kiltive kafe Mwen te konn ap rakonte ou kijan mango te konn ap gaspiye lè m te timoun Tout mango sa yo te ka itilize pou fè chanpou ji sirèt ak lòt pwodui pou Ayisyen Gen anpil bagay nou bezwen nan peyi a ke n pa t bezwen achte aletranje Nou te ka fè yo Ayiti men ou konnen pa gen gouvènman ki reyèlman sousye de devlopman peyi a Anpil politisyen se jis goumen y ap goumen pou monte sou pouvwa pou al plen pòch yo Depi m piti gouvènman ap monte desann Ayiti pa fè yon pa kita yon pa nago Mande m sa yo regle pou peyi a m pa konnen Lè w ap gade yon seri tè sèk pa egzanp se vre lapli pa tonbe pou travay yo men gen yon pakèt ti sous ak rivyè ki la toujou Mwen admèt dlo sa yo bese men yo pa seche yo kontinye koule al nan lanmè san yo pa esplwate yo Gouvènman an te gen dwa fè yon jan pou kapte dlo sa yo pou ede peyizan wouze mòso tè yo Se pa parese nou parese Ou konnen peyizan renmen travay yo pa renmen ret chita lakay Donk si gouvènman t ap ede nou bagay yo pa ta jan yo ye kounyeya Gen yon pakèt traktè m wè Sendomeng k ap raboure tè pou plante kann gouvènman an te gen dwa fè yon jan pou ta lwe machin sa yo pou ede n plante sa nou vle epi an retou nou ta peye apre n fin vann rekòt Peyizan ayisyen rive nan yon pwen kote yo pa kapab travay ankò ak manchèt hou pikwa Sa ta bèl pou itilize yon seri ponp dlo paske nou pa rete lwen yon sous Donk youn nan bagay gouvènman an ta kòmnanse fè pou nou se ta simen ponp dlo nan tout bouk yo pou ta kòmnanse konbat mizè ak sechrès Mwen pa yon nèg ki te fè klas konpè Dyelifèt men sa pa vle di yon nonm avèg pou otan pou wè sa k merite fèt Yo toujou minimize nou menm peyizan paske nou pa konn li ak ekri nou pa konn pale franse nou pa t al lekòl Si menm moun sa yo te panse byen yo ta di Mezanmi fò nou sonje peyizan yo se moun yo

ye tou yo pa vye chen Si se pa t yo nou pa t ap jwenn manje nan Pòtoprens Donk si te gen moun ki sousye de nou moun save ki t ap ede nou sechrès la pa ta gen tan rive kote l ye jodiya a Anpil granmoun timoun ak bèt pèdi lavi yo akoz manje yo pa ka jwenn pou manje Lè w ap gade byen se yon bagay ki pi grav ke aksangrav pou wè timoun ak granmoun k ap mouri lafen Si jenn timoun sa yo ki fèk ap vini ap mouri konsa kilès ki pral ranplase granmoun yo Kijan peyi a pral ye nan syèk tou nèf la Yon peyi san jèn moun se yon peyi san avni Dyelifèt konplimante Mèsidye pou bèl ide l genyen pou bezwen peyi a Si tout moun ki te soti aletranje te panse menm jan ak ou yo t ap ka ede anpil lòt Ayisyen Si yon nonm renmen peyi l l ap toujou wè bon bagay pou li Ou vin sot Sendomeng ak de men vid se vre men m wè ou gen bèl ide nan tèt ou lè w ap panse sa peyi a bezwen Ay Nèg sonje tout bon lè yo te jenn gason Monchè jan ou pale de Sendomeng lan gen lè nou dèyè nèt Ou di ou wè bonjan chan kann dlo pou wouze tè traktè Lè w ap gade tout bon vre konpè Mèsidye Ayisyen pa t ap depeyize konsa si yo te jwenn sa yo bezwen nan peyi a Ayisyen se pèp ki renmen Ayiti sètadi se pa moun ki ta renmen annik leve pati kite peyi a konsa men se yon sitiyasyon ki pouse yo fè sa Kèlkeswa jan lakay ye lakay se toujou lakay Pandan l te aletranje pandan dizan Ayiti te toujou fè pati de rèv Mèsidye Li konpare l a yon mennaj yon nonm kite dèyè M kapab di ou sa konpè Deliram m sot fè dizan aletranje mwen reve m Ayiti chak swa Se lè ou kite Ayiti pou wè ki nostalji w genyen Se kòm yon espas vid ki te nan kè m se kòm yon boubout yon nonm kite dèyè l ap reve manpzèl chak swa Donk si te gen moun tout bon k ap ede nou gouvènman ki pa t ap abize souse maspinen kraze vòlè touye nou sechrès la pa ta rive kote l ye a ditou Dyelifèt sètènman dakò ak Mèsidye Se vre wi konpè Mèsidye Si yo te sousye de nou se pa nan pwen sa a nou ta ye Enben m ap fè yon rive Tèwouj konpè m N a wè nan gagè samdi CHAPIT 3 Samdi aprèmidi Gagè ap kòmanse a katrarè Moun kòmanse reyini Anpil machann anpil moun soti nan diferan bouk tèlke Tounad Moriso Lasalin Sannayi pou vin gade kòk k ap voye zepon Mèsidye rive bonè nan gagè a Pandan l ap pran yon gwòg l apès Deliram k ap achte tablèt Konpè Deliram Konpè Deliram Menm bò isit Mèsidye rele O o Gade konpè Mèsidye Depi kilè w rive nan gagè a Deliram di ak sipriz A Mwen rive la a yon bon ti kadè Potko menm gen anpil machann ki te kòmanse vini Ou konnen nèg vin dezabitye ak isit M panse gagè t ap kòmanse pi bonè Kòm mwen pa prese mwen t ap fè yon ti ale vini pou wè si m pa jwenn kèk vye zanmi m te konnen avan m t al Sendomeng Pandan Deliram ap pale ak Mèsidye lòt mesye yo t ap swen kòk yo ba yo mayi netwaye zepon yo soufle tafya sou yo Mèsidye gen yon remò ki pran l dèske l sot Sendomeng de men vid pa menm 2 kòk panyòl Monchè Deliram mwen mòtifye se nan kè m pou ta ye pou ta konprann kijan m tris Lè w ap gade m antre sot Sendomeng ak de men vid san m pa vin ak de kòk Se yon bagay tèrib konpè m Deliram sekwe tèt li Konpè Mèsidye pa fatigue kò w Di Bondye mèsè dèske l ba ou sante epi ou vivan toujou Ou se yon nonm ki gen bèl ide ki vin sot Sendomeng ak bèl ide pou peyizan W ap toujou ka ede nou yon lè Deliram rekonfòte l Plis moun kòmanse ap vini gagè a kòmanse boure ak moun Dyelifèt vin parèt pandan Mèsidye t ap pale ak Deliram Gade konpè Mèsidye ak konpè Deliram Ban mwen nouvèl nou kòman nou ye Dyelifèt salye yo ak emosyon Nou la n ap debat konpè yo reponn Kounyeya konpè Mèsidye fin dezabitye ak afè gagè paske l fè dizan li pa wè bagay konsa Dyelifèt di san l pa doute Mèsidye fè yon ti souri lè Dyelifèt fin di sa epi l kòmante Gen gagè tou Sendomeng Men gagè lakay se gagè lakay Se la ou jwenn tout vye zanmi w pou pale ak yo pou pran yon gwòg ansanm ak yo Apre dizan yon nonm fè aletranje ou pèdi tout

bagay sa yo se kòm yon vid ki nan kè w Mwen kapab di malgre sitiasyon peyi a ak sechrès k ap touye nou mwen santi vid sa a kòmanse konble lè m ap wè vye zanmi m yo ke m pa t wè depi lontan Lakay se toujou lakay kèlkeswa jan lakay ye Pandan mesye yo ap pale Dyelifèt ofri yo yon gwòg Talè m ap vini konpè m yo M pral achte yon gwòg pou nou nan men Asefi Li fè yon ti mache al kot Asefi pou l achte gwòg la Kòman w ye kòmè Asefi Bonswa konpè Dyelifèt E lekò Asefi mande M toujou la ap dangoye kòmè sechrès la poko touye nèg Mete twa gwòg pou mwen silvouplè Talè m a peye w Pa gen pwoblèm konpè Dyelifèt Asefi ba li twa kòn plen gwòg Msye fè yon deplase pou retounen pale ak zanmi l yo Chak pran yon kòn gwòg yo lage ti tak atè kòm kwa pou pa bliye mò yo epi yo leve kòn yo anlè ansanm pou swete chak sante Sante Sante konpè m len swete lèt Pandan y ap bwè se konsa Elifèt Toto Ti Pòy parèt ak kòk yo anba bra yo Dyelifèt fè Deliram siy kòm kwa pou l ta chanje konvèsasyon paske l t ap pale de vòlè Imedyatman Deliram gen tan konprann tout bagay Misye chanje konvèsasyon kote l ap pale de kòk kòk kalite kòk choublak kòk zenga kòk kayèt kòk panyòl move kòk ak bon kòk Ala yon bèl kòk Elifèt genyen Deliram felisite l Deliram ap pase men sou kòk Elifèt la apre l fin di sa M ap swen yo chak jou konpè m pou wè si yo ta ban m yon ti kòb pou m al Sendomeng Se rèv mwen Elifèt di ak yon souri epi l kontinye pale «Se rèv mwen M p ap fè anyen isit Se sechrès k ap minen nou Bagay yo se pa tankou lontan Yon nèg te konn vann jounen bout kadè travay nan eskwad ak ti gwoup asosye pou fè ti kòb Bagay sa yo prèske pa egziste ankò Mwen gen yon fanm ak senk pitit Mwen pa ka rete chita ap grate santi chak jou Tout jenn gason m te konnen prèske tout fin kite isit pou al Sendomeng dèyè lavi miyò Lòt bò a pi bon pase isit Mwen p ap kite grangou touye m Ayiti fò m al la Menm si m pa rete anpil laba a men m a fè yon ti kòb epi m va retounen lakay pou m achte yon ti tè Dyelifèt ri kò pèdi apre Elifèt fin di sa Elifèt yon ti jan pa kontan paske Dyelifèt ap ri li panse se moke msye ap moke l Konpè sa m di w la se bagay serye wi Ou konnen mwen menm Elifèt se nèg serye m pa janm ranse Dyelifèt gade Deliram epi yo touse ansanm kòm kwa se klerin an ki ta trangle yo men yo konn Elifèt se yon chat de pye Kilès ki ta pran l oserye Afè seryozite l ap pale a se pawòl tafya Pandan yo kanpe ap pale Dyelifèt mande Elifèt Toto ak Ti Pòy si yo pa ta renmen pran yon gwòg Mesye yo twò kontan reponn wi Li fè yon deplase l al pran kat gwòg nan men Asefi Asefi touche twa gwòg yo M ap pran kat ankò Fè yon sèl touche Men 10 dola Dyelifèt lonje kòb la ba li Asefi touche pou sèt gwòg epi l remèt Dyelifèt rès monnen l Mèsidye kòmè m Dyelifèt pran rès monnen l Dyelifèt foure rès monnen l nan pòch li epi l mache pote gwòg la bay zanmi l yo Kenbe konpè m Men pa ou Dyelifèt di pandan l ap distribiye gwòg la bay chak Mèsidye konpè Dyelifèt yo sekwe tèt yo Yo chak lage yon ti gout atè epi yo leve kòn yo anlè pou swete bòn sante Sante Sante yo di ak kè kontan Pandan y ap bwè Elifèt kontinye ap pale men ni Elifèt ni Toto ni Ti Pòy potko konnen si Mèsidye retounen sot Sendomeng Yo pral sezi Mèsidye te fè yon deplase se konsa li vin parèt E kadè a konpè m yo Kòman nou ye Mèsidye salye yo Nou la ap viv yo reponn Mèsidye parèt kòm yon moun etranj pou Elifèt Toto ak Ti Pòy Deliram ak Dyelifèt rekonèt sa li mande mesye yo si yo sonje moun sa a Nèg yo ap devine kontinye devine Lè yo pa ka sonje kilès li di Nou tout bwè pwa se Mèsidye Se ou menm sa Mèsidye Se ou pitit Se mwen menm Mèsidye Lerison Si pou m ta di nou kòman m kontan wè nou tout nou pa t ap kwè m Mwen fè dizan Sendomeng Nou konnen dizan pa dis jou dis semèn ni dis mwa Mwen di Bondye mèsidye mwen vivan toujou malgre tout bagay Mèsidye reponn ak kè kontan Retou Mèsidye se yon bagay enkwayab pou Elifèt pansan ke l gen tan bliye yo Ayiti Se yon rèv pou Elifèt Se tankou

yon rèv pou nou N ap di Mèsidye fin byen Sendomeng li bliye nou li bliye si n egziste Monchè mizè sechrès ak zenglendo prèske fin touye nou isit Si yon nonm wè l ap viv toujou se yon mirak Prèske tout plan bèt fin mouri Grangou ap touye granmoun kou timoun Mwen Elifèt si m vivan toujou se yon bagay mwen pa ka esplike w Pafwa mwen konn fè yon semèn san manje Sa k te fè m mal anpil se lè m wè mizè touye Tonton Pyè ak zenglendo ki te touye Kenòl Ay Monchè nou pèdi de bon moun nan bouk la Sa frape tout moun lè w ap gade yon granmoun kou Tonton Pyè Se te yon granmoun san lanvè san landrèt Si kèk timoun ta di w yo pa konn tonton sa a ou mèt konnen yo soti byen lwen nan lòt bouk Mizè pote tonton an ale sa gen twazan li te gen katrevenkenzan lè l mouri Tonton Pyè te granmoun se vre men se yon nèg ki te toujou an sante e yon moun ki te byen enganm Li pa t janm konn malad Tonton an rive nan yon pwèn kote vye kò a pa ka jwenn lanouriti tankou nan tan lontan pou kenbe l msye pa ka kenbe ankò Ay Grangou pa dous non Monchè konpè Elifèt lè m antre sot Sendomeng sa m wè Ayiti mwen pa gen bouch pou pale Sa yo di m ki pase dèyè m si m pa t gason mwen t ap tonbe kriz Mèsidye esplike Ou fè dizan laba a ou fin gran nèg fin rich alèz nèt pale panyòl byen M ap mande si ou pa t wè Sonson Nènè ak Poulik Se twa bon vye nèg ki te konn travay nan eskwad ansanm ak mwen Mwen te konn wè yo souvan Batey kote yo te ye a pa t tèlman lwen ak pa m nan Mwen vin pèdi kontak yo nan semèn chèf dominiken kòmmanse pimpe Ayisyen Ayiti Sa w ap rakonte m la a konpè Mèsidye Kòman y ap pimpe Ayisyen tounen Ayiti a Kisa yo fè Te kwè se ede y al ede Dominiken Kòm si w vle di m se pa vizite ou vin vizite nou Elifèt mande Konpè m mwen te pami Ayisyen yo pimpe tounen Ayiti yo Peyi w se toujou peyi w kèlkeswa jan l ye Se la ou gen vye mòso tè w vye fanmi ak zanmi w Mèsidye kontinye bay ti detay sou lè l kite Ayiti Lè m kite isit pou m al Sendomeng se pa t kontan m te kontan men se te yon sitiasyon Jan bagay yo te ye Ayiti m pa t gen chwa Mwen te oblije fè yon jan mwen pran yon ponya nan men defen Kenòl pou m te bay yon moun ki t ap regle vwayaj la pou mwen Sa te vin mache epi m pati al Sendomeng ansanm ak anpil lòt Ayisyen ki ta pral la Mezanmi m ap di nou sa tandè ak wè se de Te gen yon bourara Ayisyen ki t ap kite Ayiti pou al Sendomeng Lè w ap gade jan bagay yo ye nan peyi nou ou pa ka di Ayisyen antò lè y ap depeyize Mwen t ap pale sa lotrejou ak konpè Deliram konpè Dyelifèt ak kòmè Rozita Mwen t ap di yo esperyans mwen sot fè Sendomeng sa malere ayisyen ap pran laba a se bagay yon nonm pa ka pale de sa Wè Mèsidye fas a fas nan gagè a konvenk Elifèt ke l te antò konsènan estereyotip pozitif li de Ayisyen k al Sendomeng Monchè konpè Mèsidye tandè ak wè se de vre Lè m te fèk parèt nan gagè a ansanm ak Toto Ti Pòy mwen t ap di konpè Deliram ak konpè Dyelifèt kòmman m ap wè si m te ka sanble yon ti kòb pou m pati al Sendomeng Pètèt bagay yo ta pi bon pou mwen lòt bò a Mwen te wè mesye yo yon ti jan ap ri m lè m di sa Yo panse se ranse m t ap ranse Mwen potko konnen si ou te retounen sot Sendomeng e ke se pouse Dominiken ta pouse do Ayisyen lòt bò a Poukisa menm y ap pimpe Ayisyen tounen Sa yo fè Mèsidye raple Elifèt de Tonton Pyè mèt tout moun konnen nan bouk la ki te anseye anpil timoun istwa Malgre l pa t konn ni li ni ekri yo te konsidere l kòm nèg save zòn nan Li mete Elifèt okouran tou de sitiasyon aktyèl braseros ayisyen nan batey Sendomeng Monchè Elifèt mwen pa konnen si ou sonje lè defen Tonton Pyè te konn rakonte n istwa lè yo t ap chase Ayisyen Kiba Anpil Dominiken gen pwoblèm tou Sendomeng Ak rate travay la se pa tout ki alèz Chèf dominiken akize malere ayisyen kòm kwa se akoz yo menm ki fè gen anpil pwoblèm tèl kòm rate travay Sendomeng Yon dal tentennad pawòl tafya ki fè moun ri sa pa vle di pou otan se kè w ki kontan men radòt yo pa gen oken sans

Mwen ka di ou mwen travay laba a kou bourik men m pa regle anyen serye m pa ekonomize anyen ditou Ou travay kou bèt maten midi swa nan batey la Ti kòb yo ba ou a se kòm yon ti kras manje ki pa ka menm bouche yon twou dan epi w depanse l la pou la Yo pouse do anpil Ayisyen mete deyò san yo pa t gen tan pran anyen Menm gad dominiken sa yo vòlè afè yo ak ti lajan yo Gen fanm w ap gade ak timoun sou bra yo ki fèt lòtbò a y ap voye yo tounen Ayiti Sa fè lapenn Gen pitit Ayisyen ki fèt nan batey yo malnitrisyon touye yo paske yo pa ka jwenn manje pou manje genyen ki tibèkile Pa menm gen planch pafwa pou fè sèkèy pou antere timoun sa yo lè yo mouri Anpil fwa se nan tach yo vlope yo lè yo mouri epi yo lage yo nan twou Chak jou se goumen n ap goumen ak kochon pou n dòmi y ap pouse nou y ap raboure nat nou Ou oblije dòmi chak swa ak yon fwèt nan men w Donk si bagay yo te miyò isit se tankou touris tout Ayisyen ta pral Sendomeng Ay Yon nèg se tande w tande peyi etranje Ou pa konn sa malere ayisyen ap pran lòtbò dlo Mwen santi m frèt tankou yon bout glas lè ou fin rakonte kòman Ayisyen ap viv nan batey yo konpè Mèsidye Èske sechrès la menm jan laba a Elifèt mande Monchè Elifèt menm si gen moun pòv Sendomeng mwen p ap ka konpare laba a ak Ayiti malgre se yon sèl tè Mèsidye kontinye pale li konpare de peyi yo epi l mansyone sitiyasyon peyizan ayisyen Kòm ou poko al Pòtoprens pou ta gen yon ide de yon kote ki rele Lewogàn Li pa tèlman lwen ak Pòtoprens Konpè Dyelifèt konprann mwen paske l te konn mennen bèf al la lè l te jenn gason Monchè kote sa a ki rele Lewogàn nan se yon kote ou te konn wè gwo chan kann lontan chan mayi manje eksetera Sendomeng gen chan kann kote w gen dwa fè tout yon jounen ap mache ladan yo gen traktè lòtbò a k ap raboure tè pou plante kann Konsa peyizan dominiken fè mwens èfò pou travay latè Depi m fèt se ak ti hou sèpèt pikwa m wè peyizan isit ap travay Se yon bagay ki te konn fè m lapenn lè m te konn ap gade Tonton Pyè k ap voye pikwa bab li byen blanch ren l mare byen sere ak 2 kòs bannann Se gwo aparèy sa yo peyizan Ayiti bezwen pou travay ak ponp dlo pou wouze tè M ta parye ak ou si peyizan nan tout bouk ta jwenn bagay sa yo pou travay sechrès pa t ap betize ak nou Anpil moun ak bèt pa ta mouri Peyi a pa ta gen tan tounen yon dezè Men ou konnen Ayiti se yon kote ki chaje ak moun egoyis ki ta renmen tout pou kont yo plen pòch yo epi zafè pòv malere Se peyizan nou ye nou pa leta nou pa t pase sou ban lekòl Nou konnen sa nou bezwen men yo pa janm ban nou l Elifèt bay esperyans Mèsidye sot fè nan Sendomeng nan valè kòm yon moun ki konprann pwoblèm peyizan Konpè Mèsidye ou se yon nonm ki pase aletranje ki pase mizè ansanm ak nou epi ki konprann nou Si tout Ayisyen pa t egoyis si tout leta tout nèg save t ap ede nou menm peyizan nou ta gen yon bèl peyi yo t ap respekte Ayisyen lòtbò dlo sechrès pa t ap fè peyizan ayisyen pati kite peyi a pou al pran imilyasyon sa yo lòtbò dlo Bagay sa yo n ap pale de yo ant nou menm peyizan gouvènman ta ka fè mete n nan prizon oubyen yo ta ka fè touye n si yo ta tande n ap pale konsa Depi w ap pale de pwoblèm peyi a pwoblèm peyizan yo di ou se kominis ou kont gouvènman ou sesi ou sela Moun sa yo pa renmen tande pale verite e verite se lwil l ap toujou rete sou dlo Yo pa renmen tande verite paske yo nan magouy yo ta renmen nou fèmen dyòl nou toutan kase fèy epi kouvri krim y ap fè Mèsidye dakò ak kòmantè Elifèt yo Epi l vin ap pale de kijan rejim Papa Dòk la wè kominis Li mansyone tou yon tèrib aksidan ki te pase kèk peyizan ayisyen Sendomeng e leta ayisyen pa t fè anyen nan sa Mwen dakò ak ou konpè Elifèt Lè m te jenn ti gason sou Papa Dòk yo te konn ap pale de kominis kominis toutan Yo te montre w kominis yo tankou se baka yo ye Yo toujou montre ou tout bagay ki pa bon annafè ak kominis Lè sa a nan tout kote Ayiti makout t ap chèche kominis ak

kamoken tankou chen chas k ap chase chat mawon Kòm timoun ou pa t reyèlman konnen sa k ap pase donk ou konn kontan lè yo kenbe yon moun ke yo di se kominis oubyen yon kamoken Men se jodiya lè ou wè chèf magouyè chèf k ap rele peyizan kominis lè malere sa yo ap pale de abi y ap fè yo se lè sa a ou vin konprann ki sòt baboukèt yo te mete nan dyòl yo pou donte yo dekwa pou pa denonse malveyan sa yo Youn nan pi move nouvell mwen te pran etan Sendomeng se lè m te tande kòmman malandren makout magouyè malveyan malpouwont te masakre plis pase 500 peyizan nan Janrabèl Yo te peyizan parèy nou k ap travay di lè yo te fin vòlè vye tè yo epi yo t ap reklame dwa yo Magouyè yo di se kominis yo ye fò yo elimine yo Se konsa yo te tann yon pyèj pou yo nan yon reyinyon yo t ap fè Pou magouyè sa yo pou bon peyizan seswa ou se magouyè parèy yo w ap vòlè tou oubyen y ap fè ou abi epi w di mèsè bokou ou pale de byen pou yo Konsa ou pa kominis men ou se yon bon sitwayen Pèp ayisyen se yon pèp anpil gwo chèf te zombifye depi lontan Se kòm si m ta di w yon bourik ki nan bosal toutan makiyon an pa janm wete kadye yo nan je bourik sa a Pwovèb la di zombi goute sèl li pa mande rete Anpil peyizan kòmmanse wè sou ki bit yo kanpe yo kòmmanse wete lasi nan je yo e yo kòmmanse wè klè Y ap dòmi toujou men yo pa mouri Lèt aksidan tèrib ki te rive ankò se te yon kamyon ki t ap bwote Ayisyen epi l chavire Sendomeng Plis pase karant Ayisyen te pèdi lavi yo Toulède gouvènman yo te okouran trajedi sa a Yo te fouye yon gwo twou lage kadav sa yo san sèkèy M ap di si reyèlman te gen gouvènman Ayiti ki reprezante tout Ayisyen demach ta fèt pou mete kadav sa yo nan mòg epi voye oubyen achte bèl sèkèy Sendomeng pou ta mete yo epi transpòte yo Ayiti pou antere Se malere ayisyen yo te ye menm jan ak nou moun ki ta pral koupe kann tou Lè w ap reflechi sou bagay trajik sa yo sa ba w yon demanjeson ki rann ou enkòfòtab Menm aksidan sa a te ka rive m tou lè m te kite Kwadèbòkè m pral Sendomeng ak anpil lòt Ayisyen Sa se yon bagay reyèlman tèrib lè nou te pran move nouvell sa a nan radyo konpè Mèsidyè Tout moun nan bouk la te mete de men nan tèt ap rele anmwe Gouvènman an te okouran de tout bagay sa yo men yo toujou di y ap mennen envestigasyon pou wè dekiprevyen Se toujou menm kaka rat dèyè bwèt yo Elifèt esplikè CHAPIT 4 Nènè ak Poulik antre sot Sendomeng Gad dominiken te mete lapat sou yo Yo pa t konnen si yo arete Mèsidyè Gad yo te debake sanzatan sou yo pandan yo t ap dòmi nan batey kote yo te ye a ak tout vye rad travay sou yo Gad yo pa t ba yo dwa pran anyen Yo sèlman di yo Vamos para Ayiti Yo mete yo nan yon bis chaje kou Legba ak lòt Ayisyen yo te gen tan arete deja Bis sa a te chaje ak fanm gason timoun e timoun nan bibon Timoun sa yo fèt Sendomeng men gouvènman dominiken pa janm rekonèt yo kòm pitit tè a menm batistè yo pa ba yo Se pa de kriye yo t ap kriye pandan vwayaj la poutèt yo t ap retounen Ayiti de men vid paske gad dominiken vòlè tout afè yo nan batey yo epi yo pa t ba yo dwa pran anyen Bis la te lage yo nan mitan vil Kwadèbòkè anviwon onz kilomèt de Pòtoprens Nènè ak Poulik rankontre yon Ayisyen nan bis la ki rele Osma msye se moun Titonmble yon bouk nan Kwadèbòkè Peyizan Titonmble te sezi wè Osma paske yo gen lontan depi yo pa t pran nouvell li Tout moun te gen dlo nan je lè Osma ak de mesye yo te rakonte sa yo sot pran Sendomeng Yo pase yon bon moman kay Osma Lè yo t ap kite Titonmble anpil moun nan vwazinaj la kolekte kòb pou ede Nènè ak Poulik peye machin pou retounen nan sid Moun nan bouk la te pote manje pou Nènè ak Poulik Mwen gen uitan depi m kite Kwadèbòkè Mwen wè peyi a tèt anba lè m fin desann bis la Mwen di Bondye mèsè nou fè yon bon vwayaj paske bis la te chaje ak moun epi chofè dominiken an t ap kouri tout boulin depi l fin kite Sendomeng Tann mwen yon ti moman M pral mande gad la kèk enfòmasyon Osma

kòmante Osma mache anviwon 400 mètr nan direksyon ti pòs la pou l mande ki machin pou l pran pou lage l Titonmble Nènè ak Poulik kanpe ap tann li Gad la di se la a pou n rete tann machin ki pral Grantye y ap lage n Titonmble Osma rapòte Aprè anviwon inèdtan ap tann machin yon kamyonèt ki pral Grantye parèt Li rete epi yo monte Osma di chofè a yo sot Sendomeng de men vid yo pa gen lajan Sa gen inèdtan yon bis dominiken lage n nan mitan vil Kwadèboukè toupre ti pòs la Li mansyone ke de zanmi l yo vin ansanm ak li Yo se moun nan sid li menm li sot Titonmble Li te kite Titonmble pou al Sendomeng sa gen uitan Sitiyasyon laba a pa bon pou Ayisyen gad dominiken ap ranmase Ayisyen pou voye tounen Ayiti Bagay yo pa t ap mache byen pou li Titonmble donk l al Sendomeng Kilès ki paran w Titonmble chofè a mande Osma Mwen se pitit Omàn Se yon abitan ki gen anpil tè nan bouk la ak nan Teleferi Osma reponn ak fyète Chofè a rive Titonmble Li estope toupre kay Omàn Nènè Poulik ak Osma desann epi yo remèsye chofè a Bon nou pa gen bouch pou ta remèsye w Kay Omàn se kay ou kounyeya Nenpòt lè ou fè yon estope la a ou ka pase pran yon gwòg Osma remèsye l ankò Oke pa gen pwoblèm Osma chofè a reponn Chofè a kontinye al Grantye Pandan Osma ap fè yon ti mache pou antre lakay li se konsa l apèsì Grann Dèdè chita ap kòde yon kòd Bonjou Grann Dèdè Osma salye granmè l Kilès sa a Grann Dèdè mande Grann se pitit ou Osma Mwen vin sot Sendomeng Osma reponn Yon gwo sipriz pou Grann Dèdè men dwat li nan machwè l ap panse pandan l ap gade pitit pitit li Osma san rete Osma ban m wè ou pitit Se ou menm Mizè ap touye nou isit se gwo chans ou jwenn grann ap viv toujou Ban m nouvèl ou pitit Apa figi a rale Grann Dèdè ajoute Epi l souri bay Nènè ak Poulik ki kanpe kèk mètr de manmzèl De mesye yo pa sanble moun nan zòn lan Kibò yo moun manmzèl mande Se 2 zanmi ki te Sendomeng tou Mwen jwenn yo nan bis la Yo se moun nan sid yon kote ki rele Kapòl La pa lwen ak Vyebouk Poulik ak Nènè pwoche toupre Grann Dèdè pou salye l E lekò grann Enben mwen la toujou wi pitit mwen yo Chita non M pral fè kafe pou nou mesye Nou mètr kontinye pale ak Osma M ap vin talè manmzèl di ak yon vwa tranble Grann Dèdè fè yon vire al nan kizin Li limen dife pou l fè kafe pou yo Omàn t al fè yon chabon yon kote misye vin parèt pandan twa mesye yo ap pale Kilès mwen wè la a Se pa Osma Omàn mande Te gen yon silans absolè pandan youn t ap anbrase lòt ak dlo nan zye yo Osma fè Nènè ak Poulik fè konesans ak papa l Bonjou tonton Nènè ak Poulik salye Omàn Kòman nou ye pitit mwen yo Enben nou di Bondye mèsì n ap viv toujou pou traka n sot pase Sendomeng Osma te tankou yon zanj ki vin delivre nou Nènè reponn Nou rankontre l nan bis la Alò nou t ap pale ansanm epi l di ke l se moun Kwadèboukè nan yon bouk ki rele Titonmble Nou se moun nan sid Nou pa konn pèsòn Kwadèboukè Bondye delivre n lè n te rankontre Osma Li di nou rete fè yon poze lakay li avan n retounen nan sid Poulik ajoute Ki kote nou moun nan sid la ojis Omàn mande Nènè ak Poulik Nou soti nan yon bouk ki rele Kapòl La pa tèlman lwen ak Vyeboudaken Nènè reponn Wi pitit mwen Mwen tandè pale de Vyeboudaken Papa m te konn di m li konn tout zòn sa yo lè l te nan gad d Ayiti Donk pwochè fwa se va tou pa w pou vizite bouk sa a Poulik ajoute Omàn souri Ou pa janm konnen si Bondye ban m opòtinite m ap fè sa Pitit mwen yo nou lakay nou mete n alèz Grann Dèdè fin fè kafe a l ap vin sèvi yo E kadè a Grann Dèdè mande Nou la wi grann Nènè ak Poulik reponn Omàn ou wè Osma Se gwo sezisman m fè lè Osma parèt isit maten an Mwen te gen tan dekonèt li M te chita la a epi m tandè yon moun di Bonjou Grann Dèdè M di nan kè m gen lè se Wolnè ki gen tan tounen sot Koten paske l t al regle yon afè lajan la Mwen t ap kòde yon zoren epi m mete l la m tandè moun nan di Se pitit ou Osma m vin sot

Sendomeng Mwen sezi Si l pa t di m kilès li ye m t ap bliye l tèlman m wè l mèg Enben fin bwè kafe a pou l pa frèt N a gen tan pale Grann Dèdè retounen lakizin Li kite mesye yo ap pale anba tonèl la ak Omàn Bon pitit gason m yo ban m nouvèl kòman bagay yo ye Sendomeng Omàn mande epi l kontinye pale Isit se chak jou m ap wè popilas moun ki sot Sendomeng bis ki chaje ak Ayisyen y ap transpòte sot nan peyi sa a Pa gen manje pou bay moun sa yo pa gen anyen nan peyi a Tout bagay koute tèt nèg Ti rès tè ki rete yo prèske fin vann Si w bezwen yon ti kòb pa gen lòt mwayen pou ta jwenn li Ou oblije vann ti mòso tè ou genyen Mwa pase a m sot vann twa kawo tè pou te fè antèman papa m Pa gen bèt pou vann paske pifò ladan yo fin mouri Yo pa jwenn anyen pou manje Anpil moun Titonmble fin mouri Anpil jenn gason pati al Miyami Bahamas nan lòt zile ak sa k te gen tan al Sendomeng Se konsa bagay yo ye isit Se ti chabon an mwen oblije fè pou vann e menm bwa pa fasil pou jwenn fè l M voye chabon an vann nan mache Ak ti kòb sa a ou ka achte mayi moulen ak grès Lè ou gade sityasyon an vre se pa renmen moun yo ta renmen pati kite Titonmble men yo pa gen chwa fò yo manje Mwen sonje lontan kijan bagay yo te ye Laplèn Mwen pa ka di se te yon paradi men ou te konn jwenn kèk patat ak lèt pou kenbe w avan w al nan jaden Te gen legim agogo Li te difisil pou jwenn moun ede w keyi tomat obèjin kalalou pou al vann Timache Lè w ap sonje bagay sa yo se tankou se nan yon rèv ou ye Ay M ap di w sa pitit mwen peyi a fini kounyeya Osma ap rakonte papa l kòman zotobre dominiken ap ranmase Ayisyen pou voye tounen Ayiti kijan y ap travay di nan batey yo kote y ap bat dlo pou fè bè Li mansyone tou move tretman Ayisyen jwenn yon bagay li konpare a esklavay nan tan lakoloni Monchè papa se tankou chat mawon y ap chase Ayisyen Sendomeng N ap mande sa nou fè ki pa bon Yo fè konnen se nou menm Ayisyen ki fè Dominiken pa ka jwenn travay y akize n de tout bagay Pòv Ayisyen Se dlo y ap bat pou fè bè laba a Nou travay kou bourik nan batey yo Se kòm si m ta di w se istwa nèg ayisyen y ap rakonte w epòk Fransè yo te mete yo nan esklavay Si se pa t nou menm anpil Dominiken pa t ap gen yon peso nan pòch yo Si pa t gen Ayisyen ki t ap koupe kann tout aktivite la t ap bloke Men lè w ap gade chèf dominiken mwen kapab di ke yo engra paske yo pa rann kont ke malere dominiken pa t ap fè travay n ap fè yo Lòtbò a se kòm si se nan pak kochon w ap dòmi orespe figi w Ou rete nan ti joupa nan labou kaka bèf ak kaka kochon kote mayengwen ap viv Si pa aza ou ta malad epi w wè ou siviv se gwo chans ou ta genyen Donk se konsa bagay yo ye pou malere ayisyen travay kou bèt chak jou mal dòmi mal nourri epi yo pa respekte ou Si lakay te bon si te gen moun ki sousye de nou depi lakay se pa nan eta sa a nou ta ye lòtbò a Se menm mizè a Nènè ak Poulik sot pase Men yo la kòm temwen Bon Tonton Osma di ou sa nou sot pran Sendomeng Se bagay tèrib Byenke nou pa t nan menm batey ak li men nou te vizite anpil lòt se menm traka a Ayisyen ap pase Nou kite laba a de men vid nou poko konnen kòman n pral nan sid paske nou pa gen senk kòb pou peye machin Nènè ak Poulik esplike Omàn fè yon kèt pou mesye yo nan bouk la pou yo ka peye machin pou al nan sid Lèfini l remèt yo lajan l kolekte a Mesye sa a se moun nan bouk la ki voye l ban nou pou n peye machin Omàn bay chak yon anvlop Tonton Omàn nou pa gen bouch pou ta remèsye w pou tout sa ou fè pou nou Moun nan bouk la ban n manje epi gade yo voye ti kòb pou n peye machin Tout bagay sa yo se gras a ou menm moun Titonmble konnen Mèsi Bondye n te jwenn ak Osma Depi bagay yo ta kòm anse bon n ap retounen vin rann ou vizit Nènè ak Poulik remèsye l anpil Pa gen pwoblèm pitit mwen yo Titonmble se kay nou kounyeya Omàn ak Osma kondi yo mete sou teras pou pran machin al Pòtoprens Len bay lòt akolad epi yo bay lanmen Yon kamyonèt ki sot Grantye vin parèt epi yo monte

ladan Len fè babay pou lòt CHAPIT 5 Nènè ak Poulik rive Pòtoprens apre inèdtan Tout pasaje yo desann Pòtay Senjozèf toupre Legliz Senjozèf Yo parèt yon ti jan grangou donk yo decide al manje yon bagay nan ti restoran touprè a Pandan y ap mache kèk mèt konsa pou al nan restoran an se konsa yo pral kontre ak Sonson ansanm ak neve l Aselòm Se te gwo sezisman pou Nènè ak Poulik jou vandredi sa a Li te anviwon dezè nan aprèmidi Ey Poulik Gade jan nèg sa a sanble ak Sonson Ondire se msye Nènè souffle l Ann pwoche pi pre pou wè si se li Poulik mande Nènè ak Poulik sanble yon moun Sonson rekonèt tou Ki nèg sa yo Se pa Nènè ak Poulik Sonson mande ak yon souri Toulètwa sezi epi yo bay akolad Mezanmi Kijan w fè abouti Pòtoprens Sonson Nènè mande Monchè Sonson lè nou te vin pèdi kontak nan semèn yo t ap pimpe Ayisyen Ayiti a M t ap di kote Sonson dwe ye Poulik kòmante Sonson kontinye pale l ap di zanmi yo kijan l kite Sendomeng epi l abouti Pòtoprens kote l fè ladesant kay neve l Aselòm Monchè mwen pran nouvèl la yon jou davans A M gen tan ranje kò m Mwen te gen yon zanmi dominiken ki rele Pedro Se yon bon vye Dominiken Msye gen lòt zanmi ayisyen epi l degaje l nan kreyòl tou Li fè trafik laba a Li kondi ti otobis epi l gen lòt ti biznis sou kote Mwen gen tan fè yon jan m pale ak li rapidopresto epi l lage m toupre fwontyè Dajabon De la etan mwen mache al Wanament epi m pran machin lage m Pòtoprens Mwen konn kote Aselòm te rete Pòtoprens lan yon koridò ki pa lwen ri Senmaten Li pa twò lwen ak Pòtay Senjozèf Lè m rive nan estasyon mwen mache al la Aselòm te gen yon randevou Lise Petyon mwen ret tann li Se nan lekòl sa a li fè segondè l Se msye k ap ede m adwat agoch depi m rive Pòtoprens Li gen yon zanmi k ap regle yon afè vwayaj pou li pou l al Miyami M ap wè tou si m te ka pran kanntè ansanm ak li pou lage kò m laba a Mwen vin sot Sendomeng ak yon ti kòb M ap degaje m peye vwayaj la Ann antre nan restoran an n a pran yon bagay epi n a pale plis Yo toulètwa antre nan restoran an Sonson kòmmande twa mayi ak twa limonad epi yo kontinye pale pandan y ap tann kòmman yo fè a E nou Kòmman nou te degaje n antre isit Sonson mande Nènè ak Poulik Nènè ap bay detay kijan yo te mete lapat sou yo nan batey yo solèy kouche lè gad dominiken siprann yo Monchè Sonson vakabon yo mete lapat sou nou nan batey kote n t ap dòmi an Se tankou m ta di w yon grap vòlè ki parèt sou nou solèy kouche Vye rad travay nou te sou nou Nou te tèlman fatige apre n fin travay rive n rive lakay nou nèke pase yon bagay nan bouch nou epi n al kouche O o Apre yon dezèdtan konsa m tandè yon frape nan pòt la bow bow M al ouvè l epi m wè gen kat gad dominiken ak zam alamen ap rele Vamos vamos para Ayiti Vamos Se konsa yo te pran n Nou pa t gen tan pran anyen Yo vin nan yon ti bis tankou ti bis ki fè Kafou yo Mesye yo kondi n al met yon kote ki te gen Ayisyen Se kòmmsi m ta di w yon sòt depo kote yo anpile yo lè yo fin arete yo Kote sa a te plen gad ame k ap veye yo Apre yon dezèdtan yon gwo bis vin parèt epi yo anbake nou tout ladan pou voye Ayiti Se gwo chans nou te genyen bis sa a pa t chavire tèlman chofè a t ap kouri Bis sa a te byen chaje ak gason fanm timoun timoun nan tete Se pa ti kriye anpil moun t ap kriye Anpil te gen men nan machwè ap egzanminen Non sèlman yo pouse do nou mete deyò men tou yo vòlè tout sa n te genyen Pandan n te nan bis la nou t ap pale ak yon nèg ki sot pre ak Kwadèboukè Se nan vil sa a bis la te gen pou l debake nou tout nan mitan vil Kwadèboukè menm toupre ti pòs polis la Monchè Sonson se tankou m ta di w se yon zanj Bondye te voye vin delivre m ak Poulik Misye rele Osma Papa l te yon grandon moun respekte nan Laplèn Osma te vin al Sendomeng akoz sechrès nan Kwadèboukè Li vin dezabitye ak la nèt lè l retounen sot Sendomeng Li wè tout bagay tèt anba nan peyi a Se mande l al mande yon gad nan ti pòs Kwadèboukè a ki machin pou l pran pou al

Titonmble A Mwen kapab di w mwen mache ak chans anba pye m Youn nan nou pa t gen senk kòb Osma se nèg ki trè entèlijan tou se nèg ki konn demele l Pap yon machin vin parèt Li ta pral yon kote ki rele Grantye fò ou pase Titonmble touprè kay Osma pou al la Bis la rete toupre n epi n monte l Osma chita devan kote chofè a nou menm nou monte dèyè Li esplike chofè a sitiasyon nou kòman nou sot Sendomeng tout sa Chans pou nou chofè a konn papa l yon grandon ki rele Omàn Yo prèske gen menm non Chofè a rete pou nou touprè kay Omàn epi n desann Rive n rive grann Osma t ap kòde yon kòd nan lakou a Li kite kòd la pou l al fè kafe pou nou Pandan nou t ap pale ak Osma papa l retounen sot fè yon chabon yon kote Se te yon sipriz pou tout moun Sonson kwè m si w vle malgre bagay yo p ap mache byen se vre yo te byen resevwa nou Moun nan chak ti bouk voye manje ban nou Nou pase nuit lan kay Osma epi lè n ap kite Titonmble moun nan bouk la bay papa l yon ti kòb ban nou pou peye machin Sonson monchè jan Nènè rakonte w la se te reyèlman yon mirak lè n te jwenn ak Osma Mesye kòm nou fatige pouki n pa ret dèmi kay Aselòm aswè a epi n va desann nan sid demen Sonson sijere Nènè twouve ide Sonson an bon paske li menm ak Poulik toujou santi yo fatige apre vwayaj la y ap gen tan pou yo pale pandan yo an tranzit Pòtoprens Se yon bèl ide vre wi Sonson Nènè di ak kè kontan Vwayaj Sendomeng lan kraze yo anpil Janm Poulik toujou ap fè l mal tèlman l te kwense nan otobis ki t ap sot Sendomeng lan Sonson konnen tou Poulik fatige anpil Mwen wè l ap detire kò l tanzantan Sonson ajoute Kòm ou konnen m p ap rete Pòtoprens pou anpil tan lè m rive Kapòl m ap fè yo prepare yon bon beny fèy pou delache tout manm mwen yo Hey Moun yo pral sezi lè yo wè nou Poulik di ak kè kontan Sonson panse beny lan ap yon bon bagay e l ap ede Wi beny lan ap bon pou ou pou delache manm ou yo L ap bon pou ponyèt ak janm ou yo Sonson ajoute Sonson ap adrese l a konpè Nènè l ap di l ke l ap rete Pòtoprens pou yon bon ti bout tan toujou jiskaske l fin regle yon afè vwayaj pou al Miyami e ke sa pa nan entansyon l pou l ta fè yon vizit nan sid Li anvi wè moun yo tankou yon tè sèk ki anvi lapli Men jan bagay yo ye nan peyi a nanpwen travay nanpwen manje epi ensekirite blayi tout kote donk li dwe fè sa l kapab pou lage kò l kote dlo a koule pi fre M ap fè Aselòm ekri yon lèt pou mwen pou m voye bay Dyelifèt konsa li va bay moun Kapòl nouvèl mwen Sonson ajoute Lavèy y ap pati nan sid la Sonson fè Aselòm ekri lèt la pou li pou l voye bay Dyelifèt Men sa lèt la di Dyelifèt monchè Kijan ou ye Sa gen lontan depi ou pa pran nouvèl mwen se vre Fò m di w se pa bliye mwen bliye w Akoz jan bagay yo ye Ayiti nèg sanse pa t ap fè anyen Mwen te oblije al Sendomeng Se pa renmen yon nèg ta renmen kite peyi l ak vye fanmi l dèyè men ou oblije reziyen w pran lavi a jan l ye kòm gason pou ale yon lòt kote Trè souvan mwen reve m nan jaden Kapòl ap travay nan eskwad nan kòve ak moun nan bouk la tèlkòm Ti Pòy Elifèt Beniswa ak Deliram Kijan Ateralya Asefi ak Tonton Pyè ye Salye Kenòl pou mwen Di l mwen te konn wè kouzen l lan Mèsidyè souvan Batey kote l te ye a pa t tèlman lwen ak pa m nan Mwen vin pèdi kontak li semèn lè yo te kòmanse voye Ayisyen tounen Ayiti a Mwen te annik pran nouvèl gad dominiken t ap arete Ayisyen pou voye Ayiti Mwen chape poul mwen imedyatman Chans pou mwen m te gen yon zanmi dominiken ki rele Pedro se msye ki lage m yon kote toupre fwontyè Dajabon pre Wanament De la etan mwen degaje m al Pòtoprens Donk mwen ka di se ak de men vid mwen antre Ayiti menm jan ak anpil lòt Ayisyen Chans pou mwen lè m rive Pòtoprens yon kote ki rele Pòtay Senjozèf zanzatann mwen tonbe sou Nènè ak Poulik toupre yon restoran Se te gwo sezisman pou mwen paske m pa t konnen si yo t al nan kache lòt kote Sendomeng oubyen si yo te retounen Ayiti Mwen te gen tan pran ti kòb mwen epi m sove

ak tout rad travay sou mwen Tout afè m rete Sendomeng Alò Aselòm apèn fin desann bakaloreya Li pase egzamen bakaloreya a Bon li pase men ou konnen gen yon dal filozòf nan peyi a k ap grate santi Se pa fòt yo pa gen travay Aselòm gen yon zanmi k ap regle yon biznis vwayaj pou li pou wè posiblite pou l ta pran kanntè al Miyami Avèk ti kòb mwen sot Sendomeng lan olye pou m ta desann Kapòl pou al achte yon ti tè ak kèk bèt mwen wè l ta pi bon pou al nan yon lòt peyi Se vre mwen poko desann nan sid e mwen p ap gen tan desann nonplis men m te rankontre kèk nèg Okay sou Pòtay Senjozèf nan yon bank bòlèt pandan m t al jwe kèk boul Yo rakonte m kijan sityasyon an malouk anba a pa gen manje anpil moun ap mouri lafen se Matinik y ap eseye lage kò yo Selon sa yo di m sechrès la fò tout bon nan sid Mwen espere yon lè Bondye va delivre nou nou va gen yon gouvènman ki sousye de tout peyizan yon gouvènman ki va jwenn yon solisyon nan kriz mizè krim peyi a ap travèse M ap kite ou kounyeya Mwen pa konnen kilè n ap wè Mwen salye tout moun Kapòl Se zanmi w Sonson ki p ap janm bliye ou Sonson mete lèt la nan yon anvlòp Li sele l epi l bay Nènè l Nènè monchè silvouplè remèt Dyelifèt lèt sa a nan plan men pou mwen Sa a se pou nou manje nan wout Sonson ba l lèt la Mèsi konpè Sonson Nènè remèsye l pou tep la epi l met lèt la nan valiz li Nan demen vè onzè Aselòm ak Sonson akonpaye yo al nan Estasyon Sid Nènè ak Poulik pran nan kòb yo te genyen an pou achte pen pote pou fanmi yo CHAPIT 6 Poulik ak Nènè pre pou kite Pòtoprens pou desann nan sid Yo pa tèlman lwen Estasyon Sid la kote yo gen pou pran bis nan inèdtan men avan yo kite Pòtoprens se koutim pou achte pen pou fanmi ak zanmi ki an pwovens Nou bezwen yon kote pou n achte pen pou pote pou moun yo Kòm ou Pòtoprens lontan ou fin abitye ak isit ou ka montre nou yon bon kote oubyen yon bon boulanjri Poulik mande Pa gen pwoblèm Poulik Mwen konnen yon bon kote ki rele Boulangerie Djo kote m toujou achte pen pou tonton Sonson Li pa twò lwen la a Ann al la Nou va gade ki pen n vle Aselòm reponn Poulik ak Nènè rive nan boulanjri a Yo chwazi diferan pen yo vle Yo peye epi yo fè kesye a vlope yo Mesye yo kontinye mache nan direksyon Estasyon Sid la Aselòm mete yo nan yon bis ki pral Okay Y ap desann Mòn Oko epi mache rive Kapòl Bon mesye mwen swete nou bon vwayaj Salye tout moun Pa bliye bay Dyelifèt lèt la konpè m Sonson raple Nènè Non mwen p ap bliye Babay Babay len fè babay pou lòt Yo tout fè babay Aselòm ak Sonson retounen sou Pòtay Senjozèf Aselòm ap fè vit paske l gen yon gwoup timoun pou l al anseye Tonton Sonson fò nou mache yon ti jan pi vit pou m pa an reta Elèv yo konn rive avan m nan klas Men wi pa gen pwoblèm Aselòm monchè lotrejou pandan m al jwe kèk boul nan ti bank bòlèt la mwen tandè anpil timoun sou Pòtay la ap pale de byen pou ou kòman Aselòm se yon bon mèt e kòman li anseye byen Kijan w fè konnen se mwen tonton Yon sèl bourik pa rele Maten Aselòm reponn ak yon souri Sonson bay detay sou elèv yo pou l ka pi presi dekwa pou konvenk Aselòm ke yo te reyèlman ap pale de li e li menm sèlman Aselòm monchè se te yon gwoup timoun ki sot lekòl ak ti liv anba bra yo Yo t ap pale de yon mèt ki rele Aselòm yo te tandè yo site non l nan radyo li pase nan egzamen bakaloreya li te elèv Lycée Pétiyon epi l se moun nan sid yon kote ki rele Kapòl Donk lè m reflechi mwen di pa gen ni de ni twa se ou menm Monchè ou konnen m pa lizib men mwen se yon nonm ki renmen tandè istwa bonjan istwa Se toutan m ap di kòman m sonje Tonton Pyè lè granmoun sa a te konn ap rakonte timoun yo bagay ki te pase tout bon Ayiti Li te tankou yon mèt k ap anseye nan yon vrè lekòl Prèske chak aprèmidi tout timoun depi yo vin sot nan jaden y al pran yon beny yo manje epi yo reyini kay tonton an pou tandè istwa e tout bagay li ta rakonte nou Lè m te tandè kòman timoun sou Pòtay la t

ap di kòman w anseye byen imedyatman mwen vin sonje Tonton Pyè M ap di petèt yon jou mwen te ka fè yon chita nan klas ou menm se tandè m a tandè w ap anseye pou ka rafrechì memwa m Pa gen pwoblèm tonton Sonson Ou mèt kòmanse vin jodiya Klas la prèt pou kòmanse Aselòm ak Sonson ap mache pou antre ladan Pifò elèv te gen tan nan klas ap tann mèt la Lè Aselòm ak tonton l prèt pou antre tout elèv kanpe salye yo kòm yon siy respè Bonjou mèt elèv yo salye Aselòm Bonjou tout moun Nou mèt chita Aselòm rale nan valiz li yon kaye ki gen plan leson l Li pral fè yon revizyon bagay li te wè dènye fwa nan klas Jodiya nou pral fè yon revizyon pou egzamen an lèndi Lotrejou nou te pale sou esklavay kijan Fransè te met nèg ayisyen nan esklavay epi n te fè yon rale tou sou istwa d Ayiti nan ventyèm syèk Kilès ki ka site 2 gran ewo ayisyen ki te lite pou wete nèg ayisyen nan esklavay Pòl leve men dwat li epi Aselòm chwazi l Se te Touden ak Desalin Trè byen Pòl Eli nan gran batay ewo ayisyen te mennen kont Fransè pou te ka jwenn liberasyon yo kòman batay sa a te rele e kilè l te fèt Se te Bataille de Vertière Li te fèt 18 novanm 1803 Trè byen Eli Majori di n kòman Touden ak Desalin te mouri Fransè yo te pran Touden nan yon pyèj Yo mete l nan yon bato epi y al Lafrans ak li Lè yo rive Lafrans yo mete l nan yon prizon ki rele Fort-de-Joux Li mouri nan prizon sa a apre l te fin pase kont rèvè Desalin te pran nan yon pyèj tou yon kote ki rele Pont Rouge toupre Pòtay Senjozèf Yo te krible l ak bal pandan l te sou cheval li Trè byen Majori Rene kilès ki te dekouvri Ayiti Yo di se te yon Italyen ki te natiralize Espayòl Li te rele Kristòf Kolon men anpil moun save pa dakò ak mo dekouvri a paske Endyen yo te sou tè a avan kolon te ateri Ayiti pa aksidan Ekselan Lòt kesyon an se pou Marijo Èske ou ka di kilès Chalmay Peral te ye e kòman l mouri Chalmay Peral te yon gason vanyan gason kanson bonjan Ayisyen ki te renmen Ayiti Li pa t yon magouyè ni yon vandèdpeyi Se te yon nèg ki te gen onè ki toujou mache ak fyète Li te toujou bwòdè kou rat men li pa t pote kanson l pou bèl twal Se te chèf yon mouvman peyizan ki te rele Kako Li t ap goumen pou libere Ayiti anba grif Tonton Sam Li te vle wè yon Ayiti ki granmoun tèt li Yon vandèdpeyi magouyè malpouwont ki rele Konze te trayi gwo ewo sa a Malandren sa a te resevwa yon bèl sòm lajan pou travay matyavèl sa a Se konsa yo te rive asanin l epi yo krisifye kò l sou kèk mòso planch pou mete l avidèy dekwa pou fè moun ki t ap sipòte l yo pè Trè byen Marijo Kounyeya se tou pa Sentaniz Èske ou ka defini mo kominis ak kamoken kijan tèm sa yo itilize Ayiti Vrè sans mo kominis lan se yon sistèm sosyal kote se tout yon kominote ki pou ta ap pataje byen yo olye se ta yon ti gwoup ki posede yo Sou rejim Papa Dòk la mo sa a vin gen yon lòt siyifikasyon Nan Diksyonè Anti-Makout sa vle di moun ki kont zak malonnèt Papa Dòk yo malere ak peyizan k ap goumen pou dwa yo epi yo di yo kont gouvènman Mo kamoken an mwen kwè tèm sa a te kòmanse itilize apre siklòm Flora se yon konprime yo te konn bay moun li amè kou fyèl Apre sa makout yo te kòmanse itilize mo a lè y ap pale de moun ki kont Papa Dòk oubyen yo itilize l pou moun ki ta renmen Papa Dòk bay peyi a blanch Trè byen Sentaniz Mwen potko poze Ti Yàn oken kesyon Ou prè pou youn Wi mèt Ti Yàn site kèk gwo pwoblèm Ayiti ap travèse jounen jodiya Mwen ka di gen pwoblèm sechrès ki fè anpil Ayisyen ap kite peyi a Y ap pouse do menm Ayisyen sa yo met deyò nan lòt peyi Anpil Ayisyen ap pran kanntè al Miami Naso Giyan Fransèz Matinik eksetera Tout kote w pase se zenglendo k ap pyafe y ap fè krim tribòbabò chèf ap abize peyizan Anpil gouvènman pa sousye de pèp la Se yon dal magouyè vandèdpeyi souflantyou yo ye Lame ak pèp la se lèt ak sitwon Li pa la pou bay pèp la pwoteksyon ak sekirite se tire l ap tire sou pèp la tankou timoun k ap tire zwazo ak fistibal Yon elèv ka wè Ti Yàn pa janm pale nan klas men li konn Istwa d Ayiti

l fen e byen Trè byen Yon kesyon pou Roro Èske w ka di ki pousantay nan pèp la ki pa konn li ak ekri e poukisa Roro kontinye kòmante sou kesyon enpòtan sa a ki gen pou wè ak pwoblèm edikasyon pandan plizyè deseni Dapre envestigasyon moun save fè yo di 85% popilasyon an iletre sa vle di yo pa konn bekounaba nan fèy malanga Se pa pèp la ki chwazi pou pa konn li ak ekri men fò l ta genyen yon ti limyè sou sa yo rele politik e kijan l makònen ak sektè edikasyon an Politik se yon mo moun toujou ap evite pale de li Ayiti Depi lontan anpil magouyè ak move gouvènman te zombifye pèp la Yo te mete yon baboukèt nan bouch li tankou yon cheval oubyen yon bourik yo t ap bosale Donk bouch pèp sa a toujou rete fèmèn Si l pale yo ka mete l nan prizon yo ka touye l Li pè pou l ta denonse malveyan k ap fè l abi oubyen magouyè ki renmen yon sistèm koripsyon ou esplwatasyon Ti gwoup ki gen mayèt pouvwa a anpil fwa ta renmen bagay yo rete jan yo ye a je yo klere epi je pèp la pete Nan panse ti gwoup k ap gouvène a se ta yon menas si tout Ayisyen ta rive konn li ak ekri Se kòm yon ti gwoup konsèvatif ki ta renmen tout pou kont pa l Ti gwoup sa a pa ta renmen oken konpetisyon ak lòt moun Pa egzanp nou ka pran Bwaye ki yon chèfdeta yon magouyè yon vandèdpeyi Li di Si je pèp la klere sa ka mennen revòl Roro reponn kesyon an tankou yon liv li t ap li Li pa manke yon liy Trè byen Yon kesyon pou nenpòt moun kijan Papa Dòk te mouri Yon elèv kouri leve men l Mwen menm mèt Sentaniz rele Oke ale Sentaniz Yo di se te yon sezisman li te fè ak yon dyare li te genyen Bon mwen pa di ou non men ou konn Ayiti Anpil fwa yo pa di bagay yo jan yo ye Tonton an te fè yon gwo sezisman vre avan l mouri men m pa ka di si dyare a te touye l tou Aselòm gen yon kesyon kounyeya pou Majori Majori èske ou ka di nou sa yon diktati ye epi bay 2 egzanp Wi mèt Yon diktadi se kote ki gen yon gouvènè sou pouvwa Gouvènè sa a se li ki sèl kòk chante k ap fè e defè Se yon gouvènè matyavèl L ap fè tout sa k posib pou kenbe pouvwa a pou toutan L ap kraze brize anpil fwa li elimine ènmi l oubyen moun ki pa renmen sa l ap fè Li fè sa pou l ka layite kò l kè pòpòz sou pouvwa Li itilize konstitisyon peyi a kòm papye ijyenik Egzanp diktati Bwaye a ki te dire vennsenkan ak diktati Papa Dòk la ki te dire prèske trantan Trè byen Majori Kounyeya Aselòm gen yon kesyon pou tout klas la Li mande elèv prete atansyon a kesyon an epi leve men yo Li mande yo esplike dat 7 fevriye 1986 kijan pèp la te santi l e kijan Ayiti te ye apre dat sa a Kat elèv leve men yo Li pral chwazi Sentaniz ki te leve men l an premye Okè ale Sentaniz Se dat ke Makak la te kase Pèp la te prèske gen trantan ak yon baboukèt nan bouch li Se jou sa a li te respire san pwoblèm Li te manifeste kontantman l Se jou machann kleren te fè milyon ven Pèp la te bwè anpil pou montre kontantman l Se te yon premye janvyè espesyal nan mwa fevriye Moun t ap mache de kay an kay pou swete bòn ane Moun bwè soup joumou apre Gen moun ki te rele jou sa a Dezyèm Endepandans Anpil moun t ap chante Ayiti libere Ayiti libere An souvni jou patikilye sa a anpil moun kèk jou apre achte yon ti mayo ki make Ayiti libere 7 fevriye 1986 Nan diskou Makak la te fè avan l kite peyi a li di l ap kite pouvwa a ak tèt li byen drèt pou evite twòp san koule Anpil makout te pran rak Magouyè te sere makout lou yo pou pèp la pa t boule yo Apre sa yon bèl konstitisyon te ekri kèk magouyè siyen l tou Pati politik yo te kòmanse òganize yo pou eleksyon prezidansyèl an novanm lòt ane Pandan eleksyon sa yo makout pete fyèl anpil kreyenvivan nan Riyèl Vayan paske y apèsi yo t ap vote yon kandida ki ta plizoumwen satisfè dezi yo Akoz krim makout yo fason yo te tann pyèj sa a pou pèp la eleksyon yo te vin ranwaye pou janvyè 1988 Magouyè yo te chwazi yon panzouyis popetwèl nan dezyèm tou eleksyon tèt chat la kòm prezidan konstitisyonèl d Ayiti Depi lè a se magouy k ap fèt sou do pèp la pou l pa janm chwazi yon lidè pou reprezante l Se

koudeta adwat koudeta agoch jeneral magouyè tafyatè kriminèl jeneral fatra k ap monte desann tankou cheval mawon k ap garyonnen nan savann pistach Ekselan Sentaniz Mwen kwè klas la te byen travay jodiya Tout moun te patisipe e mwen devine tout moun pare pou egzamen an lendi Konpliman Nou konnen istwa d Ayiti nou M ap wè tout moun lendi Pase yon bon wikenn Aselòm sou pwen pou l kite saldeklas la elèv yo ap fè l babay Orevwa mè Orevwa Lekòl lage Elèv yo kite klas la Aselòm ap fè yon pale nan klas la ak tonton l Sonson ki sezi wè elèv briye sa yo Imedyatman sa raple l lè l te laj yo ap rankontre kay Tonton Pyè pou tandè istwa e pou aprann istwa d Ayiti Aselòm monchè Mwen pa janm wè elèv briye konsa Chak kou m ap gade yo lè y ap reponn kesyon mwen sonje lè m te timoun m ap reyini kay Tonton Pyè chak aprèmidi mwen menm Mèsidyè Deliram Dyelifèt e tandòt ankò Pafwa w santi w ta tounen timoun tou lè w ap gade tilezanj yo kòman yo gen yon swaf pou aprann malgre yo pa manje anyen pou al lekòl Ala bèl Ayiti ta bèl si tout timoun nan tout bouk te ka al lekòl Lè m ap tandè timoun sa yo Marijo Majori Sentaniz Roro Rene imedyatman sa raple m yon seri timoun lè m te Kapòl yon seri timoun k ap kalewès e ki pa ka al lekòl Se sèl mwen ki santi kòman m rejwi pou m te vin chita nan klas ou jodiya Mwen te reyèlman detann mwen Mwen eseye bliye mati m sot pase nan batey Sendomeng Se pa de bagay m aprann nan klas la jodiya Gen yon dal istwa Tonton Pyè te gen tan rakonte m tèlkòm istwa esklav yo kolon fransè ewo ayisyen kouwè Tousen Desalin Chalmay Peral epi m aprann anpil de sa k ap pase Ayiti nan tan n ap viv kounyeya Sa m aprann nan klas sa a se bagay moun pa tandè nan radyo oubyen istwa ou tandè moun ap rakonte konsa konsa nan lari Monchè Yon moun aprann anpil vre lè l al lekòl Kòm mwen gen tan fin granmoun mwen t ap di si m te yon nonm save e si m te gen lajan se touskilfo pou m ta ede sa yo ki pa konn li ak ekri Mwen ta kreye lekòl pou timoun pou granmoun epi m ta vwayaje nan tout bouk pou montre moun li ak ekri Mwen ta anseye timoun istwa d Ayiti Mwen règrèt anpil dèske m pa t al lekòl pou m yon nonm save Aselòm te mete zòrèy li an twonpèt pou tandè Sonson enterè l nan edikasyon byenke l pa t gen yon chans pase nan oken lekòl fòmèl pou l ta yon nonm ki konn li ak ekri Men se yon bagay estraòdinè pou jèn mèl sa a wè enterè tonton l montre nan edikasyon e volonte l pou ta ede sa yo ki iletè Aselòm ankouraje Sonson pou l pa dekouraje aprann akòz laj li Tonton Sonson yon moun ka aprann li ak ekri nenpòt lè e kèlkeswa laj li osilontan gen moun k ap ede l oubyen gen lekòl gratis pou l ale Ansuit li kontinye pale plis sou edikasyon kijan li menm gen siksè kote l rive konplete etid segondè l pa mirak Li mansyone kèk atik enpòtan nan konstitisyon an men yo jis la pou bèl pawòl Gouvènman poko pran oken mezi konkrè pou vin ak bonjan chanjman nan sektè sa a pou bay moun aksè a lekòl gratis Anpil nan ewo ayisyen yo se nan di kèk ladan yo te aprann li ak ekri epi yo pa t egoyis tankou yon seri avadra w ap gade jounen jodiya Nèg sa yo te gen anpil devouman yo te vle wè vrè pwogrè pou Ayiti Pwoblèm lekòl se youn nan gwo pwoblèm ki egziste nan peyi a jodiya Se moun ki gen lajan ki kapab voye pitit yo lekòl oubyen ale nan bon lekòl Bon ou wè mwen fin segondè m Lycée Pétion se anba bonjan mannigèt mwen te antre nan lise sa a epi w tandè se yon lekòl leta Ou ta panse l gratis epi tout moun ta al ladan Kaka rat dèyè bwèt Lajan pale kaka mache Aprann sa gen 2 bagay isit yon moun dwe konnen parenn ak grinkbak Si w pa gen youn ladan yo ou ka pran pàn tout bon Mwen gen sizan nan Pòtoprens Lè m antre isit m al enskri nan plizyè lise konpoze pou antre lekòl gen randevou ak direktè lekòl piwèt adwat piwèt agoch Tout piwèt sa yo se te bwote dlo nan panye Bagay yo te kòmanse mache piti piti pou mwen se lè m t ap ede kèk pitit vwazen toupre a kote tanzantan m ba yo ti leson patikilye Paran timoun sa

yo se malere malerèz machann nan lari k ap eseye bat dlo pou fè bè nan Kwabosal men y ap fè tout sa yo kapab pou bay pitit yo yon edikasyon Pafwa yo ban m ti manje epi yo lage yon ti kraze nan men m Kèk nan vwazen sa yo gen zanmi ki t ap chèche moun pou ede pitit yo ak devwa Konsa yo vin mande m si m ta enterese bay lòt timoun leson Monchè se konsa m te jwenn kèk timoun pou travay ak yo epi mwen ekonomize ti kòb Kontak mwen yo vin multipliyè epi youn nan vwazin yo te byen ak yon sansè ki travay Lycée Pétiou Li prezante m bay sansè a yon jou epi m grese pat msye pou achte yon plas pou mwen nan lise a Se konsa m rive fè klas mwen la mirakilezman Edikasyon se bagay gouvènman an ta sipoze fè moun kado e mwen kapab di se pa yon kado men sa te dwe youn nan devwa gouvènman an pou ta sousye de edikasyon chak moun Se yon bagay konstitisyonèl tou lè w li bèl atik sa yo nan konstitisyon an Atik 32 Leta dwe degaje l pou tout moun jwenn bon fòmasyon Leta fèt pou li kontwole si yo respekte dwa sa a Se yon dwa tout moun genyen ni pou lespri yo anfòm ni pou yo anfòm Ni pou yo kapab aprann dwa nan lavi a Ni pou yo kapab aprann byen viv youn lòt Ni pou yo kapab aprann travay nan avantaj peyi a Ni pou yo kapab gen yon bon metye nan men yo Atik 32-1 Bon fòmasyon pou tout sitwayen sou kont Leta ak moun ki alatèt chak zòn peyi a Se pou yo rive mete lekòl gratis pou tout moun Se pou yo kontwole si moun k ap fè lekòl yo alawotè ni pou lekòl Leta ni pou lekòl prive Atik 32-2 Premye travay Leta ak moun ki alatèt chak zòn peyi a se fè yon jan pou tout moun rive al lekòl Se sèl jan yo va kapab mete peyi a sou wout pwogrè vre Tout moun ki vle bay konkou nan travay sa a fèt pou yo jwenn ankourajman ak avantaj nan men Leta Atik 32-3 Tout timoun dwe fè klas primè yo Lalwa va di ki pinisyon yo prevwa lè sa pa fèt Leta dwe bay elèv primè tout liv ak tou sa ki nesèsè pou yo aprann gratis Atik 32-9 Leta ak moun ki alatèt chak zòn peyi a dwe fè mwayen posib yo pou tout granmoun nan peyi a rive konn li fen e rive konn ekri fen Yo va ankouraje tout lòt moun ki soti pou yo bay konkou pou sa Atik 32-10 Lajan yon pwofesè dwe touche kòm salè pou pi piti dwe sifi pou bezwen l Atik 33 Lekòl pou tout degre konesans dwe lib Men Leta gen pou l kontwole kòman yo sèvi ak dwa sa a San malere malerèz leta t ap tankou yon machin ki pran pàn gaz Li kanpe epi l pa ka mache Anpil moun ou wè k ap byen mennen k ap byen manje k ap kouri bèl oto se taks malere peye leta pou ti komès y ap fè nan Kwabosal Lajan sa a yo sanble fè yon pil epi l al nan Kontribisyon de la etan yo mete l nan bank peyi a yo peye moun k ap travay ak leta epi yo gaspiye rès la Sa m vle fè w wè sèke leta te sipoze sousye de malere avan ba yo sa yo bezwen bati lekòl pou pitit yo bati yon seri kay pou yo rete sant de sante pou yo eksetera era Gwo komèsan yo fè plis pase kenzan san peye taks oubyen yo fè magouy yo peye yon ti kaka chat pa anba Yo ta renmen bagay yo toujou rete konsa menm sistèm koripsyon ak esplwatasyon an Gen ase kòb nan peyi a pou leta ta bati lekòl lopital ak kay pou moun rete Mwen poko al aletranje se vre men m rankontre anpil Ayisyen ki te aletranje ki rantrè Ayiti k ap di kòman bagay yo ye lòtbò dlo Mwen li liv tou sou sa epi m gade fim nan sinema kote m wè bagay ki egziste aletranje Se pa konnen yo pa konnen pwoblèm peyi a men se solisyon yo pa vle solisyon yo Anpil moun nan gouvènman an pase aletranje y al vizite yo wè sa k genyen lòtbò dlo e ki pa egziste Ayiti pouki yo pa di ann eseye kreye yon seri bagay Ayiti ki egziste aletranje Avan nou te kòmanse pale de edikasyon Aktyèlman peyi a gen 85% moun ki pa konn li ak ekri Sa vle di sou chak 100 Ayisyen gen sèlman 15 ladan yo ki konn li ak ekri Leta gen mwayen pou ta ede rès moun sa yo aprann li ak ekri men se pa sa ki nan lide yo Mwen kapab di ou sa gen anpil filozòf ki fini epi ki p ap fè anyen nan peyi a Si te gen leta leta serye leta ki sousye de pèp la yo

ta di Nou pral kreye travay pou moun sa yo Nou pral bati yon seri sant alfabetizasyon tout kote nan pwovens pou montre moun li ak ekri epi n pral chèche mwayen ede yo pou bay tèt yo manje Gen anpil jenn gason tankou m ki ta renmen travay ak pèp la ak tout kè e ki ta renmen wè bèl bagay pou Ayiti Se ta touskilfo pou ta di wi pou al ede lòt Mwen konn diskite sa ak yon gwoup kondisip nan lise a kijan n ta kontan fè yon seri bagay pou ede moun nan peyi a ak jèn yo si toutfwate gen yon gouvènman ki t ap ban nou bourad Etan jenn gason nou gen bèl ide se vre men nou pa gen lajan pou ede lòt Ide sa yo pou otan p ap efase nan tèt nou malgre mizè ki gen nan peyi a Tanzantan n ap anpile yo n ap pran ide tou nan men lòt moun save ki konsyan de jan bagay yo ye e ki ta renmen chanjman Pa panse tout moun save ta renmen wè bagay yo chanje Ayiti gen anpil moun ki vwayaje nan lòt peyi k al etidye aletranje epi ki tounen vin viv Ayiti Yo konnen gen pwoblèm ak koripsyon yo wè yo men yo pa vle pale de yo oubyen yo benefisye de yo Se sa m rele entelektyèl komokyèl egoyis soudevelope tisousou Lè w ap gade yon seri timoun sou Pòtay la k ap siye machin k ap mande gouvènman an te ka fè yon bagay pou yo kreye òfelina pou yo epi met kantin nan òfelina sa yo Anpil nan timoun sa yo pa gen paran yo lage nan lari a Yo ta ka sèvi peyi a demen si leta te sousye de yo Anpil gen tan tounen vòlè ak kriminel yon danje pou sosyete a Malgre pwoblèm grangou tout kote nan peyi a gen kote nan pòtoprens manje ap gaspiye chak jou Gen tip machin w ap gade pa menm gen wout pou mèt yo kouri yo Se tankou yon sòt biblo byen chè nan salon yo Gen yon seri kote mwen konn vizite nan Pòtoprens se tankou yon sòt paradi sou latè yon seri bèl chato gran lam machin jaden ak tout tip flè gwo pisin gwo baryè an fè fòje gwo bouldòg ak bèje alman epi gason lakou ak bòn fè kenken kote sa yo Se kòm si m ta di w se lè w antre nan yon faktori kote yo fè boul bezbòl epi ou wè fanm len sou lòt ap koud boul Moun rich yo ak leta konnen gen malere tou nan Pòtoprens Anpil nan bacha sa yo gen biznis yo Kwabosal Lè w ap reflechi tout bon vre w ap di depi lontan se nan Kwabosal pifò gen biznis yo se la yo fè milyon ven se plis malere k achte komès an gwo nan men yo pou al vann an detay Men poukisa tout gwo komèsan sa yo pa kontribye pou rebati Kwabosal pou retire labou ladan l touye mouch retire fatra dezenfekte tout santò epi netwaye anba galri magazen yo Si yon moun reyèlman renmen peyi l se pa sèlman chita sou wozèt li ap jwi men fò l wè sa k pa ka jwi yo tou li ta eseye fè yon bagay pozitif nan sosyete a pou ede lòt moun Sonson byen kontan tandè tout kòmantè Aselòm yo sou edikasyon e tout mizè l pase pou l te gen yon edikasyon li menm lè l al Pòtoprens kapital peyi a kote bagay yo pa fasil fason anpil moun nan pwovens ta panse pafwa Li reyalize l aprann yon dal bagay jis nan pale ak Aselòm paske l panse anpil a pwoblèm peyi a ap konfwonte Gason Lè yon moun pase lekòl epi l sousye de malere de pwoblèm peyi l se bèl bagay Mwen reyalize m aprann anpil bagay lè m pale avè w Tanzantan w ap eklèsi m sou reyalite Ayiti se konsa m santi m ap wè pi byen Lè w ap panse vre gen yon seri pwoblèm nan peyi a e gen moun ki panse se konsa Bondye vle bagay yo Men se lè w jwenn nèg save tankou w ki konn enpòtans malere nèg ki sousye de peyi yo se lè sa a ou vin reyalize ou te nan èrè Pafwa m tandè y ap preche kòmman Bondye bon nou tout se pitit li Mwen di si nou tout se pitit li ebyen malere se pitit li tou Kesyon m ap poze tèt mwen se poukisa gen moun rich ak moun pòv Poukisa nan sezon sechrès sa a gen kote manje an gaspiyay nan Pòtoprens epi gen moun ki grangou sou Pòtay la Site Solèy Bèlè Kwabosal Soudal e tandòt kote Youn nan prèch Ti Pè a mwen renmen tandè lè w ap pase kasèt la se kote msysè di Kat la mal bat fò li rebat gen moun ki anba tab la fò yo chita bò tab la Donk lè w ap reflechi sou prèch sa a ou vin reyalize se lèzòm ki mechan se lèzòm ki pa sousye

de pwochen l Ou fè m vin wè ke tout moun save pa menm genyen ki ta renmen wè bagay yo rete san chanje epi gen sa ki ta renmen wè bagay yo chanje Lè w ap gade yon nèg save tankou w yon filozòf ki fè etid segondè l epi ou p ap fè anyen paske ou pa gen lajan ou pa gen parenn Pòtoprens Si bagay yo te bon si te reyèlman gen gouvènman ki sousye de jenn filozòf entelijan tankou w gen anpil bagay ou ta ka fè pou peyi a Lè m ap gade timoun sa yo w ap anseye se ta touskilfo pou ta wè yon seri filozòf tankou w nan tout bouk nan peyi a k ap enstwi moun Depi m piti m ap tandè menm chante a Ayiti se yon peyi pòv Epoutan kòm ou di lidè yo konn pwoblèm sa yo men se vle yo pa vle solisyone yo Lè w rakonte m istwa kòmman w antre Lycée Pétion mwen sezi Alò ou konnen m se nèg ki sot an pwovens epi m pa t janm gen chans al lekòl pou aprann li ak ekri Men mwen te toujou konnen depi yon moun rive Pòtoprens li alèz li ka al lekòl fasil paske gen lekòl gratis se sa m te toujou panse Monchè tandè ak wè se de Fò w konn la pou al la Fò w konn jwe jwèt la lè m ap reflechi sou yon seri kote nan Pòtoprens m ap wè yon seri timoun mandyan nan lari e sa k ap siye machin M ap pale tèlkòm timoun sou Pòtay la Site Solèy Bèlè Kwabosal Soudal timoun lamas pi pa kapab yo ou konprann se lè sa a m vin wè reyalite a Leta pa kreye anyen pou yo Se pa yo ki chwazi ap drive nan lari Ay Lè yon nonm an pwovens epi l gen fanmi Pòtoprens ou pa konn sa y ap pran Lè w byen panse se pa ti lajan leta ranmase nan men ti komèsan malere nan peyi a ou pa konn kote lajan sa yo pase Lè w imagine si bagay yo te bon vre Ayiti yon nonm pa ta bezwen pati al lòt kote Li ta rete travay vye tè l isit epi chèche dlo pou wouze yo Si leta te mete omwen yon ponp dlo nan chak bouk pou kòmansè wouze tè pwoblèm sechrès la t ap pran mwens pase senkan pou l solisyone Malere peyizan konnen sa yo bezwen men yo pa vle ba yo l Malgre gen sechrès Ayiti nan anpil bouk mwen pase mwen wè yon sous dlo Bon mwen konnen nou pa gen anpil tè plenn menm jan ak Sendomeng men yo te ka fè baraj pou kapte sous sa yo fè yo monte mòn pou wouze tè nan mòn M ap gade yon seri machin Sendomeng k ap travay tè si peyizan ayisyen te gen aksè a aparèy sa yo pou travay mo sechrès la se yon mo moun pa t ap pale de li Tout peyizan Ayiti fanm kou gason renmen travay men pa gen bonjan zouti pou travay menm jan mwen wè Sendomeng Anpil Ayisyen mwen konnen nan anpil bouk ki pati se akòz tè yo ke yo pa ka travay yo pa jwenn tè pou travay sa lakoz manke manje nan peyi a Se rezon ki te fè mwen menm Mèsidyè Poulik ak Nènè kite Kapòl pou al Sendomeng Pòv Poulik ak Nènè Gade yo retounen Kapòl de men vid epi bagay yo vin pi mal Kisa yo pral fè nan sid Mèsidyè menm mwen pa konn si l monte si l desann si l kache Sendomeng si yo pimpe l tounen Ayiti Lè w reflechi tout bon vre ou wè si te gen bon lidè nan peyi a depi lontan peyizan ayisyen pa ta al pran sabò sa yo Sendomeng Yo ta rete isit pou travay ti rès tè yo genyen Malgre tou mwen konnen bagay yo p ap rete konsa toutan Fò sa chanje yon lè Fò sechrès disparèt Ayiti fò krim sispann fò peyizan jwenn tout sa yo bezwen pou pa kite peyi a Pou Aselòm gen anpil bagay ki fè pati lavi chak jou ke nou pa aprann lekòl patikilyèman pandan e apre 28 ane diktati a Enfòmasyon te sou bonjan kontwòl E jiskounye yo pa anseye reyalite peyi a nan lekòl paske l ta fwase sa yo ki sou pouvwa ki nan koripsyon paske yo benefisye de sa Bagay sa yo se pa nan lekòl ou aprann yo tonton Moun pa pale sa ki verite sitou pandan e apre diktati ventuitan an Tout bagay te sou kontwòl lekòl legliz jounal radyo televizyon bouch anfen tout bagay ki ta bay pèp la enfòmasyon Pou konprann bagay yo byen fò w esperyansè yo ou wè yo chak jou menm si ou pa pale de yo Pa egzantp mwen gen kondisip nan lise a ki pase menm kalvè ak mwen Genyen ki fèt la a nan Pòtoprens Manman yo ap bat dlo pou fè bè nan Kwabosal Donk vrè reyalite peyi a se pa bagay yo te anseye lekòl pandan diktati a ni tou

yo pa anseye l kounyeya Kilès ki pral pale ou de krim lame a ak zenglendo ap fè Mesye sa yo se 2 kouzen jèmen ou pa pale papa youn mal devan lòt Yo ta renmen ou avèg toutan epi w toujou gen yon baboukèt nan bouch ou Bagay sa yo se ankachèt mwen konn reyini ak kèk bon zanmi pou n pale yo Si yo ta jwenn nou nou ta mèt di antèman n tou chante Fòdimanch paske depi w met pye nan labatwa sa a epi w wè ou soti san w pa tounen vyann ou mèt al di Bondye mèsi chak minit Nan menm lise a gen elèv ki te espyon tou e fò m di ou sa fèt nan plizyè lekòl kote elèv vann elèv parèy yo pou lajan ak bèl machin Espyon te tout kote ap fè santinèl nan lekòl nan travay nan legliz nan nayklib nan lame anfen tout kote Se tip baboukèt sa a m ap pale a Gen anpil elèv mwen konnen ki disparèt se pa lougawou oubyen sosyete sekrè ki pran yo kòm kèk moun konn panse anpil fwa men se lòt elèv ki te denonse yo Pafwa elèv espyon sa yo konn mache ak ti tepikòdè ankachèt pou pran vwa moun pote ale Donk yon moun pa t ouvè bouch li konsa konsa pou l pale de reyalyte Ayiti Lè w pa wè yon zanmi ou fè rapò lapolis Bon yo toujou di w y ap mennen envestigasyon men yon envestigasyon manch long ki pa janm abouti a oken rezilta Selon sa Sonson aprann deja nan men Aselòm li gen yon sèl anvì aprann li ak ekri li panse sa enpòtan espesyalman si l ap vwayaje al nan gran peyi Li ta renmen konn li ak ekri non l avan l al aletranje E ou pa janm konnen Li ka ede lòt Ayisyen aletranje ki iletre Aselòm monchè gen yon bagay ou te di ki ban m anpil ankourajman ou di yon moun kapab aprann li ak ekri nenpòt lè kèlkeswa laj li osilontan gen moun k ap ede l oubyen gen lekòl gratis pou l aprann Lòt bagay ki ban m plis ankourajman toujou se lè w di tou anpil nan ewo ayisyen se nan di kèk ladan yo te aprann li ak ekri Mwen di olye m chita nan kay la pafwa san fè anyen pito m kòmanse pran ti leson tanzantan nan men w aprann li ak ekri epi aprann ekri nimewo tou Mwen remake nan bank bòlèt la nèg yo fè yon magouy ak mwen lotrejou M t al jwe yon boul li soti dezyèm lo epi yo peye m twazyèm lo ki mwens kòb Se apre m ap reflechi sou sa epi pandan m t ap pale ak kèk nèg ki sot Okay mwen reyalyze sa Mesye sa yo lizib Mwen di yo se tèl nimewo m te achte epi l fè dezyèm lo Se jis apre m vin remake se twazyèm lo yo te peye m Magouyè yo remake m pa lizib yo dòmi sou mwen Istwa sa a youn ki gen pou wè ak esplwatasyon moun ki iletre touche Aselòm anpil Pa sèlman paske se yon temwayaj tonton l Sonson men tou plizyè milye Ayisyen viktim oubyen magouyè esplwate yo nan sans sa a Se yon plezi pou Aselòm kòmanse montre Sonson li ak ekri ak ti resous limite ke l gen deja Bon tonton Sonson se tout yon plezi pou m kòmanse ak ou jodiya Gen anpil moun ki pa konn li ke yo fè anpil abi Ou se youn nan viktim sa yo Gen magouyè se plezi yo sa pou esplwate moun ki pa konn li ak ekri Lè yo wè je w klere yo reflechi avan y aji Mwen gen yon tablo la a ak kèk mòso lakrè li pa tèlman gwo menm jan ak sa kote m anseye a men n ap kòmanse itilize l Depi yon moun pale yon lang li ka aprann ekri l fasilman Tout sa yon moun di an kreyòl li ka ekri l tou Tout moun pale lang manman yo avan y aprann ekri l Pa gen dout nan sa Yon lang gen sa yo rele son sa vle di kijan yon mo an patikilye sonnen Apre son ou gen sa yo rele lèt Lè ou kole kèk grenn lèt ansanm sa vin ba ou plizyè son Lè ou divize plizyè son sa rele silab Ban m ekri lèt ki reprezante son sa yo sou tablo a a à an ch d e è en f g,h i j k l,m n o ò on,p r s t u,v w y z Tout lèt sa yo ki bay son diferan rele alfabè Ban m ajoute kèk son ankò ann am òn onn èn èm ou Nan alfabè gen sa yo rele vwayèl ak konsòn Lè ou melanje yo ansanm yo vin ba ou yon mo Anpil mo fè sa yo rele yon fraz Kounyeya mwen pral di yon seri mo epi m ap ekri yo Pou chak mo sa yo w ap fè yon fraz ak yo Te m ba w yon egzanp mo fraz sechrès Akoz sechrès la peyizan pa jwenn manje Oke mwen konprann Ou mèt ale Sonson ajoute Oke te m kòmanse m ap ba ou mo yo epi

w ap fè fraz ak yo aletranje Si pa t gen sechrès Ayiti anpil Ayisyen ta pral aletranje kòm touris Ayiti Ayiti se peyi tout Ayisyen batey Peyizan ayisyen sot pran souflèt nan batey yo chèf Chèf ap fè peyizan abi diktati Diktati taye banda l toutan solèy demokrasi pa leve edikasyon Edikasyon dwe premye zouti pèp la endepandans Pèp la panse 7 Fevriye te dezyèm endepandans li egoyis Anpil Ayisyen egoyis entelektyèl Se pa tout entelektyèl ki sousye de pwoblèm peyi a esklav Ayisyen travay kou esklav nan batey yo espyon Espyon tout kote ap tande sa moun ap di ewo Tousen Desalin Chalmay Peral Anri Kristòf se kat gwo ewo Ayisyen fatra Kwabosal chaje ak fatra gouvènè Anpil gouvènè ayisyen se magouyè grangou Grangou pa dous grinbak Devan grinbak magouyè pa fè bak istwa Yo pa anseye vrè istwa d Ayiti nan lekòl Ayiti kamoken Kamoken pa danse kole ak Papa Dòk kandida Se yon seri kandida ki pral defann patri pòch klas Mwen sonje Tonton Pyè lè m ap gade timoun yo nan klas la komèsan Anpil gwo komèsan pa peye taks kominis Nan Diksyonè Anti-Makout mo kominis lan vle di moun ki kont zak malonnèt Papa Dòk yo komokyèl Ayiti plen entelektyèl komokyèl konstitisyon Konstitisyon se papye ijyenik diktatè koripsyon Magouyè renmen koripsyon koudeta Koudeta agoch koudeta adwat krim Lame ak zenglendo fè anpil krim Kwabosal Se nan labou Kwabosal anpil gwo komèsan gen biznis lafen Lafen touye anpil moun ak bèt lame Lame sa a ak pèp la se lèt ak sitwon lekòl Leta te sipoze mete lekòl nan tout peyi a leta Anpil leta nan magouy liberasyon Pèp la bezwen liberasyon l libere Ayiti va bèl lè l a libere makout Makout pa ladan malere Malere pa vye chen malpouwont Malpouwont yo kontinye ap mache sou moun mannigèt Y ap fè mannigèt pou pèp la pa janm gen yon lidè matyavèl Yon diktatè se yon gouvènè matyavèl mizè Fò mizè fini Ayiti Sendomeng Sechrès la fè anpil peyizan al Sendomeng panzouyis Panzouyis yo panse pèp la enbesil parenn Si ou pa gen yon parenn oubyen grinbak nan Pòtoprens ou ka pran pàn peyizan Yo vòlè tè peyizan yo pimpe Zotobre dominiken ap pimpe braseros yo Ayiti politik Moun pa pale de politik Ayiti popetwèl Apre koudeta a yo chwazi yon prezidan popetwèl save Gen moun save ki egoyis epi ki magouyè sechrès Sezon sechrès la fè anpil peyizan kite peyi a soudevelope Move gouvènè soudevelope Ayiti tire Fò lame sispann tire sou pèp la Tonton Sam Chalmay Peral te yon ewo ayisyen ki te lite pou wete Ayiti anba grif Tonton Sam vandèdpeyi Anpil chèfdeta ayisyen se vandèdpeyi zenglendo Lame ak zenglendo se kouzen jèmen Sonson reyèlman santi l kontan pou nouvo desizyon l sot pran an desizyon pou l kòmanse yon pwogram alfabetizasyon avèk èd neve l Aselòm Ay Monchè afè konn li se reyèlman yon gwo koze Gade tout sa m gen tan aprann Mwen santi tanzantan lespri m ap ouvè Se kòm si m ta di w yon tan ki te maske epi l kòmanse demaske lè solèy ap leve Sonson di ak kontantman Tonton Sonson mwen pa janm gen yon elèv entelijan tankou w Ou gen tan kenbe tout bagay sa yo nan tèt ou Aselòm felisite l Bagay yo tèlman reyèl mwen pa konnen lè ide yo vin nan tèt mwen Epitou m aprann anpil lè timoun yo t ap reponn kesyon nan klas la ak ti konvèsasyon n te vin fè apre sa Mwen te gen yon anvri aprann Se kòm si m ta di w yon tè sèk ki te bezwen lapli lè tè sèk sa a vin jwenn lapli ou santi w ta pwofite plante tout plan w te genyen sere Ay monchè De grenn je yon nonm ka ap klere epi l avèg Se konsa m santi m te ye avan m te kòmanse vin nan klas ou a Se tankou yon vwal ki te kouvri je m Tanzantan m santi vwa l sa a prale Sa w di a gen yon enpòtans total kapital lè w ap analize 85% pèp la ki gen 2 grenn je men ki avèg Gen yon vwal ki kouvri je l men se pa li k mete l Anpil moun gen menm swaf ou te genyen an men yo pa ba yo bwè CHAPIT 7 YON PEYI AN DÉY Lavèy 30 septanm syèl Ayiti Toma an dèy pou plizyè santèn zetwal pitit li ki pral file Yo pral file yo prale yo pral

disparèt Syèl Ayiti Toma tou nwa lavèy lanmò yon dal pitit li yon dal ti inosan ki pral pran wout peyi san chapolavèy 30 septanm syèl la sonb lalin nan pa klere anpil zetwal kòmanse ap balanse pou y al file Anpil kretyenvivan kòmanse wè yon fènwè ki pral blayi sou yon peyi Lavèy 30 septanm magouyè kòmanse ri Tout panzouyis kòmanse rejwipou tout krim yo pral fè anba syèl Ayiti Toma wouzi kòmanse ap netwaye,revolvè kòmanse ap chaje,manchèt kòmanse ap file Lavèy 30 septanm,tout gwo Ewo yo fache nan tonm yo Desalin kriye,Chalmay Peral rele anmwe,yo tout move lè yo wè yo p ap ka delivre Manman yo ki an danje lavèy Jou sa a Yon vye van kòmanse soufle pou anonse yon move tan ki pral rive Tout bèt yo tris Pyebwa yo chagren Yon vye tan maske Lapli pral tonbe san Lavalas pa desann Loray pral gwonde san zèklè pa fèt San inosan pral koule pou Ayiti ka libere Men l anlè a l ap vini Se chan sa a moun Ayiti ki swaf demokrasi ta renmen chante apre dènye koudeta sanglan ki te fèt nan Il Majik la Yo pa t bezwen relijye pou chante l apre koudeta a osilontan yo kwè nan espwa Ti Ayisyen pandan yo t ap grandi te ka tandè moun ap chante l Men l anlè a l ap vini Men l anlè a l ap vini Men l anlè a l ap vini Men l anlè a l ap vini Timoun Il Majik yo pa t gen oken ide si moun ta ka rive pèdi lavi yo yon jou jis pou chante kouplè sa a Chan sa a toujou refere a retou Jezikri kòm pwofèt mesi a ak sovè k ap vin anlve moun ki kwè nan li sa yo k ap soufri isiba Moun relijye toujou chante l ak jès pandan y ap bat men frape pye yo gade syèl la fè yon souke kò yo pou montre yon sans espwa ak kontantman Moun oprime yo pa t kapab kominike youn ak lòt nan lari imedyatman apre koudeta a paske jeneral an chèf lame a Jeneral Fatra pè pou yo pa t konplote pou ranvèse rejim militè li a rapidman si moun ap fòme gwoup nan lari Pòtoprens kapital peyi a ki tou wouj ak san Nan ka sa a li te nesèsè pou te gen kouvrefe chak swa pou kapab efreye popilasyon an otan l kapab Paske pèp la pa t ka kominike youn ak lòt pou te esprime santiman yo yo ta sèlman chante oubyen fredone kouplè sa a pou voye mesaj opresif yo gen sou kòf lestomak yo a monte epi montre espwa yo genyen Espwa sa a ta retou sou pouvwa pwofèt yo a prezidan Ti Kòk yon moun yo konpare ak Jezikri nan plizyè aspè Senbòl pati politik li a se yon kòk poul Dabitid kòk poul toujou reveye moun pou di yo li jou Sepandan Jeneral Fatra fè anpil moun pèdi lavi yo jis pou chante chan sa a lè l te reyalize rezon poukisa yo t ap chante l Lè yo te reyalize kòman l riske pou chante l yo ta bat men yo apre frape pye yo epi gade syèl la paske yo pa t kapab di mo ki nan chan an Menm Sentanj yon jounalis radikal ki te trè aktif avan koudeta a ta jis gade syèl la lè moun nan lari mande l pou l ta pibliye kèk atik nan jounal ebdomadè l la Ayabonmbe pou rapòte tout krim ansanm ak moun lame a t ap pèsekite Soti nan lari sèlman montre kòman Sentanj te yon nonm ki brav Non li pa senpman yon non kreyòl Sent montre ke l se yon sen paske moun toujou di bon bagay de li Bèl travay li kòm jounalis montre ke l pa t yon opòtinis sou oken rejim ni tou li pa t ap asepte pozisyon Minis Enfòmasyon sou rejim Jeneral Fatra a pi move jeneral nan istwa peyi d Ayiti Anj montre ke l se yon zanj pa sèlman apre koudeta a men depi lè Bebi Dòk te sou pouvwa Li se yon zanj paske l te toujou pre pou l pale pou pèp san vwa a pèp ki oprime a epi pou anpil moun yo wè l tankou yon moun ki vin sove yo pandan y ap nwaye Sanpitye youn nan gang lame a kreye pa gen pitye pou pèsòn ki ta gen ide chante Men l anlè a l ap vini Jis di yon liy nan kouplè sa a yo ta panse ou se manm kèk òganizasyon radikal sipòtè Ti Kòk yon moun ki te vote l yon sipòtè pòv yon moun ki kont lame a yon ènmi Jeneral Fatra ènmi zenglendo oubyen makout epi yon moun ki vle chanjman radikal Ayiti Gang Sanpitye a te kòmanse chèche Sentanj depi 2 oktòb 1991 jis 2 jou apre koudeta ki te ranvèse premye prezidan ki te eli demokratikman nan Il Majik la Sentanj te

sou lis nwa lame a imedyatman apre Dinasti Divalye a Li te vin manm yon òganizasyon radikal ki t ap fonksyone sekretman ki rele Reveye Nou Objektif prensipal òganizasyon sa a se te pou kenbe pèp oprime a reveye e edike l politikman Chans pou Sentanj li te apèn kite lakay li lè Sanpitye yo rive Tout vwazen yo te ka tandè awotvwa vwa yo ki t ap mande pou Sentanj Delivrans Sentanj Sentanj Kote w fout ye Fout ouvè pòt la Annavan gason vanyan Pèsòn pa t reponn Yo kontinye frape nan pòt la jiskaske papa Sentanj Dyenou te vin ouvè l Sentanj t ap retounen lakay li ap fimèn yon siga lè youn nan vwazen yo te pale ak li an siy pou di l Sanpitye yo nan zòn lan ap chèche l Rapidman li chata kò l epi l al kache anba machin vwazen an pou kèk minit avan l te kite zòn lan pou l te al kache youn lòt kote ki pi an sekirite Kalvè l te kòmanse depi menm jou a Gang lan te nan kay la toujou ap pale ak papa l poze l kesyon sou pitit li a Kote fout pitit ou a Se pa jodiyan ap chèche lwijanboje sa a k ap eseye destabilize Nouvo Gouvènman Demokratik la youn ladan yo di Mwen pa wè l depi 2 jou Dyenou reponn nan youn vwa k ap tranble Gang nan kontinye poze l kesyon konsènan patisipasyon l nan kanpay prezidansyèl Ti Kòk pandanstan yo pwente youn M-16 sou li Li reponn tout kesyon yo poze l yo men mesye yo panse se manti l t ap fè epi yo kòmanse vide baton sou li Apre sa yo tounen ak menm kesyon an Kote fout pitit ou a Fout di nou tenten pandan yo t ap choute dèyè l ak kout bòt plen san Youn ladan yo kase tèt li ak youn kokomakak Dyenou pa t ka pale ankò San t ap koule sou tout chemiz blan l lan epi finalman li di Kòman m fè fout konnen Repons sa a te youn gout gaz sou flanm Youn nan manm gang lan finalman tire l pou fini ak sa Te gen tan gen youn anbilans ki te rete twa blòk konsa Chèf gang lan rale wòkitòki l nan senti l epi rele chofè anbilans lan vin pran kadav la ki te benyen ak san Yo pase twazèdtan nan kay la pa sèlman ap chèche lajan ak bijou men tou pou tyeke dokiman ki apateni a Sentanj dokiman ki ta ka gen sekre sou òganizasyon radikal ki rele Reveye Nou an Pandan yo t ap fouye youn mal ki tou pre youn kabann se konsa madan Sentanj te anba kabann lan epi youn nan manm gang lan pile l Tonnè Youn moun anba kabann nan bandi a di Lòt manm gang ki te nan salon an travèse nan premye chanmakouche a kote yo tandè vwa youn nan konpayèl yo Se madanm li ki kache la a youn nan yo di Matyo chèf la rale youn ti kòd nan pòch li epi l mare de bra fi a dèyè do l pandan youn lòt bande je l ak youn mouchwa wouj li rale nan pòch dèyè l Chèf la rale youn kanif nan pòch dèyè l li dechire tout rad fi a epi l voye yo sou youn chèz ki te tou pre a Yo di l pou pa fè oken bri dekwa pou yo pa fè M-16 la pale ak li dirèkteman Yo tout vyole malerèz la san yo pa itilize kapòt Matyo te premye moun an liy Apre l fin fè kadejak pa l li mande nèf lòt mesye yo fòme youn liy pou fè kou pa yo Li te tankou youn sèjan byen move k ap pase twoup li an revyi Apre chak fin fè kou pa yo Matyo anlve mouchwa ki te bande je fi a li gade manpzèl nan de grenn je san rete epi l kòmanse moke l Manpzèl tonbe kriye sou planche frèt la pandan san ak bave gri t ap koule sou tout janm li Kòman w santi kounyeya Mwen pa panse Sentanj janm fè youn bèl travay konsa pou fè kè w kontan Ou pa menm remèsye nou Ala bouzen engra Matyo di l ak youn vwa byen fò Lòt ganstè yo byen rilaks Yo ouvè frijidè a yo pran tout byè Heineken yo epi yo kòmanse bwè fimèn devan viktim nan Kalo youn lòt manm gang lan kontinye ap moke fi a «Nou fè fèt isi a souvan Nou rich Pa gen dout nou te pami elit ki t ap esplwate pèp la Matyo gen youn fason espesyal li kominike ak manm gang lan san l pa ouvè bouch li Li touse 2 fwa epi l grate bò figi dwat li pandan l t ap gade Kalo Sa a menm pwoche imedyatman kote fi a epi l flanke l de sabò Fi a woule atè pandan l t ap krache san Li kontinye moke l «Ou se youn bouzen espesyal ou bay san nan dyòl lè ou gen règ Manpzèl te toutouni konplètman fas anba atè a san l pa di youn mo

Men nan kè l li ta prefere lanmò soulechan pou ka koupe soufrans ak imilyasyon an Matyo pwoche kote l epi l di Ou panse ou ka kraponnen nou Nou se nèg entelijan Kote fout mari w N ap chèche salòp sa a lontan paske misye ap eseye destabilize Nouvo Gouvènman Demokratik la Li se yon vrè chachèdkont nan peyi a Lè w ap travay pou lapè misye menm vle lagè Li mal entèprete pwovèb laten an Ci vis pacem para bellum si w vle lapè prepare lagè Mwen doute misye te gen bèl nòt pou laten lè l te nan segondè Lotrejou nou tandè l nan yon radyo vonvon ki rele Radyo Anrikiyo a kote l t ap voye yon mesaj swadizan demokratik monte Chèf lapolis la Kolonèl Fanfan te envite l ansanm ak lòt demokrat pou yon reyinyon nan Katye Jeneral Lapolis sou Channmas Li pa janm met pye Mwen pa konn poukisa demokrat sa yo pè parèt an piblik Sa vle di se pèp la y ap moke Nou menm manm Sanpitye nou se vrè demokrat Nou parèt an piblik kèlkeswa lè a Fi a pa t di yon mo Matyo gade bandi yo epi l di Kisa nou vle fè ak li finalman Kalo touye bout sigarèt la anba pye l epi l di Avozòd chef Ann ba li yon chans manpzèl pa frekan Matyo reponn Anbilans lan te gen tan retounen li kanpe menm kote l te ye a Matyo rale wòkitòki l epi l di chofè a Ou ka pran yon dezèdtan repo apre sa n ap bezwen w nan zòn Dèlma 28 Ou tandè m Avozòd chef chofè a reponn Gang lan kite kay la ak pòt devan an byen debraye Y antre nan venn san plak la epi yo plonje pou Dèlma 28 pou al dèyè yon lòt moun ki sou lis nwa a Fi a leve atè epi l al fèmen pòt la Li retounen nan chanmakouche a pou al chèche lòt rad met sou li Li kòmanse chante chan yo pa vle moun chante a nan yon vwa byen ba Men l anlè a l ap vini Men l anlè a l ap vini Men l anlè a l ap vini Men l anlè a l ap vini Li kite kay la imedyatman pou al kache lòt kote ak espwa l a rankontre Sentanj yon jou pou yo kontinye lit la CHAPIT 8 Lendi a twazè tout elèv yo fin pran egzamen yo Aselòm pral travay sou aktivite kiltirèl kote l pral bay elèv yo yon chans pou montre talan yo nan klas la sa ki pral li istwa kont atik diskou ak pwezi Tout elèv briye sa yo vle patisipe nan klas pou montre mèt la kòman yo prepare pou lòt egzamen yo Kijan tout moun ye Kijan wikenn nou te ye Aselòm mande klas la Li raple klas la tou de dènye travay yo te fè Semèn pase nou te fè yon kanpe nan pale sou kilti dekwa pou n te fè yon revizyon istwa avan egzamen an Nan dènye klas kilti a nou te pale de Bouki ak Malis kòm kont ki pi popilè nan fòklò ayisyen Mwen te mande kèk elèv pou ekri yon kont epi pase devan klas la pou li l Nou te wè kèk powèm tou epi n te kòmante sou yo Pou premye aktivite jodiya n ap kòmanse ak kont yo M ap mande elèv ki t ap ekri kont yo pou leve men yo epi vin li youn devan klas la Marijo leve men l Li pral li yon kont Tit kont mwen an rele Elefan an chaj yon konferans sou pwoblèm bèt sovaj t ap konfwonte Elefan te an chaj yon konferans sou pwoblèm bèt sovaj t ap konfwonte Plizyè animal te reyini nan sal konferans lan Apre Elefan te fin fè diskou l li di M ap pase kòn nan bay bèt ki pi lèd la pou l ban nou yon dènye rapò sou nouvèl k ap fè toubouyon nan forè a Makak te voup li kanpe epi li di Mwen pèdi tout dosye ki gen enfòmasyon yo pandan mwen t ap fè lakilbit Men kilè w ap pran bagay yo oserye Elefan di msye Makak te santi l vekse epi l reponn Elefan Gade pa penmèt ou ranse avè m Se granmoun ki non m Epi li te kontinye ap pale Youn nan gwo pwoblèm m panse anpil bèt ap konfwonte se yon pwoblèm espas paske Elefan yo vin pi gwo de jou an jou e n ap mande jis kibò sa prale Pa egzanz nou ka wè sa nan sal la kòman moun chita an kabrit paske ti Elefan yo pran twòp plas Elefan ak tout sajès te sekwe de fèy zòrèy li apre Makak te fin pran lapawòl Makak kòm nèg ki san respè pou gwo zotobre te annik voye yon koudèy nan sal la epi li wè Lyon chita dèyè a Li fè yon ti avanse kot Lyon li di Vin pran kòn nan ti mal Tout bèt te santi yo deranje pou jan Makak te pale ak wa a Se konsa yo te kòmanse bat chalbari dèyè Makak poutèt li sot

manke wa a dega Dapre yo Makak se yon nèg azade ki pa janm fè anyen byen Non sèlman fanmi wayal la te enève menm Cheval ki youn nan manm envite donè yo te reyèlman move Lòt Lyon yo pa t vle al nan oken tire pye ak Makak pou yo pa desann valè yo Yo te kite lòt bèt defann yo Tig kòm youn nan avoka yo te bay Makak yon madichon pi rèd pase sa Chen te bay Chat la mèkredi granmmaten anba pye zaboka a Li di Makak Ou wè timoun frekan enben se nan simetyè y al pouse bab La tou yon fyèv frison te pran Makak epi ke l te vin rèd tankou yon grenn bal Pou evite twòp eskonbrit Elefan te pran kòn lan nan men Tig pou l te bay konpè Chat lapawòl Chat pran kòn lan byen rapid epi l di asanble a Mwen pa t gen oken diskou prepare men mwen pral di yon kout priyè Kòm pwovèb la di priye veye Chat te kite yon grenn je l ouvè ap kontwole konpè Chen pandan priyè a epi l kòmanse priye Papa m ki nan syèl la mwen k ap priye a ou konnen kilès mwen ye Mwen mande ou pou netwaye peche mwen ak kèk bon zèl poul Mwen sèmante swasanndisèt fwa sèt pou mwen pa janm gade poul sou bwa Mwen mande ou jistis pou konpè Chen ki vle detwi ras beni sa a Mwen mande ou tou pou chase move zangi sa yo lwen de nou afenke nou kapab genyen plis libète Mwen p ap kenbe ou twò lontan paske m konnen ou okipe anpil Ou deja konn bi priyè m Mwen t ap di w tou pa bliye pwomès rat ou te fè m nan Mwen mande ou tou pou multipliyè mantèg sou latè non sèlman nan bon sezon men nan sezon sechrès tou Ou va modi tout ras Chen k ap viv sou latè Ensiswatil Chen yo t ap pete nan po yo pandan priyè a Yo pa t ka tann Chat fini pou y al koresponn ak li Se konsa ekip solid sa a te pati dèyè Chat nan sal konferans lan Elefan reyalize ke konferans lan te yon veritab gagòt paske anpil lòt bèt pa t gen tan prezante revandikasyon yo Elefan frape pye l twa fwa kòm kwa pou l ta di yon kout tonnè Li fè yon reflechi yon ti moman epi li di Bon koze lagè a gen lè se li ki pi gwo pwoblèm nan forè a Poukisa nou pa ka viv an pè Apati jodiya ke lapè reye nan forè a Se konsa Elefan te klotire reyinyon an epi tout bèt te pran chemen lakay yo Trè byen Marijo Se tou pa Roro kounyeya pou yon kont Tit kont mwen an rele Gade yon mirak Ayiti se yon peyi ki chaje ak mòn e li pa fasil pou travèse yo Apre premye endepandans peyi a te gen yon kolon ki t ap vwayaje Ayiti Bi msye se pou l te jwenn min men li pa t konn peyi a byen Donk li te bezwen yon gid ak yon milèt Li rive nan yon ti bouk te gen yon tonton nan zòn lan men se yon kote ou pa jwenn moun souvan Kolon an te gen anpil pwoblèm lè l vin jwenn granmoun nan Misye di l ap gide kolon an epi l ap lwe l yon milèt Demen byen bonè yo met deyò chak sou yon milèt Yo fè plizyè jou ap vwayaje Tonton an rive yon kote pre yon legliz epi l ap rele byen fò Gade yon mirak Gade yon mirak Te gen yon pè ki t ap priye anndan an epi misye sote li kite priyè a epi l soti deyò Lè pè a gade li jis wè se yon tonton k ap rele awotvwa Gade yon mirak Gade yon mirak Kote mirak la pè a mande Tonton an di l Lasentvyèy fèk sot fè yon mirak Li di pè a Pandan m t ap gide yon kolon nan mòn sa yo apèn nou rive bò yon gwo twou milèt pa m nan te devan li voltije twou a Milèt kolon an menm rive bò yon falèz li kanpe sèk Kolon an sot tonbe li woule desann anba a li pa leve Milèt la menm rete kanpe bò falèz la ak tout sèl li sou do l Mwen pa janm wè mirak konsa Pè a di tonton an Sa pa rele mirak se yon devenn Tonton an ensiste ke se yon mirak paske yon milèt koute tèt nèg men gen anpil kolon Bravo Roro Aselòm felisite l Anpil elèv leve men yo y ap tann mèt la chwazi yo Ti Mafi potko patisipe nan klas men sanble l prè kounyeya Mwen mèt Mwen Ti Mafi rele Oke ann tande sa ou genyen Aselòm chwazi l Tit iswa m nan rele Mouri pou libere Ayiti Yon lè Ayiti t ap fè fas ak yon gwo kriz politik Plizyè pati politik ak òganizasyon te reyini pou panse a ki meyè fason yo ta ka soti nan kriz la Yo te rankontre pandan plizyè jou pou

diskite pwoblèm sa a Finalman yon moun vin ak yon repons ki te plè tout moun Mwen deside mouri pou libere Ayiti epi nou p ap janm gen pwoblèm ankò Lè tout peyi a te tandè bon nouvèl la woy Tout moun ta renmen wè konpatiyòt ayisyen sa a ki pa pè mouri pou liberasyon Ayiti Li parèt nan televizyon nasyonal fè entèvyou nan radyo ak jounalis yo tandè l nan radyo pou di volonte l pou l mouri pou libere Ayiti Cheri Li deside pou l ta mouri yon vandredi vè twazè nan aprèmidi epi l di jounalis yo kijan l ta tiye tèt li Li ta kòmanse kouri depi Pòtay Senjozèf rive Kafou Lè l rive la li ta lage kò l yon kote ki fon nan lamè yon kote ki chaje ak reken Kòm li pa konn naje donk ou panse se bagay tout bon Pa gen manti nan sa Tout vil Pòtoprens desann sou Boulva Jean-Jacques Dessalines pou al gade Ayisyen sa a ki pral yon ewo Tout moun t ap bat bravo Se sa nèt Ale Ale Ale pou liberasyon Ayiti Ale pou sa Nou fyè de ou pitit Tousen Desalin Kristòf ak Chalmay Peral Msye te kòm yon moun ki reprezante Ayiti nan yon maraton entènasyonal li te abiye ak koulè drapo a ble e wouj ki senbolize espwa ak viktwa Rive l rive Kafou kote pou l ta lage kò l nan dlo a foul moun nan multipliye paske sètènman tout moun te kirye pou wè moun sa a ki pral yon ewo O o avan l touche liy aboutisman an li di Mwen twò cho pou lage kò m nan dlo a m a pran refwadisman Mwen menm ki te Kafou ap gade sèn nan yon moun ban m yon ti kout pye nan dèyè epi m ateri la a pou pataje istwa a ak ou Yon bèl istwa Ti Mafi Mèsi Aselòm remèsye l epi l chwazi Dyela ki te gen men l anlè Mwen gen yon diskou tit li se An memwa Bataille de Vertière Dyela anonse Mesyedam o non tout Ayisyen Ayiti e sa yo k ap viv aletranje mwen fyè pou m la a pou pale de yon gran evennman ki raple m pèp mwen an sa gen plis pase 200 ane nan istwa nou Pou moun ki pa familye ak istwa d Ayiti Bataille de Vertière vle di anpil bagay pou mwen epi l te fèt yon sèl fwa nan istwa peyi m Jou 18 novanm 1803 nou te gen yon sèl bi libere tèt nou kase chenn esklavay chenn ke Tousen Desalin ak lòt ewo ayisyen t ap eseye kase depi lontan Jodiya mwen sonje ankò yon pawòl selèb Tousen te di lè Fransè yo te kidnape l Ou rache pyebwa libète moun nwa yo L ap repouse atravè rasin li paske yo fon nan tè epi yo anpil Rasin sa yo ke Tousen te mansyone akouche 18 novanm 1803 Jodiya si yo ta mande m Èske ou kontan Èske m kontan pou selebre Bataille de Vertière Èske m kontan ak glwa Ayisyen gen nan istwa Èske m kontan ak tit yo bay Ayiti kòm Premye Repiblik Nwa nan lemonn Repons mwen se wi ak non Mwen di wi lè m sonje ewo ayisyen sa yo ki te prè pou sakrifye tèt yo pou libere pèp mwen ak peyi m lè m sonje Desalin ki te di Nou dwe viv lib oubyen nou mouri Wi mwen sonje dènye pawòl Tousen yo lè li t ap kite peyi l pou y al anprizone l Fort-De-joux nan Montay Jura an Frans Nan lòt volè a mwen di non paske nou menm Ayisyen nou gen yon chemen long pou n pakouri Apre plis pase 200 ane kòm nasyon nou te sipoze egzanp nasyon k ap ede lòt Nou pa t sipoze gen grangou nan peyi n nou pa t sipoze gen ti Ayisyen k ap mande dòm nan lari nou pa t sipoze gen yon to analfabèt 85% swen medikal ki pòv ak anpil lòt pwoblèm Nou te sipoze gen lekòl gratis pou tout Ayisyen Nou pa t sipoze gen Ayisyen k ap touye frè ak sè yo san rezon Ayiti jodiya pa Ayiti 1803 Mwen wè l plis kòm yon nasyon ki divize kote klas k ap gouvène a met pye sou kou rès popilasyon an Yon peyi ki gen yon ame k ap touye pwòp pèp li jis paske l vle pran gou yon demokrasi Jodiya mwen pa ka fyè de peyi m lè m wè sa frè m yo fè 30 septanm 1991 Mwen pa ka fyè lè prèskè dimil Ayisyen pèdi lavi yo nan mwens pase dezan paske yo te vote yon kandida yo te chwazi Mwen pa ka fyè lè m konnen lame atache ak zenglendo ap pèsekite pèp mwen an Mwen pa ka fyè lè m wè y ap riske vi yo nan gwo lanmè pou eseye rive Miyami ak lòt kote nan Karayib la Mwen pa ka fyè lè reken yo ap selebre paske pèp mwen an ap kite

peyi l Mwen pa ka fyè fason yo trete yo Guantanamo Mwen pa kontan fason yo trete yo aletranje Mwen pa kontan fason laprès etranje montre nou chwazi nou kòm bouk emisè nan plizyè sikonstans Nou menm Ayisyen nou sot lwen e nou gen yon chemen long pou n pakouri toujou Si Tousen Desalin Kapwa Lamò Chalmay Peral te vivan jodiya m pa panse yo t ap fyè nonplis de Ayiti jodiya Nou gen pou n travay di nou bezwen edike nou bezwen lite pou yon Dezyèm Endepandans lite pou rebran fyète n nan iistwa Mèsi Trè byen Dyela pou bèl diskou sa a Aselòm felisite l Men Frero leve lontan msye ret tann ak pasyans pou yo chwazi l Ou prè pou yon bagay Aselòm mande l Wi mèl Mwen vle fè yon ti pale sou istwa pre-kolonbyen Tit atik mwen an rele Yon koudèy sou Sivilizasyon Endyen Ayisyen Si n trase orijin Endyen Ayisyen yo selon tradisyon natifnatal yo n ap jwenn il d Ayiti te peple pa Endyen ki sot Laflorid e nan zòn Yucatan e pa de gwo gwoup ki te sot Amerikdisid Istoryen toujou chwazi konsantre sou de gwo tribi natifnatal Arawak ak Karib Arawak yo te rele tou Arahuacos Nan lang Marcorix ki te yon lang anpil moun te pale alepòk mo Arawak la siyifi manjèd farin manyòk Zansèt Arawak yo Galibis te abite rejyon kouwè Giyàn ak Amazòn Arawak Kaketies Lucayos ak Tainos tout se desandan Galibis ki te imigre nan gran Zantiy ak ti Zantiy yo Literati nasyonal la ki konpoze de pwezi ak tradisyon oral rele Areyto Dènnye a se te fòm ki pi popilè a Sanba ak twoubadou il la chante jwa ak tristès yo Yo chante bote fanm yo bravou chèf yo pouvwa dye yo e lagè Itilizasyon tip literati sa yo kòm mwayen kominikasyon yo patikilyèman moun ki transmèt tradisyon sa yo de jenerasyon an jenerasyon Bovites se yon seri lejann ki enkli nan literati sa a Pami yo gen Nonum lalin yon kont ki baze sou jalouzi lalin genyen kont solèy la k ap briye e preferans li pou l klere aswè Lèt lejann gen pou wè avèk paradi apre lamò kreyasyon lamè a kijan sèpantye travay sèks lafam e poukisa wosiyòl yo ap chante Lè Kristòf Kolon debake an 1492 il la te divize an sis kasika oubyen tèritwa ki gouvène pa yon chèf endyen oubyen kasik Kasika yo se te Higuey Ciguay Marien Xaragua Magua ak Maguana Karib yo peple de premye teritwa yo Tainos yo te rete sou teritwa Marien ak Xaragua De dènnye yo te sou kontwòl fame Caonabo yon nonm ki te mari bèl rèn Anacaona rèn Xaragua Byenke Espayòl yo te detwi Endyen Ayisyen yo tras sivilizasyon yo rete nan istwa ak literati peyi a Ekselan Frero Frero prezante yon bèl mòso istwa pre-kolonbyen Klas la prè kounyeya pou tande komedyen Chal Mwen gen yon iswa tit la rele Bravo pou majistra Vwala se te yon fèt patwonan yo t ap selebre sou waf Okay la Donk anpil moun nan vil la te reyini Machann fresko machann chenjanbe machann kola glase eksetera era tout te la Òganizatè fèt la fin fè diskou remèsiman l remèsye tout moun ki te fè selebrasyon sa a vin yon siksè Men majistra vil la potko janm pale misye se yon nèg timid Ak ankonbreman foul la moun ap pouse youn lòt pou fè plas pou ka wè pi byen moun k ap pale sou podyòm gwoup mizisyen k ap jwe eksetera Nan pouse pouse yon moun pouse majistra a epi l sot tonbe nan dlo a ansanm ak yon tifi ki te bò kote l Kòm msye konn naje donk se lizaj li sekouri timoun nan epi l sot deyò avè l rad yo mouye tranp Je tout foul moun nan kounyeya sou majistra a y ap gade l y ap bat bravo pou li Mezanmi gad jan nou gen yon bon majistra Msye se yon ewo tout bon ki ta bay vi l pou pèp la Tout jounalis gen tan rasanble kot msye ap lonje mikwo ba li pase yo wè l anvi di yon bagay Misye voup li pran yon mikwofòn epi l di Lanmèd pou moun ki te pouse do m nan Mezanmi pa di m ap salopete lasosyete non Donk pandan m t ap gade sèn lan yon ti bandi ban m yon koutpye nan dèyè epi w wè m vin tonbe jis la a pou rakonte w istwa sa a Yon istwa trè komik Mèsi Chal Aselòm di ak yon gwo souri Apre istwa Chal la klas la gen yon 10 minit repo kote elèv

yo ap revize pou yon seksyon pwezi Ann pase nan seksyon pwezi kounyeya Kilès ki vle resite avan Aselòm mande Prèske tout moun leve men Chans pou Yayàn Aselòm chwazi l Oke Yayàn te leve men l avan Kisa w ap resite M ap resite Fò sa fini fò sa fini Lè m gade Ayiti lè m gade Ayisyen m rele de rant dlo nan je Anmwe Anmwe Ayisyen Ayisyen gade kote nou ye Ann sèmante pou n di fò sa fini Ann sèmante pou reken pa manje frè ak sè n yo ankò Ann sèmante pou n pa vann yo lòtbò dlo Frè m ak sè m yo kilè n ap di fò sa fini Kilè n ap goumen pou prestij nou Pou sa fini fò nou ini fò nou chase tout malfini Si nou ini yon jou sa va fini Trè byen Yayàn Nou pral tandè Pòl kounyeya M ap resite Dezyèm Endepandans DEZYÈM ENDEPANDANS Mwen tandè yo di Ayiti libere 7 fevriye 86 Mwen bay de kout ri kwe kwe Ann sispann kwè nan Tonton Nwèl Ann sispann bwè nan bibon Ann kòmpanse bwè nan boutèy De ki endepandans w ap pale Mwen bay de kout ri kwe kwe Ou ka pran sant yon Dezyèm Endepandans Se yon bèl rèv men li poko fèt Se yon ti bebe ki nan vant toujou Men li poko akouche Ayiti ap endepandan se lè nou tout ini Ayiti ap endepandan se lè tout chen va souse yon zo Ayiti ap endepandan se lè tout fatra va disparèt Se lè tout chen va manje ak chat Se lè lou va manje ak ti mouton Se lè tout moun bwete va mache dwat Se lè tout avèg va wè Se lè dwadelòm p ap vle di dwèt moun Se lè Ti Pouchon va di Sentaniz Ann fè yon sèl Nou tout se Ayisyen ann pouse pou pi devan Se lè sa a n a di Dezyèm Endepandans Yon bravo pou Pòl Ann tandè Michou kounyeya Powèm m pral resite a rele Sezon Wouj Sezon Wouj Sezon sa a sot ravajè pèp mwen an yon pèp k ap karese espwa yon demokrasi apre plis pase trantan anprizone Sezon sa a ki eseye touye espwa 16 desanm nan frape tout moun ki reve yon demokrasi tou nèf Men sezon sa a pa la pou lontan Sezon Wouj se yon sezon kote magouyè gen pouvwa a men yo pa gen otorite Wi yon pouvwa tanporè kote y ap rejwi Yo gen pouvwa pou touye inosan pou fabrike ak men wouj yo yon fòm demokrasi yon demokrasi diferan de sa 7 fevriye 91 lan Van sa a ki sot soufle a paralyze anpil aktivite Li pouse pèp la al viv nan kache e li pa ka esprime panse l Nan tout peyi a ou ka wè yon larivyè san sezon sa a kite Poukisa Jis pou yon chwa Wi chwa 16 Desanm 90 la Sezon sa a pèmèt pèp Ayisyen demaske tout madigra ki bloke wout demokrasi a Li pèmèt li wè tou vrè patriyòt k ap lite pou yon lòt Ayiti Trè byen Michou Apre sa Aselòm mache al kot Charitab ki chita nan klas la san fè bri Ann tandè sa Charitab gen pou nou Wi mèl Mwen prè pou pa m nan tit li se Rèv pou yon Manman an danje Rèv pou yon manman an danje Bonjou manmi Se youn nan pitit ou yo k ap salye w Se ou menm wi m vin wè Kòman w ye Hey manman Se dat mwen pa wè w Pale m de ou non sò Sa w fè de bon Se ou menm sa Apa w defigire nèt kòmè Manman se anndan kè m pou ta ye Pou ta wè jan m t ap panse a ou Apa m wè w ankò hey Mezanmi Ayiti Toma m nan Se pa ti sezisman m te fè Lè m te pran nouvèl kadejak Malandren nan lame ansanm ak politisyen kowonpi te fè sou ou Manmi cheri se ak dlo nan je lè m te tandè Valè nan pitit ou yo panzouyis touye Mezanmi Bon poudi se nan vant ou Asasen sa yo te soti manmi Pitit ap vyole manman Hey Sa grav Kote sa soti Letènèl Kòmè Apa m wè w ankò Se pa ti sezisman m te fè Lè m te pran nouvèl sa a kay blan yo M pa t santi m ni atè ni anlè Machwè m te sere tankou yon timoun ki bwè esans Se yon grenn sèl mwen te met anba lang mwen Ak yon ti kafè amè m kouri bwè Domaj m pa t ka jwenn vèvenn pou ta fè yon te pou sezisman Se ou manmi Apa m wè w ankò Se mwen k konnen jan m te anvè wè w cheri Apre ventan m fè ap viv nan yon peyi fredy Manmi cheri pwoche non pwoche m bo w Mezanmi Se ou menm sa Pwoche non pwoche m manyen w Se pitit ou wiOu pa bezwen pè m Kèlkeswa jan w ye se manman m w ap toujou ye Mwen pa janm

pè di se ou k manman m Kèlkeswa kote m pase Mezanmi manmi Apa tout rad ou chire
Tout kò w plen pousyè Fatra nan tout kwen kay ou Manman cheri m nan m pa ka kwè Se
nan sitiwayon sa a ou ye Anmwey Anmwey Anmwey Vin ede m sekouri manman m ki
an danje Men m wè l tonbe nan koma Anmwey Anmwey Prete m yon telefòn Pou m fè
yon kout fil ijans Prese Prese Pase m yon telefòn Pase m li Prese
Alo o Alo o O Apa se yon operatè etranje ki reponn Alo o Hello Pliz Silvoulè mwen ta
renmen fè yon kout fil entènasyonal Yès entènasyonal Pase m operatè Dizyèm nan
silvoulè Wi Dizyèm Ijans Emèjensi Yès Mwen se pitit Sò Ayiti Wi pitit Sò Ayiti Wi
prese vit Di tout timoun li yo mwen te fè yon rive wè manman m Granmoun nan byenmal
Ba yo nouvèl la Eta sante l grav mwen pa ka pale Di yo prese vit fè kou yo konnen pou
vin Ayiti pou vin bay granmoun nan swen Ou tandè Wi ba yo tout nouvèl la pou mwen
Rete sou liy lan poko ale Wi di tout pitit Ayiti k ap viv nan Dizyèm nan sa Pou kouri fè
yon antre pa bò isit Pou vin ede sove lavi granmoun nan Menm si yo pa rete lontan di yo
desann kanmèm Pa bliye non ba yo mesaj la Alo o Alo o Ekri sa m so t di w la Wi ba yo
tout nouvèl la pou mwen Rele Miyami pou ba yo nouvèl la Rele Pari Nouyòk pou gaye l
Rele Boston tousuit pou Vwa Lakay bay nouvèl la Rele Monreyal pou fè yo konnen Pa fè
reta non rele yo kounyeya pou simaye nouvèl la Babay Aselòm remèsye Charitab epi l
anonse tou pa Rene Tit powèm mwen pral resite a se Ayiti pou Ayisyen Ayiti pou
Ayisyen A chak fwa m ap panse a peyi m de rigòl dlo sot nan je m Se yon kote m pa ka
bliye paske se la lonbrik mwen plante Ayiti Ayiti kilè w ap lib tout bon Ayisyen Ayisyen
kilè n ap met tèt ansanm Ann sispann di chen manje chen Ann sispann di chak koukouy
klere pou je l Si granpapa nou yo pa t met tèt ansanm Nou pa ta gen peyi sa a Ayisyen
Ayisyen yon sèl dwèt pa manje kalalou Ayisyen Ayisyen ann travay pou peyi nou
Aselòm felisite Rene epi l chwazi Ronal ki te gen men l anlè Trè byen Rene Nou pral
tandè Ronal kounyeya Wi mèt Tit powèm mwen an rele Epi solèy la leve Ayiti Epi solèy
la leve Ayiti Se nan yon rèv mwen te ye epi m espante Se Kafoufèy mwen ta prale epi lè
m rive bò Simityè mwen pa wè oken pòv k ap mande O o mwen di sa k pase Mwen di
nan kè m pinga Jeneral la do voye yo an vakans nan peyi Titanyen paske l voye deja anpil
pòv an vakans pèmanan nan peyi sa a depi kòmansman 30 septanm 91 Anpil moun pa t
ka di yon mo Jeneral la te tou deja andyable donk fò ou ta riske vi w pou ta pwoteste Te
gen yon ti jenòm ki t ap pase kote m Mwen mande l poukisa tout baryè Simetyè fèmèn
Mò yo te fè yon leve kanpe pou pwoteste li reponn Pa gen plas ankò anndan an Bawon
Sanmdi move kou kong Li rele Anmwe Anmwe Simetyè pa ka pran mò ankò Li tèlman
rele fò Lameri tandè Lè majistra a mande sa k pase Yo di l se mò nan Simetyè Pòtoprens
lan ki an grèv Mwen pete yon ekla ri Epi m di mò yo te nan dòmi Poukisa yo pa t leve
kanpe lè Janklod te la Ti jenòm nan di m yo pa t kapab Te chaje Lewopa ak lòt bèt sovay
Ki t ap make pa vennkat sou vennkat bò kav Tonton an M mande l poukisa yon tèl
simagri li di gen yon seri mò Tonton an te voye nan peyi san chapo san rezon
pou evite eskonbrit pete Yo te oblije bay Tonton an sekirite lè l t al nan peyi sa a tou
Mwen mande l si bèt yo toujou la ap fè pòs li di depi sèt fevriye Pèp la te fè yo ale
M kontinye mache Lè m rive Soudal mwen pa t menm ka Rekonèt kote m te ye
M wè se nan yon bèl site m ye M pa wè oken ti kay kraze oken pòv k ap mande charite
oken timoun pye atè ak bokit dlo sou tèt yo oken chen mouri bò lari oken rigòl santi
M met de men nan machwè tèlman m sezi De la etan mwen desann Premyè Avni
Mwen fè yon wout koupe nan Palmis M pa wè oken kochon k ap kouri M pa wè oken pil
fatraM pa pran sant oken chen mouri M pa pran sant oken santò M make twa pa Epi m

wè m ateri bò Lekòl Jan XXIII M kontinye desann toudwa M pa wè oken gid touris oken mandyan k ap di blan I am hungry give me five cents please M kontivye toudwa ri Magazendleta M pa wè oken ray tren Mwen wè yon mesye ki t ap pase Mwen di eskize m mesye sa k pase ray tren yo Kisa Askò fè ak yo Li di Tibonòm nan te vann yo avan l pati M met de men nan machwè tèlman m sezi Kòm mwen te cho m pa t ka jwenn dlo donk m achte yon fresko epi m kontinye mache al Kwabosal Lè m rive la mwen pa wè oken labou Oken salte Mache Anba Mwen wè se yon gwo mache kouvri bèl bagay modèn Mwen pa wè oken mouch k ap vole Mwen di si Piram te la kisa l ta di dat l ap viv nan fredri New York City Jan l ta anvè wè mouch M pa wè oken boureye oken pòtè k ap pote chay sou tèt pou lajan oken pòv anba galri k ap mande Mwen pa tandè pèsòn moun k ap plenyen pou lavichè Souris nan figi tout moun yo fre kou boujon yanm Ou pa tandè pèsòn ap pale de zenglendo se kòm si tout t al nan peyi san chapo Men tout kote m pase m wè brigad vijilans monte pou ranfòse sekirite Mwen di Ayiti va chanje Ayiti va libere tout bon vre Eskap figi l va kanpe zòt va respekte pitit Desalin li p ap kontinye pase yo nan tenten Mwen di gen espwa solèy la va leve Ayiti Mwen espante m voup mwen reveye Epi m wè solèy la leve M di apa se nan yon rèv mwen te ye Aselòm remèsye Ronal epi klas la aplodi Jòj se lòt elèv Aselòm pral chwazi Li ret san fè bri nan klas jodiya M ap resite Lè Ayiti te Ayiti lè Ayiti te Ayiti Lè Ayiti te Ayiti yo te rele l La Perle des Antilles Lè Ayiti te Ayiti yo te konn respekte Ayisyen Lè Ayiti te Ayiti reken yo pa t konn fete Lè Ayiti te Ayiti Ayisyen te ti prens aletranje Lè Ayiti te Ayiti zòt te konn sezi yo pa t konn meprize n yo te konn respekte n Lè nou al lòt bò dlo nou pa t konn pran ti bato pou al peri nan dlo Tout kote n pase yo te konn bat bravo Lè Ayiti te Ayiti Ayiti Cheri te bèl nègès li pa t mèt men l te gen ti grès Lè Ayiti te Ayiti moun te konn al Bisantnè pou al pran ti lè Lè Ayiti te Ayiti yo te konn rele n Premye Pèp Nwa ki trase chemen libète Premye Pèp Nwa ki konjige Vèb Libere Premye Pèp Nwa ki pote vikwa Nan batay pou libète Pèp Nwa ki bwòdè ki mache tèt anlè Lè Ayiti te Ayiti Ayisyen pa t konn pati al pran imilyasyon lòt peyi Trè byen Jòj Aselòm ap pran yon dènye powèm nan men nenpòt volontè Sentaniz ki toujou prè pou l patisipe nan klas leve men l byen vit Mwen mèt Mwen Sentaniz siyale mèt la Oke ale non Sentaniz M ap resite Montre m pito Montre M Pito Pechè mwen abitwe ak ou Pa fè m kado ti grenn chak kou Ou sèmante pou pa montre m peche Ou refize montre m ranje privye Ou ban m al plen kalbas men ou refize montre m tann nas Ou mennen m al achte men ou pa montre m plante Pechè p ap ban m ti grenn chak kou men montre m kenbe tou Pechè p ap annik ban m al plen kalbas men montre m tann nas Pechè p ap annik mennen m nan mache men montre m plante Trè byen Sentaniz Aselòm fè yon kanpe la jodiya sou aktivite kiltirèl yo N ap kanpe la pou jodiya sou aktivite kiltirèl yo Pou devwa m ap mande pou nou medite sou kont ak powèm sa yo ak lòt bagay nou te wè nan klas jodiya M ap mande n ekri sa n panse de kont yo ak yon ti kritik sou sa nou te diskite sou powèm yo deja Mwen remèsye tout moun ki te patisipe nan klas e sa yo ki pa t gen tan patisipe nan klas la yo t ap tandè yo t ap suiv Se va tou pa yo lòt fwa Babay tout moun Fèt atansyon nan lari Tout elèv ale epi Aselòm ak Sonson soti nan klas la Pandan y ap mache yo rive ant Granri ak ri Senmaten Aselòm apèsi Onèl Msye apèn rive sot nan sid Li se moun Lasalin pa lwen ak Kapòl Onèl se yon gwo machann chabon Li vin Pòtoprens souvan pou regle biznis li Kòm bagay yo p ap mache nan sid gen yon moun ki t ap regle yon afè vwayaj pou msye al Matinik Donk tout bagay prè pou l pati Dyelifèt ba l yon lèt bay Sonson atestan ke l te pran nouvèl li pa Nènè Tonton Sonson rete la yon ti moman M

ap kouri rele yon moun Misye sanble ak Onèl Ey Ey Onèl Tann mwen Wi ou menm Aselòm siyale Onèl Aselòm Enkwayab Apa se ou Kòman nèg ye Yo di m Sonson Pòtoprens Onèl di ak yon vwa etonan Men wi okontrè se ak misye m ye epi m apèsi w men ou pa t gen tan wè nou Mwen fè Sonson ret tann mwen pou m al rele w Kòman ou ye menm Sa nèg regle anba a Aselòm mande Onèl ap kòmante sou sitiyasyon peyi a l ap rakonte kèk istwa familye Aselòm konnen deja de kèk vòlè Gason Se yon bagay enkwayab Peyi a fini nèt Moun pa ka manje peyizan pa ka travay vye rès tè yo rete lapli pa tonbe ankò mizè ap touye nou Prèske nan tout bouk ou pase ou wè yo vid Se tankou m ta di w yon kote tan te pase li balize tout bagay Lòt pwoblèm nan se zenglendo yo Se yon flewo moun pa janm wè Lè m te jenn mwen konnen te konn gen vòlè Bon tout moun konn Aleyis kòm gwo vòlè paske misye di ou se pwofesyon l Nan tout bouk te toujou gen yon seri vòlè anbachal tankou Elifèt Ti Pòy ak Toto men yo pa rele mesye sa yo kriminèl paske yo pa t janm touye pèsòn Aleyis te yon vòlè ki trè ouvè misye di w li menm li pa vòlè malere paske moun sa yo plenyen twòp epi yo toujou ap ba w madichon Misye konn pase nan yon jaden ak tout krèy sis timoun li yo kote l vòlè bannann yanm ak patat Li pase yon lòt kote li pran yon kochon li pase yon kote ankò li pran yon soukri pou kwit yo Li manje vant plen epi l met deyò Li konn pase kay Orilyo li pran yon douzèn kabrit epi l pati Aleyis di w se te yon plezi pou Orilyo di Ay Gen lè Aleyis te pase nan zòn lan gen yon douzèn kabrit ki manke Fò ou te konn tandè pale de Orilyo Se te yon grandon yon nonm trè rich ki te posede tè ak bèt li te rete pa lòtbò Mòn Kabrit yon mòn ki pa tèlman lwen ak Lazil Lòt mesye yo te trè sèviyab malgre yo konnen yo kòm chat 2 pye Tip vòlè n ap gade kounyeya zenglendo yo nou pa wè ak kisa nou ta konpare yo Yo toujou mache ak gwo zam epi se raman pou yo pa ta nan machin Si yo antre lakay ou y ap vòlè tout bagay epi si yo pa pete fyèl ou konnen se gwo chans ou ta genyen oubyen ou gen kèk bon lwa Ginen sou ou Se yon epidemi moun pa janm wè Onèl kòmante Onèl rive kot Sonson t ap tann Aselòm nan Gason M pa ka kwè sa Se ou menm Sonson Onèl di ak sipriz Onèl Se ou menm Kijan w ye Mwen pa ka kwè mwen wè w ankò Gason Gad Onèl Mwen di Bondye mèsè nou youn wè lòt ankò Lè m wè ou mwen sonje gwo sezisman moun Kapòl ak nan lòt bouk te fè lè yo wè Mèsidyè antre sot Sendomeng Pa betize Ki Mèsidyè w ap pale Aselòm ak Sonson mande Mèsidyè Lerison Onèl reponn Mèsidyè nan sid Aselòm mande Monchè m wè Mèsidyè Ay Misye byen mèt Figi l byen zo Li rakonte m sa l sot pran Sendomeng ak kijan yo pimpe l tounen isit se bagay tèrib Onèl ajoute Konpè Onèl mwen te konn wè Mèsidyè pandan m lòtbò a Nou vin pèdi kontak nan semèn yo t ap arete Ayisyen voye Ayiti a M t ap di kote Mèsidyè dwe ye si l monte ak si l desann paske gen Ayisyen ki okouran gad dominiken te dèyè yo epi yo gen tan bwaze y al kache lòt kote Si yo gen tan met lapat sou ou yo p ap ba ou dwa pran anyen y ap nèke pimpe w Ayiti Sonson kòmante Lòt nèg ki te fè moun sezi ankò se Nènè ak Poulik lè mesye sa yo rive Kapòl Mwen ta pral chèche fèy kokoye ak Dyelifèt ansanm ak kèk lòt zanmi ankò pou fè yon tonèl pou Deliram epi m kwaze ak yo Onèl deklare Tonèl Sa pou Deliram fè tonèl la Sonson mande ak tristès Li te gen mòtalite nan fanmi an Onèl reponn Mòtalite Rozita mouri Sonson mande Non se yon pitit li ki te mouri konpè Sonson Onèl reponn Kilès ladan yo Sonson mande Youn ki rele Sentou Podyab Kisa l te genyen Aselòm mande Onèl kòmante sou lanmò a ak plis detay Bon anpil fwa timoun yo mouri nan bouk la gen moun k ap di se lougawou se sesi se sela Monchè anpil timoun yo ki mouri se mizè a ki pote yo ale grangou touye yo Se dangoye Deliram ak Rozita ap dangoye pou bay sis timoun manje Yo konn fè yon semèn san manje Bon n a retounen sou afè lanmò a Epi

pandan n ap pote fèy kokoye yo mwen wè yon bis ki fè Lazil rete devan kay Asèn nan De nèg desann Yo chak gen yon sache pen nan men yo Men mwen wè yo yon ti jan etranj M ap di nan kè m pinga nèg sa yo se zenglendo yo ye non Men m pa pè paske mwen menm Dyelifèt ak lòt nèg yo nou chak te gen yon manchèt koulin byen long byen file nan men nou Epi youn ladan yo di Eskize m mesye nou apèn desann bis la n ap chèche kay Deliram ou ka montre nou chemen k al la Mwen di mesye yo ak plezi ou konnen mwen pa nèg ki prese Mwen toujou ap reflechi epi m ap pale ak yo san krent M t ap ba yo fil pou konnen kilès yo ye ojis anka yo ta zenglendo Kòm li te fè cho epi m te gen yon grap kokoye nan men m donk se lizaj mwen mande mesye yo si yo ta vle m koupe de kòk pou yo Bon mesye yo twò kontan atò paske yo te fatige anpil apre vwayaj la epi gòj yo te sèk Donk mwen fè Amòs rete ak mwen epi m pwoche kote lòt nèg yo mwen di yo pote fèy kokoye yo ale di moun yo nou dèyè n ap vini Mwen pa vle fè Deliram sipriz kòm kwa pou m ta di mesye yo pou di li l ap gen gen vizitè Mwen di Dyesèl di lòt mesye yo ke yo pa bezwen soufle Deliram l ap gen vizitè Ou konn tèt malere a deja bwouye konprès sou tèt li epi se ti rès tè l te genyen an li pral vann pou peye frè antèman pitit la Mwen pa vle siprann li menm l ap gen tan wè Nènè ak Poulik kanmèm Mwen fin koupe kòk yo epi mesye yo kòmanse bwè Mwen mande yo kibò yo moun Toude di yo se moun Kapòl Mwen ak Dyelifèt nou youn gade lòt kòm kwa si yo se moun nan bouk la kòman fè yo pa konn kay Deliram Men yo wè nou yon ti jan pa vle kwè yo Youn ladan yo di Nou kite bouk la lontan Se Sendomeng nou te ale nan koupe kann epi yo pimpe n tounen Ayiti Mwen mande yo si yo konnen yon sèten Mèsidyè nèg Kapòl Yo mande m si se pa Mèsidyè Lerison konpè Dyelifèt gade m ankò yon fason tèlkòm mesye yo pa zenglendo Mwen di wi se vrè non misye La tou mwen mande mesye yo non yo Youn di l rele Poulik lòt la di l rele Nènè Mwen mande si se pa Poulik Lerestan Se li menm li reponn Monchè nou toulèkat makònen ansanm len leve lòt anlè tèlman nou kontan tèlman nou sezi Ay Nèg yo sezi lè m di yo Mèsidyè antre sot Sendomeng de men vid yo pimpe misye Ayiti Yo te gen pen nan sache yo chak ban nou yon pen long Apre n fin pale nou mache al kay Deliram Konpè Onèl ou fè m sezi Mwen pa ka kwè sa Ou wè Mèsidyè Sonson mande ak sipriz Onèl bay detay sou Mèsidyè e detay sou kèk moun nan zòn lan epi l mande Aselòm kijan l te vin Pòtoprens Misye te nan veye a samdi swa Bon Nènè ak Poulik rive ansanm ak lanmò a Lè m di ou sa a malgre moun yo t ap kriye yo te yon ti jan kontan an menm tan lè tout moun te wè Mèsidyè Nènè ak Poulik Anpil moun te soti nan lòt bouk kouwè Bèlvi Sannayi Tounad Lasalin Moriso Kakanm Bèlè eksetera Ou konnen konpè Deliram se yon nonm nan bouk la anpil moun konnen Se yon nèg ki pa janm fatige lè pou rann moun sèvis Malgre bagay yo p ap mache byen se vre men lè Deliram ak Rozita te wè tout moun sa yo pa bliye yo se kòm si m ta di w yo santi yon gwo fòs ki kenbe yo Epitou prezans mesye ki sot Sendomeng yo vin ba yo plis konsolasyon Kòmman w ap degaje w isit Aselòm Bon se tout kote nan peyi a bagay yo p ap mache byen Mwen sot pase nan egzamen bakaloreya Mèsi Bondye m pase men pa gen anyen serye m ap fè Tanzantan m anseye men se pa nan yon vrè lekòl konsa lè paran timoun yo kapab yo lage yon ti kraze nan men m Anpil ladan yo rete nan vwazinay la pa tèlman lwen ak mwen Ann al nan ti ba a n a pran yon bagay konpè Onèl Yo toulètwa ale nan yon ti ba ki rele Rafrechisman sou Pòtay pou pran yon bagay Bonjou matmwazèl silvouplè bere twa pen pou mwen M ap pran twa kola tou Aselòm mande dam k ap travay nan ba a Ki kola ou vle mesye dam nan mande Aselòm Tann yon moman matmwazèl Sonson ki kola w ap pran Pran yon limèt pou mwen Sonson reponn Aselòm E ou Onèl Aselòm mande l Mwen pa gen

pwoblèm sa w ap pran an se li m ap pran Onèl reponn Oke matmwazèl pote yon limèt ak de banana pou mwen silvouplè Aselòm finalman deside Oke mesye m ap vin sou ou talè dam nan al pran yo Mesye yo chita pi rilaks epi yo kontinye ap pale Onèl fè yon ti kòmante sou jan bagay yo ye nan sid Bagay yo tèlman pa bon nan sid se sanble mwen jis ap sanble ti kòb pou voye kò m Matinik Chans pou mwen moun ki t ap regle vwayaj la pou mwen di m tout bagay an fòm kounyeya Mèsi Bondye mwen jwenn yon viza pou al Matinik Se rezon sa a ki fè m antre Pòtoprens Lè bagay yo pa t pi mal mwen te konn antre souvan pou m te an kontak ak pratik mwen yo pou m te touche nan men yo Ou konnen se an gwo yo konn pran chabon an nan men mwen epi nou pale sou peyman an Kounyeya menm bwa pa gen nan sid pou moun fè chabon Se tankou m ta di ou se nan yon dezè w ap mache men ou jwenn kèk moun ak kèk bèt ki vivan toujou Bon pale m de ou non Sonson Sonson mansyone kijan l kite Sendomeng Onèl monchè gen yon seri bagay ki rive yon moun oubyen yon seri pwoblèm ki prezante epi ou wè ou pa viktim monchè se bagay enkwayab Se kòm si m ta di w se nan yon rèv ou ye ou wè yon malè ki pral rive w ou espante nan dòmi an je w vin klè epi malè sa a pa gen tan rive w Monchè mwen annik pran nouvèl y ap ranmase Ayisyen pou voye Ayiti mwen te gen yon zanmi dominiken ki rele Pedro Mwen prese kontakte misye Li gen yon ti bis li fè biznis li Chans pou mwen m jwenn li Mwen kite tout afè m dèyè Mwen pa t vle pou zotobre dominiken yo ta yon ti jan sispèk mwen pou yo pa fouye machin Pedro a Misye kondi rive toupre Dajabon bò fwontyè a De la etan mwen chape pou l mwen al Wanament epi m pran machin lage m Pòtoprens Bon m te konn adrès Aselòm deja toupre Pòtay Senjozèf Mwen mache al lakay li Aselòm sou pwen pou l al nan yon reyinyon Bon kòm mwen gen yon reyinyon pou m ale monchè Onèl m ap kite w ak tonton Sonson Ann fè yon deplase w a ret pale lakay ak li Yo kite ti ba a Aselòm lage yo devan kay li epi l ale nan reyinyon an Konpè Onèl kay se pou ou Mete w alèz Sonson di ak yon souri Pa gen pwoblèm konpè Sonson Onèl reponn nan yon vwa rilaks Sonson bay Onèl detay sou sa l obsève Pòtoprens lè l vin sot Sendomeng Monchè Onèl lè m di ou kòmman m anvi wè moun yo fò se nan kè m pou ta ye pou konprann mwen Bon kòm mwen di w chans pou mwen m te gen tan pran ti kòb mwen epi m kite Sendomeng Lè m rive isit mwen wè kòmman bagay yo ye nan peyi a konpare ak jan yo te ye avan m te kite Ayiti Gason Se bagay ki fè dlo sot nan je Lotrejou mwen te fè yon ti soti al jwe kèk boul nan yon ti bank bòlèt toupre a epi m jwenn ak kèk nèg Okay k ap rakonte m kòmman bagay yo pa bon nan sid Mwen panse sou sa epi m vin reyalize pa gen anyen mwen pral fè Kapòl Mwen ta achte ti tè ak ti kòb mwen genyen an men tè pa bay ankò lapli pa tonbe peyizan pa gen oken mwayen pou wouze yo Aselòm p ap fè anyen serye Pòtoprens se ti leson patikilye l ap bay timoun Li fin fè klas segondè l men se tankou yon machin ki gen tout bon pyès ladan epi chofè a pran pàn gaz Pa gen oken kote machin sa a ka ale si chofè a pa gen lajan pou l achte gaz Donk yon nèg gen dwa filozòf isit li konn li ak ekri li konn pale franse men si l pa gen yon parenn oubyen lamama monchè l ap pran nan twa wa Ou konnen Aselòm se yon nèg sensè misye ye Se yon nèg tout moun nan vwazinaj la respekte paske l fè respè l Se pa yon jenn gason ki nan magouy oubyen ki renmen magouy Nan ka sa a l ap souffri ak onè Se yon nèg tout timoun ap pale de byen de li sitèlman l montre byen epi l sousye de yo pou vin bon lidè demen Alò lè w ap gade yon seri filozòf tankou misye ki prepare nèg save ki renmen pèp bon misye pa rayi boujwa men l rayi magouy kèk nan yo ap fè Se yon nonm ki te dwe rete nan peyi a pou fè edikasyon lòt jèn travay ak yo epi ou wè l ap oblije kite peyi a pou al dèyè lavi miyò Se pa renmen li ta reyèlman renmen pati al lòt peyi men

nèg la jenn gason li gen yon avni Donk se nan sitiwayon sa a nou ye nan peyi a pifò peyizan ap fin kite peyi a bon nèg save ap pati tanzantan moun ap mouri grangou pri tout bagay monte bwa epi magouyè rete dèyè ap pyafe nan peyi a y ap fè krim ak magouy chak jou Fò Ayiti soti nan pwoblèm li ye kounyeya yon lè Yon seri moun santi bon ki pou ta rete nan peyi a yo oblije pati epi bandi ki p ap regle anyen serye pou pèp la se yo ki nan peyi a k ap fè e defè Tèlman gen espyon zenglendo tout kote nan Pòtoprens ou pa ka pale ak nenpòtreki paske lè mayengwen ap vole ou pa konn mal ak femèl Donk gen bagay se andedan kay sèlman ou ka pale yo Yon nonm pa ka di sa l pa bezwen nan lari paske atoufè sa yo ka disparèt ou avan krache sèk si w touche pwen sansib yo Sonson monchè se konsa bagay yo ye Ou se yon nonm Bondye renmen si ou wè w vivan toujou Monchè malgre jan bagay yo ye nan sid peyizan yo gen espwa ke bagay yo ka chanje yon jou Monchè Sonson Mèsidye te sezi lè l pran nouvèl ou Pòtoprens Se mwen k te li lèt la pou Dyelifèt Li voye yon lèt pou ou tou men li Onèl lonje lèt la ba li Oke tou li l pou mwen konpè m Sonson mande l Oke te m ouvè l Onèl reponn Sonson monchè Mwen pa ka esplike w kòman m te kontan lè m te pran nouvèl ou Malgre tout ane ou fè Sendomeng mwen wè ou pa bliye m Sa ban m anpil kouraj malgre jan bagay yo ye kounyeya Anpil moun ou te konnen fin kite Kapòl ak lòt bouk yo Se pa fòt yo men mizè nan kò yo donk yo oblije met deyò pou wè dekiprevyen chans yo Monchè lè ou rakonte m tout peripesi ou sot pase Sendomeng se te ak dlo nan je mwen t ap panse a ou Mèsidye antre de men vid vin sot Sendomeng Tout moun te etone lè l rakonte yo sa l sot pran la Se te yon sipriz pou tout moun lè yo te wè Nènè ak Poulik Anpil moun te gen tan dekonèt yo Nou di Bondye mèsè yo antre sennesòf Mwen swete bagay yo mache byen pou ou konsènan afè vwayaj la Di Aselòm kenbe la pinga l dekouraje Bondye ka ouvè yon pòt pou li paske nanpwen yon priyè ki pa gen amèn Mwen p ap kenbe ou anpil Onèl va di ou kòman nan sid ye Bon kouraj Mwen pa konn kilè n a wè Salye Aselòm pou mwen Konpè ou Dyelifèt Monchè mwen kontan Dyelifèt te jwenn lèt mwen voye ba li a Pale m de lòt moun yo non Kòman Asefi Beniswa Tonton Pyè ak Kenòl ye Sonson mande Onèl ap kòmante sou sitasyon an Kapòl Bon Asefi la toujou Prèske tout vye chen l yo fin mouri Ou sonje jan l te gen yon seri gwo chen chen ki mòde fasil chen ki trè mechan Menm chen yon nonm pa ka posede kounyeya paske l pa ka jwenn anyen pou l manje alevwa pou t ta jwenn pou chen Donk ou oblije al dòmi chak swa ak yon manchèt file anba zòrye w pou sizanka zenglendo Lè chen yo te la ou te an sekirite Yo te konn chase vòlè lè yo pase Beniswa te nan veye a Li t ap di kijan l kontan pran nouvèl ou lè Dyelifèt di l ou Pòtoprens Tonton Pyè menm m pa bezwen pale de misye paske l nan lye verite a Monchè se granmoun anpil moun pa t ka dispanse Si timoun Kapòl ak nan lòt bouk toupre a ta di w yo pa konn Tonton Pyè ou ta mèt devine se jwe y ap jwe Malgre li te gen bon ti laj se yon nèg ki pa t janm malad e yon granmoun ki te trè enganm men l rive nan yon pwen kote l pa ka jwenn manje ankò donk mwen kapab di w mizè touye l Kenòl menm zenglendo touye l yon semèn avan Mèsidye antre sot Sendomeng Nouvèl lanmò Kenòl lòt krim zenglendo yo fè ak lanmò Tonton Pyè fè Sonson sezi Kisa w di m Zenglendo touye Kenòl O Letènèl Yon Kenòl ki pa t janm nan anyen ak moun Tonton Pyè mouri Se mwen k konnen kòman m sonje granmoun sa a Mwen t ap pale ak Aselòm de li lotrejou Mwen te al fè yon chita nan klas li pou dezannwiye m Lè m ap gade elèv Aselòm yo mwen t ap di misye kòman m sonje tonton an se kòm si m ta di w lè mwen menm ou menm Dyelifèt Deliram Mèsidye e tandòt ankò te konn reyini lakay li pou vin tandè istwa Mwen pa t gen chans pase lekòl men gen anpil bagay m te aprann nan men Tonton Pyè Lè m rive nan klas Aselòm

lotrejou li t ap fè istwa d Ayiti ak timoun yo Monchè anpil bagay Aselòm anseye timoun yo Tonton Pyè te konn pale de yo Si tonton sa a te yon nèg save yon nèg ki te fè klas menm jan ak Aselòm granmoun sa a t ap twòp kòm filozòf Donk sa vin pouse m plis pou m kòmanse aprann li ak ekri Aselòm kòmanse travay ak mwen li ban m ti leson patikilye Ou wè tout sa misye gen tan ekri sou tablo a pou mwen Onèl felisite Sonson dèske l eseye pran leson patikilye nan men neve l Aselòm pou l aprann li ak ekri epi l kòmante sou sa Aselòm ekri sou tablo a ki fè pati de vrè istwa d Ayiti bagay ki fè pati reyalite Ayisyen yon bagay yo pa anseye nan lekòl Ay Ou pa nan dòmi Sonson Konpliman monchè Kontinye travay byen konsa Se pa de bagay mwen wè ki ekri la a non Tout sa l ekri yo se reyalite Lè m te lekòl yo pa t montre m bagay reyèl sa yo Se vrè istwa d Ayiti Aselòm ekri sou tablo a Yo komik men an menm tan reyèl Tip istwa d Ayiti yo anseye m lè m te lekòl gen kèk bagay ladan yo ki vrè Mwen kapab di istwa sou natifnatal ayisyen alò Endyen yo ki te nan peyi a avan Kristòf Kolon debake tout nèg ayisyen soti Afrik Fransè yo te toujou nan tire pye ak Espayòl yo se Trete Riswik ki divize Hispaniola epi l bay nesans a 2 diferan koloni youn sou kontwòl Lafrans lòt la sou kontwòl Espay Tousen ak Desalin te lite pou retire nèg nan esklavay Chalmay Peral te goumen ak Tonton Sam Apre sa yo di w yon ti kaka chat sou chèfdeta ayisyen yo Bwaye fè vennsenkan sou pouvwa li te yon vandèdpeyi epi yo kontinye jouktan yo rive sou Papa Dòk epi yo di w Tonton an te touye pyan pou peyizan li te yon bon papa epi sa fini Istwa se pa sèlman bagay ki pase deja nan tan pase men tou sa k pase chak jou sa ou viv Donk gen anpil bagay ki fèt Ayiti pandan trantan sechrès la ke yo pa anseye ou lekòl yo pa ekri yo nonplis nan liv Se pa nèg save ki manke pou ekri yo Genyen ki okouran de yo men ki benefisye de yo donk pwovèb la di lè w sou do bèf la ou pa pale l mal Yon mo enpòtan m wè Aselòm ekri sou tablo a pou defini mesye sa yo se entelektyèl komokyèl Gen kèk save tou ki konsyan de anpil bagay e ki pataje yo ak pèp la Anpil fwa m ap egzaminen lè m te lekòl mwen wè m te yon sòt jakorepèt tout kaka chat mèt la di mwen repete l menm si m pa t konprann siyifikasyon yo Anpil fwa yo pa anseye ou sa yo te dwe anseye w bagay ki reyèl Mèt la di w Solèy la leve alès epi l kouche alwès Ou jis repete dèyè l men ou pa ka mande l kot zòrye ak kabann solèy la Si w ta di l sa li ta di ou timoun pa replike ak granmoun Tandiske solèy la pa janm fè yon pa kita yon pa nago men se latè k ap vire anfas li Fason yo anseye w la soudevlope mantalite w espesyalman si moun nan mezire sa l ap montre w la Se tip ansèyman sa a nou genyen Ayiti men gen kèk moun save ki konsyan e ki vle montre w yon reyalite menm si yo riske vi yo pou fè sa Aselòm se youn nan egzansp nèg save ki riske vi l pou l montre pèp la yon reyalite Lè m ap gade mo kominis lan misye ekri sou tablo a mwen sonje lè m te timoun m pral lekòl yo te toujou montre m ke tout bagay ki pa bon asosye ak kominis kominis pa kwè nan Bondye kominis renmen fè lagè kominis pral pran byen w ak yon dal lòt tentennad Chak moun dwe lib pou panse jan l vle men pa fòse yon lòt panse tankou w Kominis an reyalite se pa yon moun li ye men yon seri ide ki ka nan avantay pèp la ide kòman gouvènman ta dwe distribiye byen pou tout moun souse yon zo kòman li ta bon pou tout moun chita bò tab la ap manje olye se kèk grenn ki ta bò tab la epi rès la anba tab la Si kominis te reyèlman yon moun moun save ki li Labib ta di Jezikri te pi gwo kominis sou latè paske l te senpatize ak pòv yo Sa pa vle di pou otan li rayi moun rich nonplis Li pa t rayi Zache li pa t rayi Laza Malgre jan mizè a ye la a nan peyi a gen kote nan Pòtoprens manje an gaspiyay Lè n ap gade abi y ap fè peyizan nan tout bouk yo ouvè bouch yo pou di se twòp atò epi yo di se kominis yo ye Se konsa yo elimine anpil ladan yo deja sou pretèks yo se

kominis Donk yon moun ka konn li ak ekri men fò l al pi lwen pou konprann reyalite bagay yo fò l pa egoyis tou fò l ta pataje sa l konnen ak sa yo ki pa konnen N ap viv nan yon sosyete ki chaje ak koripsyon se tankou yon kabann ki chaje ak pinèz Anpil ta renmen bagay yo rete jan yo ye a epi y ap byen mennen pandan lòt ap mouri grangou y ap pèsekite yo y ap pati al aletranje e sa k pi rèd la sèke gen yon dal moun ki pase lekòl epi ki aji konsa men se pa peyizan Nan enpas Ayiti ye kounyeya se pa peyizan pou yo blame yo pa ka li yo pa ka ekri yo pa ka fè yon diskou magouy an fransè Peyizan an se yon inosan li ye Li tankou yon timoun piti kèlkeswa sa ou ba li l ap mete l nan bouch li CHAPIT 9 Aselòm retounen Pandan l pa t la tonton l Sonson t ap pale de tout bagay ak Onèl Onèl t ap di l kijan bagay yo ye nan sid Nouvèl lanmò Kenòl ak lanmò Tonton Pyè pral youn ki chokan pou Aselòm Li pral aprann anpil de sitiyasyon an nan sid de nouvo travay Mèsidye enkli òganize peyizan nan diferan bouk pou jwenn yon solisyon nan pwoblèm sechrès la Mwen tande yon frape nan pòt la Gen lè se Aselòm konpè Onèl Te m al gade Sonson salye Aselòm toudabò pandan l ouvè pòt la Aselòm antre li salye Onèl epi l chita Monchè mwen fè bon pale ak Sonson Onèl ajoute Sonson ap rakonte Aselòm sa Onèl rapòte pandan Aselòm pa t la Mwen t ap di Onèl kòman bagay yo ye nan Pòtoprens kòman moun sou tansyon ak espyon zenglendo Ou pa jis pale ak moun konsa konsa nan lari paske yo ka disparèt ou Dyelifèt ekri m Onèl fèk sot li lèt la pou mwen Li jwenn lèt mwen te voye ba li a Onèl di m Tonton Pyè ak Kenòl mouri Se yon grenn sèl mwen sot pran ak yon ti kafe amè lè misye di m sa Kisa Tonton Pyè mouri Kenòl mouri Kisa yo te genyen Aselòm mande nan yon vwa etonan Monchè Aselòm ou konnen tonton an te antre nan laj Pa gen manti nan sa men li te toujou an sante an menm tan Bon pa gen manje anba nan sid donk granmoun nan pa kapab kenbe ankò Kenòl menm se tout moun ki te anbranl lè yo pran nouvèl zenglendo touye misye Yo touye l yon semèn avan Mèsidye antre sot Sendomeng Se youn nan nouvèl ki te reyèlman fè Mèsidye fè sezisman Li fè yon semèn ak konprès sou fon l Onèl esplike Nouvèl lanmò Kenòl fè Aselòm tresayi Podyab Kenòl Zenglendo touye l Jan Kenòl te yon bon vye malere se yon nèg ki pa t janm nan kont ak pèsòn Yo pa gen oken soupson de kriminèl ki touye l yo Aselòm mande Bon se yon bagay difisil pou konnen kijan zenglendo sa yo opere si ou pa fè pati gang yo Anpil moun te konn Kenòl anpil te konn prete lajan nan men l pou fè komès Se nan men l Mèsidye te prete yon ti kòb lè l ta pral Sendomeng Se chak jou Mèsidye ap repete sa epi w konnen se kouzen yo te ye Monchè bagay yo tèrib nan peyi a Onèl ajoute Kijan Mèsidye Nènè ak Poulik ap degaje yo nan sid Aselòm mande Bon Mèsidye se nèg ki gen anpil ladrès Rive l rive Kapòl li gade jan bouk la ye epi l vizite lòt bouk yo tou Li pale ak anpil peyizan nan plizyè bouk epi l òganize reyinyon ak yo Se yon nèg ki gen bèl ide nan tèt li bagay li wè Sendomeng ke l ta renmen wè Ayiti tou Li di nan chak bouk peyizan yo ap bezwen yon ponp dlo Donk misye fè peyizan nan chak bouk kòmanse sanble ti kòb pou achte yon pomp dlo Li fè peyizan yo chwazi yon moun serye kòm sekretè pou kenbe kòb la Sekretè a sipoze bay yon rapò nan chak reyinyon Li t ap pale sou sa nan veye a ak Nènè Poulik kijan pou ede peyizan yo Lòt semèn li pral fè yon reyinyon Moun ap soti nan bouk kouwè Kapòl Bèlvi Kagoudèt Tounad Lasalin Moriso Kakanm ak Bèlè Chak sekretè ki reprezante bouk sa yo va gen pou bay rapò sou kòman bagay yo ap mache L ap tou pwofite okazyon an pou l prezante peyizan yo Nènè ak Poulik kòm moun k ap travay ansanm ak li pou ede moun nan tout bouk sa yo Mèsidye di tou l ap eseye kenbe kontak ak moun ki te kite bouk sa yo lontan epi k ap viv nan dyaspora a Se yon bèl ide pou kenbe kontak ak yo pou ka voye kontribisyon pa yo ak tout sipò posib pou ede pwojè a

Tout peyizan kontan pwojè sa a ki pral tanmen Donk rive m rive Matinik depi Bondye fè m jwenn yon travay m ap kòmanse voye kontribisyon pa m Aselòm kontan anpil pou gwo ide sa a Mèsidye genyen paske rèv Aselòm pou demen plòtonnen nan konbit tèt ansanm l ap chante ak kontantman Rèv mwen pou demen Douvanjou n se rèv demen ki dwe plòtonnen nan konbit tèt ansanm Mizè ayè n va sèvi fèy papye listwa pou korije devwa demen Nawè n va sèvi plim ak lank pou kouche sou papye zègrè n nan manje ayè pou jenerasyon k tou piti ak sa k gen pou wè premye solèy lavi apre bonnèt ventyèm syèk chavire N a kontinye met angrè ak fimye nan pepinyè Ginen yo pou kontinye bay bon rekòt N a sekle raje zigzani lògèy ak egoyis nan jaden nou pou n simen plan lanmou dekwa pou rebwaze lakay ak bèl flè peyi Aselòm glorifye Mèsidye pou tip travay l ap fè a Li wè Mèsidye kòm yon gran lidè pandan l ap kritike yon dal nèg save ki kowonpi ki pa eseye ede pèp la L ap kritike sosyete ayisyen an youn ki chaje ak moun egoyis ki sousye de tèt yo sèlman E sa k pi dwòl sèke se moun ki pase lekòl diferan de pòv peyizan k ap eseye ede youn lòt Se jan de moun konsa nou bezwen nan peyi a moun k ap ede peyizan k ap ede pòv ak moun k ap pote chanjman nan tout nivo pou byennèt peyi a Lè w ap gade yon moun tankou Mèsidye ki gen bèl ide sa yo nan tèt li epi pou w ap gade yon seri nèg save ki pou ta ede pèp la epi ou wè se magouy y ap fè pito ou santi kè w ap rache Donk se yon seri ewo kouwè Mèsidye nou bezwen nan tout peyi a nan tout bouk pou konbat sechrès la Yon moun ka ede peyi a tout jan osilontan li gen posiblite ak volonte pou l fè sa Mwen menm Aselòm se ak pitit pèp la m ap travay mwen anseye yo tanzantan mwen anseye yo reyalite peyi a Mwen aprann yo panse devlope konsyans e kijan pou devlope panse kritik Pou Ayiti devlope se tout moun ki pou ta ap travay ansanm kèlkeswa nivo yo peyizan oubyen moun save e sa yo ki pratike yon metye Lòt gwo bagay ki bezwen chanje nan peyi a se mantalite Ayisyen Ayisyen an bezwen aprann panse yon lòt jan li dwe kòmanse panse a frè l sè l fason pou ede yo epi panse a peyi l tou an tèm sa chak moun ka kontribye nan devlopman peyi a ke chak Ayisyen ka benefisye de sa Mwen diskite bagay sa yo ak tonton Sonson deja N ap viv nan yon sosyete ki chaje ak moun egoyis e sa k pi rèd la se moun ki pase lekòl ki aji plis konsa pi souvan paske pifò peyizan toujou eseye travay ansanm oubyen nan konbit Donk gwo chanjman an fò l kòmanse fèt depi nan tèt rive nan pye Lè moun sa yo k ap gouvène yo va di ann sonje rès pèp la li anba tab la toujou ann sispann abize l ann travay ansanm pou chanje figi Ayiti ann panse yon lòt jan pou ede peyi a lè sa a tout moun va kòmanse pran sant yon bon Ayiti yon Ayiti tout Ayisyen ka santi yo fyè de li